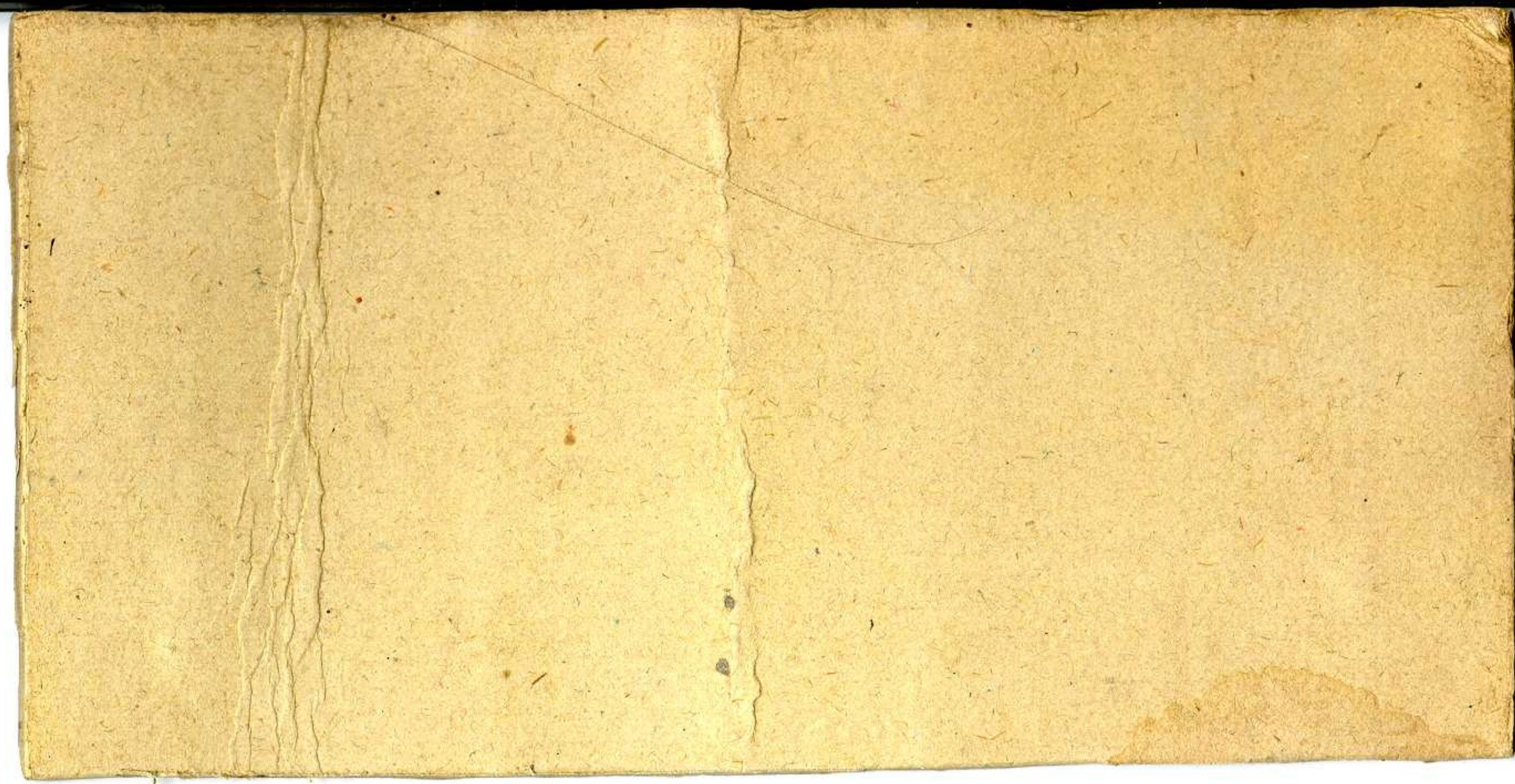

आशा सहकृषि

1.606

ASHA ARCHIVES

आशा सरुकाथि

1606

ASHA ARCHIVES

अमर

१

श्रीगणेशायनमः॥ श्रीसारदादेव्यैनमः॥ ॥ यस्य ज्ञानदयासिन्धो
रगाधस्यानघागुणाः॥ सेव्यतामक्षयोधीराः सश्रिये चामृताय च
॥ १ ॥ समाहृत्या न्यतंत्राणि संक्षिप्तेः प्रति संस्कृतेः॥ संपूर्णमुच्य
ते वर्गेर्नामलिङ्गानुशासनम्॥ २ ॥ प्रायशोरूपभेदेन साहचर्या
च्च कचचित्॥ स्त्रीपुंनपुंसकंशेयंतद्विशेषविधेः कचित्॥ ३ ॥
भेदाख्यानाय न द्वन्द्वो नैकशेषो न संकरः॥ कृतोऽत्र भिन्नलिङ्गानां
मनुक्तानां क्रमादृते॥ ४ ॥ त्रिलिङ्गां त्रिविधितिपदं मिथुने न द्व

गुरुः

१

योरिति॥ निषिद्धलिङ्गं शेषार्थं त्वं ताथादिन पूर्वभाक्॥ ५॥ स्वर्ग
यं स्वर्गनाकचिदिवत्रिदशालयाः॥ सुरलोकोद्योदिवौद्वेस्त्रियांः
लीवेचिविष्टपम्॥ ६॥ अमरा निर्जगदेवास्त्रिदशाविवुधाः सु
राः॥ सुपर्वाणाः सुमनसस्त्रिदिवेशादिवौकसः॥ ७॥ आदित्यया
दिविषदोलेखा अदिति नन्दनाः॥ आदित्या ऋभवोऽस्य प्रा अमर्त्या अ
मृतांधसः॥ ८॥ वहिर्मुखाः कतुभुजो गीर्वाणा दानवारयः॥ वृन्दा
एका देवतानि पुंसि वा देवताः स्त्रियाम्॥ ९॥ आदित्य विश्ववसव

अमर
२

सुषिताभास्वरानिलाः॥महागजिकसाध्याश्चरुद्राश्चगणादेवताः॥
१०॥विद्याधरोऽमरोयक्षरक्षोगन्धर्वकिन्नराः॥पिशाचोगुह्यकः॥
सिद्धोभूतोऽमीदेवयोनयः॥११॥असुरादैत्यदैतेयदनुजेन्द्रारि
दानवाः॥शुक्रशिष्यादितिमुताःपूर्वदेवाःसुराद्विषः॥१२॥स
र्वज्ञःसुगतोबुद्धोधर्मराजस्तथागतः॥समंतभद्रोभगवान्माराजिह्वा
कजिज्जिनः॥१३॥षडभिज्ञोदशवलोऽद्यवादीविनायकः॥
मुनिन्दःश्रीघनःशास्तामुनिशाक्यमुनिस्तुयः॥१४॥सशाक्यसिंह

गुरुः
२

सर्वार्थसिद्धः शौद्धोदनिश्चयः ॥ गौतमश्चार्कवंधुश्चमायादेवीसुतः
श्चयः ॥ १५ ॥ ब्रह्मात्मभूः सुरज्येष्ठः परमेष्ठीपितामहः ॥ हिरण्यग-
र्भो लोकेशः स्वयंभूश्चतुरासनः ॥ १६ ॥ धाताज्ञयोनिद्रुहिणोवि-
शिष्टिकमलासनः ॥ स्रष्टाप्रजापतिर्वेधाविधाताविश्वसृष्टिधि-
॥ १७ ॥ नाभिजन्माण्डजः पूर्वोनिधनः कमलोद्भवः ॥ सदानन्दो-
जोमूर्तिः सत्यकोहंसवाहनः ॥ ॥ विशुर्नायगाः कृष्णोवैकु-
ण्ठोविष्टश्चवाः ॥ क्षमोदगोहृषीकेशः केशवोमाधवः स्वभूः ॥ १८

अमर
३

॥ दैत्यारिः पुण्डरीकाक्षो गोविन्दो गरुडध्वजः ॥ पीताम्बरोऽच्युतः शार्ङ्ग
विघ्नक्सेनो जनार्दनः ॥ १९ ॥ उपेन्द्र इन्द्रावरजश्चक्रपाणिश्चतुर्भु
जः ॥ पद्मनाभो मधुरिपुर्वासुदेवस्त्रिविक्रमः ॥ २० ॥ देवकीनन्द
नः शौरिः श्रीपतिः पुरुषोत्तमः ॥ वनमालीवलीध्वंसी कंसाणतिर
धोक्षजः ॥ २१ ॥ विश्वंभारः कैटभजिद्विधुः श्रीवत्सलांछनः ॥ ॥
पुण्डरा पुरुषो यज्ञपुरुषो नरकान्तकः ॥ जलशायी विश्वरूपो मु
कुन्दो मुरमर्दनः ॥ ॥ वसुदेवोऽस्य जनकः स एवानक इन्द्र

गरुः
३

भिः॥ २२॥ वलभद्रः प्रलम्बघ्ना वलदेवोऽच्युतागुजः॥ रेवतीरमः
शोणमः कामपालो हलायुधः॥ २३॥ नीलाम्बरो रौहिणो यस्ताला
क्षो मुसलीहली॥ संकर्षणः सीरपाणिः कालिन्दीभेदनो वलः॥
२४॥ मदनो मन्मथो मारः प्रद्युम्नो मीनकेतनः॥ कन्दर्पो दर्पकोऽन
ङ्गः कामः पञ्चशरः स्मरः॥ २५॥ शम्भो र्निर्मनसिजः कुसुमेश्वरः
न्यजः॥ पुष्यधन्वारतिपतिर्मकरध्वज आत्मभूः॥ २६॥ अरविन्द
मशोकंच चूर्तंच नवमल्लिका॥ नीलोत्पलंच पंचैते पञ्चवाणाः॥

अमर
४

स्यसायकाः॥ ::॥ उन्मादनस्तापनश्चशोषणार्तभनस्तथा॥ संमो
हनश्चकामस्पपञ्चवाणाःप्रकीर्तिताः॥ ::॥ ब्रह्मसर्विश्चकेतुः
स्यादनिरुद्धःउद्यापतिः॥ लक्ष्मीपद्मालयापद्माकमलाश्रीर्हरि
प्रिया॥ २७॥ इन्दिरलोकमातामाक्षीरोदतनयारमा॥ भार्गविलो
कजननीक्षीरसागरकन्यका॥ ::॥ शंखोलक्ष्मीपतेःपाञ्चजन्य
श्चक्रंमुदर्शनः॥ कौमोदकीगदाखक्रोनन्दकःकौस्तुभोमणिः॥
२८॥ चापःशार्ङ्गंमुण्डरेणुश्रीवत्सोलाञ्छनंस्मृतम्॥ अश्वाश्चशैः

गुरुः
४

वसुग्रीवमेघपुष्पवलाहकाः॥ सारथिर्दारुकोर्मन्नीहृद्भवश्चानुजो
गदः॥ २८॥ गरुत्मानाहूडस्तार्क्ष्योवैनतेयःखगेश्वरः॥ नागान्त
कोविश्वरथःसुपर्णाःपन्नगाशनः॥ २९॥ शंभुरीशःपशुपतिःशि
वःशूलीमहेश्वरः॥ इश्वरःशर्वईशानःशंकरश्चन्द्रशेखरः॥ ३०
॥ भूतेशःखण्डपरशुगिरीशोगिरिशोमृडः॥ मृत्युंजयःकृत्तिवा
साःपिनाकीप्रमथाधिपः॥ ३१॥ उग्रःकपर्दीश्रीकण्ठःशितिकंठ
ःकपालभृत्॥ वामदेवोमहादेवोविरूपाक्षस्त्रिलोचनः॥ ३२॥

अमर
५

कृशानुरेताः सर्वज्ञो धूर्जटिर्नीललोहितः॥ हरः स्मरहरो भर्गस्त्र्यं व
कस्त्रिपरांतकः॥ ३३॥ गङ्गाधरोऽधकरिपुः कृतुध्वंसी हृषध्वजः॥
व्योमकेशो भवो भीमः स्याणरूद्र उमापतिः॥ ३४॥ अहिर्वृध्नोऽष्ट
मूर्तिश्च गजारिश्च महानटः॥ ::॥ कपर्दोऽस्य जटाजूटः पिनाकोऽ
जगवंधनः॥ प्रमथाः स्युः पारिवदावास्मीत्याद्यास्तुमातरः॥ ३५॥
वास्मीमाहेश्वरी चैव कोमारी वैष्णवी तथा॥ वाराही च तथेन्द्राणी
चामुण्डा सप्तमातरः॥ ::॥ विभूतिभूरिरेश्वर्यमणिमादिकमष्ट

गुरुः
५

धा॥ ॥ अणिमामहिमाचैवगरिमालघिमातथा॥ प्राप्तिः प्राकाम्य
मीशित्वं वशित्वं चाष्टसिद्धयः॥ :: ॥ उमाकात्यायनीगौरीकालीहे
मवतीश्वरी॥ ३६॥ शिवाभवानीरूद्राणीशर्वाणीसर्वमङ्गला॥
अपर्णापार्वतीदुर्गामृडानीचण्डिकास्रिका॥ ३७॥ आर्यादाक्षा
यणीचैवगिरिजामेनकात्मजा॥ :: ॥ विनायकोविघ्नराजद्वैमातु
रगणाधिपाः॥ अप्येकदन्तहेरम्बलम्बोदरगजाननाः॥ ३८॥ कार्ति
केयोमहासेनःशरजन्मावडाननः॥ पार्वतीनन्दनःस्कन्दःसेनानी

अमर
६

रग्निभूर्गुहः॥ ३९॥ वाहुलेयसारकजिद्विशारवःशिखिवाहनः॥ वाः
न्मातुरःशक्तिधरःकुमारःकौचदारुणः॥ ४०॥ शृङ्गीभृङ्गीरिटिसुः
शडीनन्दिकोनन्दिकेश्वरः॥ कर्ममोटीतुचामुण्डाचर्ममुण्डातुचर्चि
का॥ ४१॥ इन्द्रोमरुत्वात्मघवाविडौजाःपाकशासनः॥ वृद्धश्रवा
ःसुनासीरःपुरुकृतःपुरन्दरः॥ ४२॥ जिष्णुर्लेखवर्षभःशक्रःशतः
मन्युर्दिवस्पतिः॥ सुत्रामागोत्रभिद्वज्रीवासवोवृत्रहाहृषा॥ ४३॥
वासोव्यतिःसुरपतिर्वलाशतिःशचीपतिः॥ जंभवेदीहरिहयःस्वरा

गुरुः
६

रत्नमुचिसूदनः॥ ४३॥ सकन्दनोदुश्चवनसुरग्याणमेघवाहनः॥
आखण्डलःसहस्राक्षत्रभुक्षास्तस्यतुप्रिया॥ ४४॥ पुलोमजाशः
चीन्द्राणीनगरीत्वमरावती॥ हयउच्चैःश्रवाःसूतोमातलिर्नन्दनं
दनस्वनम्॥ ४५॥ स्यात्प्रासादोवैजयन्तो जयन्तःपाकशामनिः॥ ऐ
रावतोऽधुमातकैरावणाधुमुवल्लभाः॥ ४६॥ ह्लादिनीवज्रमखी
स्यात्कलिशंभिदुरम्यविः॥ शतकोटिःस्वरूःशम्बोदंभोलीरश्निर्ध
योः॥ ४७॥ व्योमयानंविमानोऽस्त्रीनारादाद्याःसुरर्षयः॥ स्यात्सुध

अमर

मोदेवसभा पीयूषममृतं सुधा ॥ ४८ ॥ मन्दाकिनी वियङ्गगा स्वर्णादी
सुरदीर्घिका ॥ मेरुः सुमेरुर्हेमाद्री रत्नसानुः सुगलयः ॥ ४९ ॥ पंचैते
देवतरवो मन्दारपारिजातकः ॥ संतानकल्पवृक्षश्च पुंसिवाहरीचन्द्र
नम् ॥ ५० ॥ सनत्कुमारो वैधात्रः स्वर्वेद्यावश्विनी सुतौ ॥ नामत्यावश्वि
नौ दत्ता वाश्विने यो च तावभौ ॥ ५१ ॥ स्त्रियाम्बुहृद्वप्सरसः स्वर्वेश्या
उर्वशी मुखाः ॥ हाहाहृहृश्चैव माद्या गंधर्वास्त्रिदिवौकसां ॥ ५२ ॥ अग्नि
र्वैश्वानरो वह्निर्वीति होत्रो धनंजयः ॥ कृपीतयोनिर्ज्वलनो जातवेदः

गुरु

क्षनूनपात् ॥ ५३ ॥ वहिः श्रूष्मा कृष्णवर्त्मा शोचिः केश उषर्वधः ॥ आ
श्रया शो हृद्भानुः कृशानुपावको नलः ॥ ५४ ॥ रोहिताश्वो वायुसखा
शिखावानाशुशुक्षणिः ॥ हिरण्यरेता द्रुतभुग्दहनो हव्यवाहनः ॥
५५ ॥ सप्ताच्चिद्भुनाः शुक्रश्चित्रभानुर्विभावसुः ॥ शुचिरपित्तमोर्व
सुवाडवो वडवानलः ॥ ५६ ॥ वक्त्रे द्वयोर्ज्वालकीलावच्चिद्भेतिः शि
खास्त्रियाम् ॥ त्रिषु स्फुलिङ्गो ग्निकनः संतापः संज्वलसमो ॥ ५७ ॥
उल्कास्यानिर्गतज्वाला भूतिर्भसितभस्मनि ॥ क्षारो रक्षाचक्षवसु द

अमर
८

वोवनहुतासनः ॥ :: ॥ धर्मराजः पितृपतिः समवर्तिपरेतराट् ॥ कर्ताः
तोयमुनाभ्राताः शमनोयमराध्यमः ॥ ५८ ॥ कालोदराडधरः श्राद्ध देवोवे
वस्वतोतकः ॥ राक्षसः कौशापः कव्यात् कव्यादोस्त्रप आशरः ॥ ५९ ॥ रा
त्रिचरणविचारः कर्तुरेनिकवात्मजः ॥ यातुधानेः पुण्यजनो नैऋतो
यातुरक्षसी ॥ ६० ॥ प्रचेतावरुणाः पाशी यादसाम्पतिरप्यतिः ॥ श्वस
नः स्पर्शनोवायुर्मातरिश्वासदागतिः ॥ ६१ ॥ पृषदश्वोगंधवहो गंध
वाहानिलाश्रुगाः ॥ समीरमारुतमरुज्जगत्याणाममीरणाः ॥ ६२ ॥ न

गुरु
८

भस्वद्वातपवनपवमानप्रभञ्जनाः॥ ॥ प्रकंपनो महावातो र्ज्जवातः
सवृष्टिकाः॥ ॥ प्राणोऽपानः समानश्चोदानव्यानोचवायवः॥
६३ ॥ हृदि प्राणो गुदेऽपानः समानो नाभि मण्डले॥ उदानः कण्ठदेः
शस्याद्यानः सर्वशरीरगः॥ ॥ शरीरस्था इमे र्ह स्त रसीतुरयः स्प
दः॥ जवोऽथशीघ्रं त्वरितं लघुक्षिप्रमलं द्रुतम्॥ ६४ ॥ सत्त्वं चपलं
तूष्णं मविलंबितमासुचं॥ सततो नारता श्रान्ता संतता विरतानि शम्॥
६५ ॥ नित्यानवरता जस्रमप्यथातिशयोभरः॥ अतिवेलभृशात्पथा

अमर
९

तिमात्रोंगाठनिर्मरम् ॥ ६६ ॥ तीव्रैकांतनितांतानि गाढवाढदृढानि
च ॥ क्लीवेशीघ्राद्यसत्वेस्यात्रिष्टेयांसत्वगामियत् ॥ ६७ ॥ करस्त्र्यम्ब
कसरवोयक्षराकुह्यकेश्वरः ॥ मन्यधर्माधनदोराजराजोधनाधिपः ॥
६८ ॥ किन्नरेशो वैश्रवणाः पोलस्त्यो नरवाहनः ॥ यक्षैकपिंगैलवि
लश्रीदपुणपजनेश्वराः ॥ ६९ ॥ अस्योद्यानंचैत्ररथं पुत्रस्तुनलकू
वरः ॥ कैलासः स्थानमलकापूर्विमानतुपुव्यकम् ॥ ७० ॥ स्यात्किन्न
रः किंपुरुषस्तुरंगवदनो मयुः ॥ निधिर्नाशेवधिर्भेदाः पञ्चशंखादयो

गुरुः
९

निधेः॥ ७१ ॥ महापद्मश्च पद्मश्च शंखो मकरकच्छयो॥ मुकुन्दकं
दनीलाश्च खर्वश्च निधयो नवः॥ :: ॥ इति स्वर्गवर्गः॥ १ ॥ द्यौ
दिवौ द्वे स्त्रियामभुं व्योम पुष्करमम्बरम्॥ नभो न्नरिक्षं गगनं मनंतं सु
खं त्मखं॥ १ ॥ वियद्विष्णुर्पदं वातु पुंस्या काशविहायसी॥
विहाय सोऽपि नाकोऽपि द्युरपि स्यात्तदव्ययम्॥ ताणपथोऽन्तरिक्षं
च मेधाध्वा च महाविलम्॥ :: ॥ इति व्योमवर्गः॥ २ ॥ दिशः
मुकुकुभः काष्ठा आशाश्च हरितश्च ताः॥ प्राच्यवाची प्रतीच्यताः पू

अमर
१०

वदक्षिणापश्चिमाः १ ॥ उज्जगादिगुदीचीस्थादिशंपंतुत्रिषुदिग्भवे
॥ अवाग्भवमवाचीनं मुहीचीनं मुदग्भवम् ॥ २ ॥ पृथग्भवं प्रतीः
चीनं प्राचीनं प्राग्भवं त्रिषु ॥ इन्द्रो वह्निः पितृपतिः नैऋतो वरुणो
मरुत् ॥ ३ ॥ कुवेर ईशः पतयः पूर्वादीनां दिशः क्रमात् ॥ एविशुको
महीसूनुः स्वर्भानुभानुजो विधुः ॥ ४ ॥ बुधो बृहस्पतिश्चैव दिशा
मीशास्तथा ग्रहाः ॥ ऐरावतः पुण्डरीको वामनः कुमुदोजनः ॥ ५ ॥
पुष्यदंतः सार्वभौमः सुप्रतीकश्च दिग्गजाः ॥ करिणो भुमः कपिला

गुरुः
१०

पिंगलानुपमाक्रमात् ॥ ८ ॥ तामुकर्णीशुभ्रदंती चांगनाचांजनाव
ती ॥ क्लीवाव्ययंत्वपदीशं दिशोर्मध्येविदिकस्त्रियाम् ॥ ९ ॥ अभ्यंत
रं त्वंतगलं चक्रवालं तुमण्डलम् ॥ अभुंमेघोवारिवाहः सनयित्त्वंला
हकः ॥ १० ॥ धाराधरोजलधरः स्रुडित्वान्वारिदोस्वभृत् ॥ धनजीमूतः
मुदिर्जलमुग्धमयोनयः ॥ ११ ॥ कादम्बिनीमेघमाला त्रिषुमेघभवे
ऽभियम् ॥ सनितंगर्जितं मेघनिर्घोषेऽसितादिच ॥ १२ ॥ शम्पाशतह
शङ्खादि नैरावत्यः क्षणाप्रभा ॥ तडित्सौमनीविद्युच्चंचलाचपला अपि

अमर
११

॥ ११ ॥ स्फूर्जथर्वजुनिर्घोषो मेघज्योतिरिरिमदः ॥ इन्द्रायुधं शक्रधनुस्त
देवञ्जजुरोहितम् ॥ १२ ॥ वृष्टिर्वर्षतद्विघातेऽवगाहवगृहोसमो ॥ धा
रासंघातआसारः शीकरोऽमुकरणाः सृताः ॥ १३ ॥ वर्षोपलसुकरका
मेघच्छन्नेऽक्लिदुर्दिनं ॥ अंतर्धाव्यवधापुंसि त्वंतर्द्धिरयवारणम् ॥
१४ ॥ अपिधानतिरोधानपिधानाच्छादनानि च ॥ हिमांशुश्चन्द्रमाश्च
न्द्रइन्दुकमुदवांधवः ॥ १५ ॥ विधुः सुधांशुः शुभांशुः शेषधीशो निशा
पतिः ॥ अञ्जोजैवातृकः सोमो ग्लौमृगांकः कलानिधिः ॥ १६ ॥ द्विजरा

गुरुः
११

जःशशधरे नक्षत्रेशः क्षपाकरः॥ कलातुघोडशोभागो विंवोऽस्त्रीमंड
लंविषु॥ १७॥ भित्तंसकलखण्डेवा यस्य धोऽर्धसमेऽशके॥ चन्द्रिका
कोमुदीज्योत्स्ना प्रसादस्तु प्रसन्नता॥ १८॥ कलङ्काकोलाच्छन्नञ्च
चिह्नं लक्ष्मचलक्षणम्॥ सुषमापरमाशोभा शोभाकांतिद्युतिश्छवि
॥ १९॥ अवश्यायस्तुनीर्हारस्तुधारस्तुहिनंहिमम्॥ पालेयंमिहिकाः
चाथहिमानीहिमसंहतिः॥ २०॥ शीतंगुणोत्तद्दृढार्थाः सुषीमः शिशि
रोजडः॥ तुधारः शीतलः शीतो हिमः सप्तान्यलिङ्गकाः॥ २१॥ ध्रुवो

अमर
१२

तानपादिः स्याद्दगल्पः कुंभसंभवः ॥ मैत्रावरुणिरस्यैव लोपा मुद्रासध
मिणी ॥ २२ ॥ नक्षत्रमृक्षं भंताण नारकापुडुवास्त्रियाम् ॥ दक्षायणे
ऽश्विनीत्यादि ताण अश्वयुगश्विनी ॥ २३ ॥ राधाविशाखापुष्येजुमिः
धनित्येोश्रविष्ठया ॥ समाधनिष्ठाः स्युः प्रोष्ठ पदाभाद्रपदाः स्त्रियः
२४ ॥ मृगशीर्षमृगशिरः क्षस्मिन्नेवागुहायणी ॥ इत्यलाक्षच्छिरो
देशे नारकानिवसंतियाः ॥ २५ ॥ बृहस्पतिः सुगचार्यो गीर्षतीर्धिव
णोगुरुः ॥ जीवआङ्गीरसोवाच स्पतिश्चित्रशिखण्डिजः ॥ २६ ॥ भु

गुरु
१२

क्रोदैत्यगुरुः काव्य उशनाभार्गवः कविः॥ अंगारकः कुजो भौमो लोहि
तांगो महीसुतः॥ २७ ॥ रौहिणो यो वृधः सौम्यः समौ सौरिशनैश्चरौ॥ ज
मल्लराक्षः स्वभानुः सैंहिके यो विधुं तु दः॥ २८ ॥ सप्तर्षयो मरीच्यत्रि
मुखाश्चित्रशिखण्डिनः॥ शशीनामुदयो लग्नं ते तु मेघवृषादयः॥
२९ ॥ सूरसूर्यार्यमादित्य द्वादशात्म दिवाकराः॥ भास्करा हस्करवध्र
प्रभाकरविभाकरः॥ ३० ॥ भास्वद्विवस्वत्सप्राश्च हरिदृशो घोरश्मय
ः॥ विकर्तनार्कमार्त्तण्ड मिहिशरूणापूषणाः॥ ३१ ॥ धूमणिस्तारणि

अमर
१३

मित्रश्चित्रभानुर्विशेचनः॥ विभावसुर्गृहपतिस्त्वेवांपतिरहर्पतिः॥
३२ ॥ भानुर्हंसः सहस्रांशुस्तपनः सवितारविः॥ ॥ पद्माक्षस्तैज
सांराशिश्चायानाथस्तमिस्रहा॥ कर्मसाक्षी जगच्चक्षुर्लोकवन्धुस्त्र्यं
यीतनुः॥ १ ॥ पद्योतनो दिनमणिः खद्योतोलोकवांधवः॥ इनोभः
गोधामनिधिश्चांशुमाल्यज्जिनीपतिः॥ ॥ ॥ माठरः पिंगलोदराडश्च
राडंशोः पारिपार्श्विकाः॥ ३३ ॥ सरस्वतोऽरुणोऽनूरुः काश्यपिर्गर्ह
डागुजः॥ परिवेषस्तुपरिधिरुपसूर्यकमराडले॥ ३४ ॥ किरणोश्च

गुरुः
१३

मयूखांशु गभस्तिघृणिपृश्नयः॥ भानुः करो मरीचिः स्त्री पुंसयोर्दीधि
तिः स्त्रियाम्॥ ३५॥ स्यः प्रभारुगुरुचिल्विड्भाभाश्च विद्युतिदीप्त
यः॥ रोचिः शोशिरुमेक्लीवे प्रकाशोद्योत आतपः॥ ३६॥ कोषां
कवोषां मन्दोषां कडुषां त्रिषु तद्वति॥ तिग्मंतीक्ष्णं खरं तद्वन्मृ
गतृणा मरीचिका॥ ३७॥ इति दिग्बर्गः॥ ३॥ कालो दिष्टो
प्यनेहापि समयोऽप्यथ पक्षतिः॥ प्रतिपद्वे इमे स्त्रीत्वे तदाद्यास्तिथ
यो द्वयोः॥ १॥ घश्चोदिनाहनीवातुक्लीवेदिवसवासरोः॥ प्रत्यूषो

अमर
१४

हर्मुखंकल्पमुषप्रत्युषसीअपि॥ २ ॥ व्यष्टंविभातंदेक्तीवेपुंसिगो
सर्गइव्यते॥ :: ॥ प्रभातंचदिनांतेतुसायःसंध्यापितृपसः॥ प्राह्ला
पराह्लमध्याह्नास्त्रिसंध्यामथसर्वरी॥ ३ ॥ निशानिशीथिनीरात्रिस्त्रि
यामाक्षरादाक्षया॥ विभावरीतमस्त्रिन्योरजनीयामिनीतमी॥ ४
॥ तमिस्त्रातामसीरात्रिज्योत्स्नीचंद्रिकयान्विता॥ आगामिवर्तमाः
नाह्युक्तायांनिशिपक्षिणी॥ ५ ॥ गणरात्रंनिशावह्यःप्रदोषोरज
नीमुखम्॥ अर्धरात्रनिशीथौद्वौद्वौयामप्रहरोसमो॥ ६ ॥ सयर्वसं

गुरुः
१४

धिःप्रतिपत्पंचदशोऽर्थदंतरम् ॥ पक्षांतौ पंचदशो द्वे पौर्णमासीतु
पूर्णिमा ॥ ७ ॥ कलाहीने सानुमतिः पूर्णोऽङ्कानिशाकरे ॥ अमावा
स्यात्वमावस्या दर्शः सूर्येन्दुसंगमः ॥ ८ ॥ सादृष्टेन्दुः सिनीवालीसा
नष्टेन्दुकलाकुङ्कुः ॥ उपरागोग्रहोराङ्कगुलेविन्दोचपूष्णिच ॥ ९
॥ सोपप्लवोपरक्तौ द्वावग्न्युत्पातउपाहितः ॥ एकयोक्त्यापुष्यवंतौ
दिवाकरनिशाकरौ ॥ १० ॥ अष्टादशनिमेषास्तु काष्ठात्रिंशतुताः क
ला ॥ तास्तु त्रिंशत्क्षणस्तेतु मुहूर्तो द्वादशाखियाम् ॥ ११ ॥ तेतुत्रिंः

अमर
१५

शदहोरात्रः पक्षमेदशपंचचः॥ पक्षौ पूर्वापरौ शुक्ल कृष्णौ मासस्तु
तावुभौ॥ १२॥ द्वौ द्वौ मार्गादि मासौ स्यादृतुस्तैरयनं त्रिभिः॥ अयने
द्वे गतिरुदग्दक्षिणार्कस्य वत्सरः॥ १३॥ समरात्रिंदिवे काले विषु
वद्विषु वंचतत्॥ ॥ पुष्ययुक्ता पौर्णमासी पौषी मासे नु यत्र सा
॥ नाम्ना स पौषो माघाद्याश्चैव मेकादशा परे॥ ॥ मार्गशीर्षे सहस्र
मार्ग आग्रहायणिकश्च सः॥ १४॥ पौषे ते वसहस्यो द्वौ तथा माघेऽ
थ फाल्गुने॥ स्यात्तपस्यः फाल्गुनिकः स्याच्चैत्रे चैत्रिको मधुः॥ १५

गुरु
१५

॥ वैशाखे माधवो राधो ज्येष्ठे शुक्रः शुचिस्त्वयम् ॥ आषाढे श्रावणे
तस्या नभाः श्रावणिकश्च सः ॥ १६ ॥ पुनर्नभस्य प्रोष्ठपदभाद्रभा
द्रपदाः समाः ॥ स्यादाश्विन इष्योऽप्याश्वयुजोऽपि स्यात्तु कार्तिके ॥
१७ ॥ वादलोर्जो कार्तिकिको हेमन्तः शिशिरोऽस्त्रियाम् ॥ वसन्ते पुष्य
समयः सुरभिर्ग्रीष्म उष्णकः ॥ १८ ॥ निदाघ उष्णो पगम उष्ण ऊः
आगम जपः ॥ स्त्रियां प्रातृद् स्त्रियां भूम्नि वर्धा अथ शरत्स्त्रियाम् ॥
१९ ॥ षडमी ज्ञानवः पुंसि मार्गादीनां युगैः क्रमात् ॥ सम्बत्सरे वत्स

अमर
१६

रोऽशोहायनोऽस्त्रीशरत्समाः॥ २० ॥ मासेन स्यादहोरात्रः पैत्रोवर्षेण
दैवतः॥ दैवेयुगमहस्रैश्चेद्वास्त्रः कल्पौतुतौ नृणाम्॥ २१ ॥ मन्वंतरं
तु दिव्यानां युगानामेकसप्ततिः॥ संवर्तः प्रलयः कल्पः क्षयकल्पांत
इत्यपि॥ २२ ॥ अस्त्रीपंकं पुमान्पाप्मापापं किल्बिषकल्मषम्॥ क
लुषं वृजिनैर्नोऽद्यमंहोडुरितडुकृतम्॥ २३ ॥ स्याद्धर्ममस्त्रियां पु
ण्यश्रेयसी सुकृतं वृषः॥ मुत्पीतिः प्रमदो हर्षः प्रमोदामोदसंमदः॥
२४ ॥ स्यादानन्दधुरानन्दः शर्मसात सुखानि च॥ श्वश्रेयसं शिवं भद्रं

गुरुः
१६

कल्याणं मंगलं शुभम् ॥ २५ ॥ भावुकं भविकं भव्यं कशलं क्षेममस्त्रि
याम् ॥ शस्तं चाथ त्रिषु द्वये पापं पुण्यं सुखादि च ॥ २६ ॥ मतल्लिका
मचर्चिका प्रकाशः मुद्घतल्लजो ॥ पशस्तवाचकान्यमून्ययः शुभा
वहो विधिः ॥ २७ ॥ देवं दिष्टं भागधेयं भागं स्त्रीनियतिर्विधिः ॥ हे
तुना कारणां बीजं निदानं त्वादिकारणम् ॥ २८ ॥ क्षेत्रज्ञ आत्मा प्र
रुषः प्रधानं प्रकृतिः स्त्रियाम् ॥ विशेषः कालिकोऽवस्था गुणाः स
त्वं रजस्तमः ॥ २९ ॥ जनुर्जननजन्मानि जनिरुत्पत्तिरुद्भवः ॥ पा

अमर
७

णीतुचेतनोजन्मी जनुजत्यशरीरिणाः॥ ३०॥ जातिर्जातं च सामान्यं
व्यक्तिस्तु पृथगात्मता॥ चित्तं तु चेतो हृदयं स्वातंत्र्यं हन्मानसं मनः॥ ३१
॥ इति कालवर्गः॥ ४ ॥ बुद्धिर्मनीषाधिषणा धीः प्रज्ञा शेषमुखीमति
ः प्रेक्षोपलब्धिश्चित्तं वित्तं प्रियं ज्ञप्तिचेतनाः॥ १ ॥ धीर्धारणावती
मेधा संकल्पः कर्ममानसं॥ ॥ अवधानं समाधानं प्रणिधानं तथै
व च॥ :: ॥ चित्ताभोगो मनस्कारश्चर्चा संख्या विचारणा॥ २ ॥ वि
मर्शो भावनाश्चैव वासना च निगद्यते॥ :: ॥ अध्याहारस्तर्क ऊहो

गुरुः
७

विचिकित्सा तु संशयः ॥ संदेह द्वापरौ चाथः समौ निर्णय निश्चयोः
॥ ३ ॥ मिथ्या दृष्टिर्नास्तिकता व्यापादो दोह चित्त नम् ॥ समौ सिद्धा
नगद्वांतौ भ्रान्ति मिथ्या मति भ्रमः ॥ ४ ॥ संविदा गूः प्रतिज्ञानं निय
माश्रव संश्रवाः ॥ अंगीकाराभ्युपगम प्रतिश्रव समाधयः ॥ ५ ॥ मो
क्षो धीज्ञानमन्यत्र विज्ञानं शिल्पशास्त्रयोः ॥ मुक्तिर्केवल्यनिर्वा
णश्रेयोनिःश्रेयसामृतम् ॥ ६ ॥ मोक्षोऽपवर्गोऽथाज्ञानमविद्या
हंमतिः स्त्रियाम् ॥ रूपं शब्दो गंधास्पर्शाश्च विषया अमी ॥ ७ ॥

अमर
१८

गोचराद्विद्यार्थाश्च हृषीकंविषयीन्द्रियम् ॥ कर्मेन्द्रियं तु पाश्चादिः
मनोनेत्रादिधीन्द्रियम् ॥ ८ ॥ तु वरसुकषायोऽस्त्री मधुरोलवशां कं
दुः ॥ तिक्तोऽम्लश्चासापुंसितद्वत्सुषडमीत्रियु ॥ ९ ॥ विमर्दोऽथेप
रिमलोगन्धेजनमनोहरे ॥ आमोदः सोऽतिनिर्हारी वाच्यलिङ्गत्वमा
गुणात् ॥ १० ॥ समाकर्षी तु निर्हारी सुरभिद्याणातर्पणाः ॥ इष्टगन्धः
सुगन्धिः स्यादामोदीमुखवासनः ॥ ११ ॥ पूतिगन्धिस्तु दुर्गन्धो विषः
स्यादामगन्धियत् ॥ शुक्लशुभ्रशुचिश्चेतविषदश्येतपाण्डराः ॥ १२

गुरुः
१८

॥ अवदातः सितो गौरो वलक्षो धवलोऽर्जुनः ॥ हरिणाः पाण्डुरः पांडु
रीषत्याण्डु सुधूसरः ॥ १३ ॥ कृशो नीलासितश्यामकालश्यामलम
चकाः ॥ पीतो गौरो हरिद्राभः पालाशो हरितो हरित् ॥ १४ ॥ लोहितो
रोहितो रक्तः शोणः कोकनदच्छविः ॥ अव्यक्तगगस्वरुणः श्वेतरक्त
सुपाटलः ॥ १५ ॥ श्यावः स्यात्कपिशोधुसुधूमलौ कृशा लोहिते ॥ क
डारः कपिलः पिङ्गुः पिशंगो कङ्कः पिङ्गलौः ॥ १६ ॥ चित्रं किमौ रक्तः
त्माय शवलेता श्वकर्वरे ॥ गुणो शुक्लादयः पुंसि गुणिलिङ्गा सुतः

अमर
१८

द्विति॥ १७ ॥ इति धीवर्गः॥ ५ ॥ ब्राह्मी तु भारती भाषा गीर्वा ग्वाणी
मरु स्वती॥ व्याहार उक्ति लपितं भाषितं वचनं वचः॥ १ ॥ अपभ्रंशोऽप
शब्दः स्याच्छास्त्रेशब्दस्तु वाचकः॥ तिङ्मुबन्तचयो वाक्यं क्रिया वा का
रका न्विता॥ २ ॥ श्रुतिः स्त्री वेद आम्नाय स्वयी धर्मस्तद्विधिः॥ स्त्रि
यामृक्तामयजुषी इति वेदास्त्रयस्त्रयी॥ ३ ॥ शिक्षेत्यादि श्रुतेरंग
मोकार्पणवौ समौ॥ इति ह्रस्वः पुणवृत्तमुदात्ताद्यास्त्रयः स्वराः॥ ४
॥ आन्वीक्षिकी दण्डनीतिस्तर्कविद्यार्थशास्त्रयोः॥ आख्यायिकोपल

गुरु
१८

धार्था पुराणां पंचलक्षणम् ॥ ५ ॥ प्रबंधकल्पनाकथा प्रवह्निका प्र
हेलिका ॥ स्मृतिस्तु धर्मसंहिता समाहृतिस्तु संग्रहः ॥ ६ ॥ समस्या
नुसमासार्था किंवदंती जनश्रुतिः ॥ वार्ता प्रवृत्तिर्वृत्तान्त उदंतं स्या
दथा ह्वयः ॥ ७ ॥ आख्या हे अभिधानं च नाम ध्येयं च नाम च ॥ ह
तिशकारणाह्वानं संहृतिर्वह्निभिः कृता ॥ ८ ॥ विवाहो व्यवहारः
स्यादुपन्यासस्तु वाङ्मुखम् ॥ उपोद्घात उदाहारः शपनं शपथः
पुमान् ॥ ९ ॥ प्रश्नोऽनुयोगः पृच्छा च प्रतिवाक्यो ज्ञेयः ॥ मिथ्या

अमर
२०

भियो गोऽभ्याख्यानमथमिथ्याभि शंसनम् ॥ १० ॥ अभिशापः प्रणाद
स्तु शब्दः स्यादनुगगजः ॥ यशः कीर्तिः समाज्याच सवस्तोत्रं नुतिः सुः
तिः ॥ ११ ॥ आमेडितं द्विस्त्रिरुक्तमुच्चैर्घुष्टं तु घोषणा ॥ काकः स्त्रियां
विकारो यः शोकभीत्यादिभिर्ध्वनेः ॥ १२ ॥ अवर्णाक्षेपनिर्वादपरीवा
डापवादवत् ॥ उपक्रोशो जुगुप्साच कत्सानिन्दाच गहर्हो ॥ १३ ॥
पारुष्यमतिवादः स्याद्भर्त्सनं त्वपकारगीः ॥ यः सनिन्द उपालंभस्त
त्रस्यात्परिभाषणम् ॥ १४ ॥ तत्र त्वाक्षारणायः स्यादक्रोशो मैथु

गुरुः
२०

नंप्रति॥ स्यादभाषणमालापः प्रलापोऽनर्थकंवचः॥ १५॥ अनुः
लापो मुहुर्भाषाविलापः परिदेवनम्॥ विप्रलापो विरोधोक्तिः सं-
लापो भाषणमिथः॥ १६॥ सुप्रलापः सुवचनमपलापस्तु निरु-
वः॥ चोद्यमाक्षेपाभियोगौ शापाक्रोशौदुरेषणा॥ अस्त्रीचा-
दुचदुश्वाद्याप्रेमणामिथ्याविकथनम्॥ ::॥ संदेशवाग्वाचिकं
स्याद्वाग्भेदस्तु त्रिवृत्तरे॥ १७॥ हृशतीवागकल्पाणी स्यात्कल्पात्
शुभात्मिका॥ अत्यर्थमधुरं सात्वं संगतं हृदयंगमम्॥ १८॥ निष्ठु

अमर
२१

रं पुरुषं ग्राम्यं मश्लीलं सनृतं प्रिये ॥ सत्येऽथ संकुलं क्लिष्टे परस्परप
राहते ॥ १९ ॥ लुप्तवर्णापदंगुष्ठं निरस्तं त्वरितोदितम् ॥ अंवूकृतं
सनिष्ठीवमवद्धं स्यादनर्थकम् ॥ २० ॥ सोलुण्ठनंतु सोत्प्रासं भः
णितं रतिकूजितम् ॥ आद्यं हृद्यं मनोहारि विस्पष्टं प्रकथोदितम् ॥
॥ अथ म्लिष्टमविस्पष्टं वितथं त्वनृतं वचः ॥ सत्यं तथ्यमृतं स
म्यगमूनि त्रिषु न द्विति ॥ २१ ॥ शब्दे निनाद निनदध्वनि ध्वानराव
स्वनाः ॥ स्वाननिर्घोषनिर्ह्रादनादनिस्वाननिस्वनाः ॥ २२ ॥ आरवा

गुरुः
२१

रावसंराव विरावा अथमर्मरः॥ स्वनिनेव स्ववर्णानां भूषणानां तुः
शिञ्जितंम्॥ २३ ॥ निक्काणो निक्काः काणाः कणाः कणानमित्य
पि॥ वीणायाः कणिते प्रादेः प्रकाणाः प्रकणागादयः॥ २४ ॥ कोलाः
हलः कलकलस्तिरश्वां वा शितंरुतम्॥ स्त्रीऽप्यतिश्रुत्यतिध्वनेः गी
तंगानमिमेषमे॥ २५ ॥ इति शब्दादिवर्गः॥ ६ ॥ निषादवर्षभ
गांधारः षड्जमधमधैवताः॥ पञ्चमश्चेत्यस्मीसप्ततंत्री कण्ठोत्थि
ताः स्वराः॥ १ ॥ का कलीतु कलेसूक्ष्मे ध्वनौ तु मधुरा सुफुटे॥ कलोमंः

अमर
२२

दस्तुगंभीरे तारोत्पञ्चैस्त्रयस्त्रिषु ॥ २ ॥ नृणां मुरसि मध्यस्थो द्वाविं
शतिविवोधनिः ॥ समन्द्रः कण्ठमध्यस्थः स्तारः शिरसि गीयते ॥ ३ ॥
समन्वितलयस्त्वैकतालो वीणा तु वल्लकी ॥ विपंची सा तु तन्त्रीभिः
सप्तभिः परिवादिनी ॥ ३ ॥ ततं वीणादिकं वाद्यमानद्वन्द्वं मुरुजादि
कम् ॥ वंशादिकं तु सुषिरं कांस्यतालादिकं घनम् ॥ ४ ॥ चतुर्विध
मिदं वाद्यं वादित्रातो घनामकम् ॥ मृदंगा मुरुजाभेदास्त्वं क्वालिङ्गो
र्ध्वकास्त्रयः ॥ ५ ॥ स्पाद्यसः पटहोठका भरीखी दुन्दुभिः पुमान् ॥ ६ ॥

गुरु
२२

आनकः पठ होऽस्त्री स्यात्क क भ सु पु से व कः ॥ ६ ॥ कोल म्च क सु का
यो स्या उप ना हो नि व ध न म् ॥ वा घ प्र भे द ड म रु म डु डि णि ङ म रु र्ण
ः ॥ ७ ॥ म र्द लः प रा वोऽन्ये च न र्त की ला सि के स मे ॥ विलं वितं कृतं म
ध्यं त त्व मो घो घ नं क मा त् ॥ ८ ॥ तालः काल क्रि या मा नं ल यः सा म्य
म था स्त्रि या म् ॥ ता रा ड वं न ट नं ना ट्यं ला स्यं नृ त्यं च न र्त ने ॥ ९ ॥ तौ र्य
त्रि कं नृ त्य गी त वा शं ना ट्य मि दं त्र य म् ॥ भु कं स श्च भु कं स श्च भू कं स
श्चे ति न र्त कः ॥ १० ॥ स्त्री वे ष धा री पु रु षो ना ट्यो कौ ग णि का ज्जु का ॥

अमर
२३

भगिनीपतिरावुजो भावो विद्वानथावुकः ॥ ११ ॥ जनको युवराजसुः
कुमारो भर्तृदारकः ॥ राजा भर्तृदारको देवसुता भर्तृदारिका ॥ १२ ॥
देवीकृताभिषेकाया मितरासुतुभदिनी ॥ अवसरापमवधोक्तो राज
शालसुराष्ट्रियः ॥ १३ ॥ अंवा माताथवालास्यादासरायसुमारिषः ॥
अजिका भगिनी ज्येष्ठा निष्ठा निर्वहणो समे ॥ १४ ॥ हण्डे हञ्जे हलाखा
नं नीचांचेटीं सखीं पुति ॥ अङ्गहारोऽगविक्षेपो व्यंजकाभिनयो समो
॥ १५ ॥ निर्वृते त्वंगसत्वाभ्यां द्वे त्रिधांगिकसात्विके ॥ शृंगारवीरकः

गुरु
२३

रुणाद्भुतहास्यभयानकाः॥ १६॥ वीभत्सरोदौचरसाः शृंगारः शुचि
रुज्ज्वलः॥ उत्साहवर्धनो वीरः कारुण्यं करुणा दृणा॥ १७॥ कृपाद
यानुकम्पा स्यादनुकोशोऽप्यथो हसः॥ हासो हास्यं च वीभत्सं विक्र
तं त्रिष्विदं द्वयम्॥ १८॥ विस्मयोऽद्भुतमाश्चर्यं चित्रमप्यथ भैरव
म्॥ दारुणं भीषणं भीष्मं घोरं भीमं भयानकम्॥ १९॥ भयं करं प्रति
भयं रौद्रं तूष्णममी त्रिषु॥ चतुर्दशदरास्त्रासो भीतिर्भीः साध्वसंभयम्
॥ २०॥ विकारो मानसो भावोऽनुभावो भावबोधकः॥ गर्वोऽभिमानोऽ

अमर
२४

हंकारो मानश्चिजसमुन्नतिः॥ २१ ॥ दर्पो वलेपोऽवष्टम्भश्चिनोद्वेकः
स्मयो मदः॥ :: ॥ अनादरः परिभवः परीभावस्तिरस्त्रिया॥ शीघ्रावमा
ननावज्ञावहेलनमसर्क्षणम्॥ २२ ॥ मन्दाक्षं क्लीखपाव्रीडा लज्जासा
पत्रपान्यतः॥ क्षांतिलितिक्षाभिध्यातु परस्पविषये स्पृहा॥ २३ ॥ अ
क्षांतिरीर्ष्यासूयातु दोषारोपो गुरोश्चपि॥ वैरं विरोधो विद्वेषो मन्युशो
को तु शुक्त्रियाम्॥ २४ ॥ पश्चात्तापोऽनुतापश्च विप्रतीसार इत्यपि
॥ कोपकोधामर्षरोषप्रतिघातु रूक्षधौस्त्रियो॥ २५ ॥ शुचौ तु चरि

गुरुः
२४

नेशीलमुन्मादश्चिन्तविभ्रमः॥प्रेमानापियताहर्दःप्रेमस्नेहोऽथदोह
दम्॥ २६॥ इच्छाकांक्षास्पृहेहानृद्धांछालिप्तामनोरथः॥ कामोऽः
भिलाषस्तर्षश्च सोऽत्यर्थलालसाद्वयोः॥ २७॥ उपाधीर्नाधर्मचिन्ता
पुंस्याधिर्मानसीव्यथा॥ साच्चिन्तास्मृतिराध्यानमुत्कण्ठोत्कलिकेस
मे॥ २८॥ उत्साहोऽध्ववसायः स्यात्सवीर्यमतिशक्तिभाक्॥ कपटो
ऽस्त्रीव्याजदंभोपध्वयः छद्मकेतवे॥ २९॥ कस्मृतिर्निहृतिः शाठ्यं प्र
मादोऽनवधानता॥ कौतूहलं कौतुकं च कृतकं च कतूहलम्॥ ३०॥

अमर
२५

॥ स्त्रीणां विलासविवोक विभुमाललितं तथा ॥ हे लालीले त्वमीहा वाः कि
याः शृंगारभावजाः ॥ ३१ ॥ द्रवकेलिपरीहासाः क्रीडालीलाचनर्मच
॥ व्याजोऽपदेशोलक्ष्यं च क्रीडाखेलाचकूर्दनम् ॥ ३२ ॥ घर्मो निदा
घः स्वेदः स्यात्पुलयो नष्टचेष्टता ॥ अवहित्थाकारगुप्तिः समौ संवेग
संभुमौ ॥ ३३ ॥ स्यादाच्छुरितकंहासः सोत्प्रासः समनाक्स्मितम् ॥ म
ध्यमः स्याद्विहसितं रोमांचो रोमहर्षणम् ॥ ३४ ॥ कन्दितं रुदितं कु
ष्टं जृम्भस्तुत्रिषु जृम्भणम् ॥ विप्रलंभो विसंवादो रिङ्गणं खलनं स

गुरुः
२५

मे॥ ३५ ॥ स्यान्निद्राशयनं स्वापः स्वप्नः संवेश इत्यपि॥ तन्दीपमीला
भुकटिभुकटिभुकटिः स्त्रियाम्॥ ३६ ॥ अदृष्टिः स्यादसौम्येऽक्षि
संसिद्धिप्रकृतीति मे॥ स्वरूपं च स्वभावश्च निसर्गश्चाथवेपथुः॥
३७ ॥ कम्पोऽथ क्षणा उद्धर्षो मह उद्धव उत्सवः॥ ॥ इति ना
लभोगिवर्गः॥ ७ ॥ अधोभुवनपातालं वलिसगरसातलम्
॥ नागलोकोऽथ कुहरं शुषिरं विवरं विलम्॥ १ ॥ छिद्रं निव्यथनं
रेकं रन्ध्रेष्वधुं वपाशुषिः॥ गर्तावटौ भुवि च भुसं रन्ध्रेषुषिरं त्रिषुः

अमर
२६

॥ २ ॥ अंधकारोऽस्त्रियानां तमिस्रंतिमिरंतमः ॥ धांतेगाठेऽधतमसंक्षी
णोवतमसंतमः ॥ ३ ॥ विश्वकसंतमसंनागाः कादवेयास्तदीश्वरः ॥ शे
घोऽनंतोवासुकिस्तु सर्पराजोऽथगोनसे ॥ ४ ॥ तिलित्सः स्यादजगरे
शयुर्वाहस इत्युभौ ॥ अलगर्दोजलव्यालः समोराजिलडुगडुभौ ॥ ५
॥ मालुधानोमातुलाहि निर्मुक्तोमुक्तकञ्चुकः ॥ सर्पः पृदाकुर्भुजगो
भुजंगोऽहिर्भुजंगकः ॥ ६ ॥ आशीविषोविषधरश्चक्रीव्यालः सरीः
सृपः ॥ कण्डलीगूठपाचक्षुः श्रवाः काकोदरः फणी ॥ ७ ॥ दर्वीकरो

गुरु
२६

दीर्घपृष्ठो दन्दशूको विलेशयः ॥ उरगः पन्नगो भोगी जिह्वगः पवना
शनः ॥ ८ ॥ लेलिहानो द्विरसनो गोकर्णः कंचुकी तथा ॥ कम्भीनसः
फणाधरो हरिर्भोगधारस्तथा ॥ ९ ॥ अहेः शरीरं भोगं स्यादाशीर्य्यहि
दंष्ट्रिका ॥ :: ॥ त्रिष्वाहेयं विषा म्प्यादि स्फुटयान्तु फणा द्वयोः ॥ सः
मौ कंचुकनिर्मोको क्ष्वेदस्तु गारलं विषम् ॥ ९ ॥ पुंसिल्लीवेचका को
ल कालकूटहलाहलाः ॥ सौण्ड्यिकः शौक्लिकेयो वृक्षपुत्रः प्रदीपनः
॥ १० ॥ दारदो वत्सनाभश्च विषभेदा अमीनव ॥ विषवैद्यो जा कुलिः

अमर
२७

को व्यालगाह्यहितुण्डिकः॥ ११ ॥ इति पातालभोगिवर्गः॥ ८ ॥
स्थानारकस्तुनरको निरयो दुर्गतिः स्त्रियाम्॥ तद्भेदास्तपनावीचिम
हारैरवरोरवाः॥ १ ॥ संघातः कालसूत्रं चेत्पाद्याः सत्वास्तुनारकाः॥ २ ॥
प्रेतावैतरणीसिन्धुः स्यादलक्ष्मीस्तु निर्जतिः॥ २ ॥ विष्टिराजूकार
णात्तु यातनातीव वेदना॥ पीडाबाधा व्यथा दुःखं सामनस्यं पृथगिति
जम्॥ ३ ॥ स्यात्कष्टं क्लृप्तमाभीलं त्रिष्वेषां भेद्यगामियत्॥ ४ ॥
इति नर्कवर्गः॥ ९ ॥ समुद्रोऽधिरूपारः पारावारः सरित्पतिः

गुरुः
२७

उदन्वानुदधिःसिंधुःसरस्वान्मागरोऽर्णवः॥ १ ॥ रत्नाकरोजलनिधिः
यादःपतिरपांपतिः॥ तस्यप्रभेदाःक्षीरोदोलवणोदस्तथापरे॥ २ ॥
आपःस्त्रीभूमिवावारीसलिलंकमलंजलम्॥ पयःकीलालममृतंः
जीवनंभुवनंवनम्॥ ३ ॥ कबंधमुदकंपाथःपुष्करंसर्वतोमुखम्
॥ अंभोर्गस्तोयपानीयनीरक्षीरांबुशस्वरम्॥ ४ ॥ मेघपुष्पंघनर
सस्त्रिषु द्वे आप्यमममयम्॥ भङ्गलारंगकुर्मिर्वास्त्रियांवीचिरथोमि
षुः॥ ५ ॥ महत्सूक्ष्मोलकक्षोली स्यादावर्तोऽभसांभ्रमः॥ पृथ्वीविंदु

अमर
२८

पृथतः पुमांसो विपुषः स्त्रियाम् ॥ ६ ॥ चक्राणि पृष्ठभेदाः स्युर्ध्रमाश्च
जलनिर्गमाः ॥ कूलं रोधश्च तीरं च प्रतीरं च तटं त्रिषु ॥ ७ ॥ पाणवारे
परवाची तीरे पात्रं तटं तरम् ॥ द्वीपोऽस्त्रियां मन्तरीपं यदंतर्वा रिराज्ञ
टम् ॥ ८ ॥ तोयोत्थितं तत्पुलिनं सैकतं सिकता मयम् ॥ निषद्वारसु
जंवालः पंकोऽस्त्रीशादकदर्भौ ॥ ९ ॥ जलोच्छ्वासाः परीवाहाः कूपः
कालुविदारकाः ॥ नाव्यं त्रिलिंगं नौतार्ये स्त्रियां नौत्तराणि स्तरिः ॥ १०
॥ उडुपंतुप्लवः कोलः खोतोऽवुसरणं स्वतः ॥ आतराज्ञा परापं स्याद्दो

गुरु
२८

शीकाष्टां ववाहिनी ॥ ११ ॥ सांयात्रिकः पोतवणि कर्णधारस्तुनावि
कः ॥ नियामकाः पोतवाहाः कूपको गुणवृक्षकः ॥ १२ ॥ नौकादण्डः
क्षेपणी स्यादरिचक्रं के निपातकः ॥ अभिः स्त्री काष्ठकृद्दालः सेकपात्रं तु
सेचनम् ॥ १३ ॥ क्लीवेऽर्धनावं नावोऽर्धेऽतीतनौ केऽतिनुत्रिषु ॥ त्रि
स्रगाधात्प्रसन्नोऽच्छः कलुषोऽनच्छ आविलः ॥ १४ ॥ निस्त्रंगभीरंगं
भीरं मुजानंतद्विपर्यये ॥ अगाधमतलस्पर्शे कैवर्ते दाशधीवरो ॥ १५
॥ आनायपुंसि जालं स्यात्सरासूत्रं पवित्रकम् ॥ मत्स्याधानी कुवेणी

अमर
२९

स्याद्वडिशंमत्स्यवेधनम् ॥ १६ ॥ पृथुरोमाज्ज्योमत्स्यो मीनोवैसारिणोऽड
जः ॥ विसारः शकलीचाथगडकः शकुलार्भकः ॥ १७ ॥ सहस्रदंष्ट्रः पा
ठीन उल्पीशिशुकः समो ॥ नलमीनश्चिलिचिमः प्रोवृत्तिशकरीद्वयो
ः ॥ १८ ॥ क्षुद्रांशुमत्स्यसंघातः पोताधानमथोज्ज्याः ॥ रोहितोमज्जुरः
शालोराजीवः शकुलमि ॥ १९ ॥ तिमिंगिलादयश्चाथयादांसिजल
जंतवः ॥ तद्भेदाः शिशुमारोद्वशकूवोमकशदयः ॥ २० ॥ स्यात्कुली
रः कर्कटकः कूर्मेकमठकच्छपौ ॥ ग्राहोऽवहारो नक्तलुकम्भीरोऽथमः

गुरु
२९

हीलता ॥ २१ ॥ गरुडपदः किंचुलको निहाकागोधिकासमे ॥ रक्तपातुज
लोकायां स्त्रियां भूमिजलोकसः ॥ २२ ॥ मुक्तास्फोटः स्त्रियां श्रुक्तिः शंख
ः स्यात्कसुरस्त्रियौ ॥ शुद्धशंखाः शंखनखाः शंखकाजलश्रुक्तयः ॥ २३
॥ भेकेमगरुडकवर्षाभूशालरुद्रवददुर्गः ॥ शिलीगरुडपदीभेकीवर्षा
भ्वीकमठीडुलिः ॥ २४ ॥ मङ्गुरस्यप्रियाशृङ्गी दुर्नामादीर्घकोशिका ॥
जलाशयो जलाधारः सत्रागाधजलोद्गदः ॥ २५ ॥ आहावसुनिधानं
स्यादुपकूपजलाशये ॥ पुंसेवांधुः प्रहिः कूप उदपानंतु पुंसिवा ॥

अमर
३०

२६ ॥ नेमिस्त्रिकास्यवीनाहो मुखबंधनमस्ययत् ॥ पुष्करिण्यांतुखातं
स्यादखातं देवखातकम् ॥ २७ ॥ पद्माकरस्रडागोऽस्त्री कासारः सरसी
सरः ॥ वेशंतः पल्वलंचाल्यसरोवापीतुदीर्घिका ॥ २८ ॥ खेयंतुपरि
खाधारस्त्वभसांयत्रधारणाम् ॥ स्यादालवालमावालमावापोऽथनदी
सरित् ॥ २९ ॥ तरंगिणी शैवलिनी तटिनी झादिनी धुनी ॥ स्रोतस्वः
तीक्ष्णी पवती स्ववंती निम्नगा पगा ॥ ३० ॥ कूलंकथानिर्झरिणी शे
धोवकासरस्वती ॥ ❖ ॥ गङ्गाविष्णुपदी जङ्गुतनया सुरनिम्नगा

गुरुः
३०

॥ भागीरथी त्रिपथगा त्रिखोता भीष्मसूरपि ॥ ३१ ॥ कालिन्दी सूर्यतन
या यमुना शमन स्वसा ॥ रेवा तु नर्मदा सोमोद्भवा मेकलकन्यका ॥ ३२
॥ करतोया सदानीरा बाहुदासेतवाहिनी ॥ शतद्रुमुशुतुद्रिस्याद्वि
षाशातुविषादस्त्रियाम् ॥ ३३ ॥ शोणो हिरण्यवाहः स्यात्कुल्याल्यः
कृत्रिमासरित् ॥ शगवती वेत्रवती चन्द्रभागा सरस्वती ॥ ३४ ॥ का
वेरी सरितो न्याश्च संभेदः सिंधुसंगमः ॥ द्वयोः प्रणालीपयसः पदव्यां त्रि
षु तूतरोः ॥ ३५ ॥ देविकायां सरयां च भवेदाविकसारवौ ॥ सौगंधिकं तु

अमर
३१

कल्हारं हस्तकं रक्तसंध्यकम् ॥ ३६ ॥ स्यादुत्पलं कवल्यमथ नीलांबु
जन्मच ॥ इन्दीवरं च नीलेऽस्मिन्मिन्मिन्नेकमुदकैरवे ॥ ३७ ॥ शालूकमेऽ
थांकन्दः स्याद्वारिपर्णी तु कुंभिका ॥ जलनीली तु शेवालं शैवलोऽथ कुमु
दती ॥ ३८ ॥ कुमुदिन्यां नलिन्यां तु विसिनी पद्मिनी मुख्याः ॥ वापुंसि प
द्मं नलिनं मरविन्दं महोत्पलम् ॥ ३९ ॥ सहस्रपत्रं कमलं शतपत्रं कु
शेशयम् ॥ पंकेरुहं तामरं संसारं सारसीरुहम् ॥ ४० ॥ विसृष्टसूत
गजीवपुष्करं भोरुहाणि च ॥ पुण्डरीकं सितां भोजमथ रक्तसरोरुहे

गुरु
३१

॥ ४१ ॥ रक्तोत्पलं कोकनदं नालो नालमथास्त्रियाम् ॥ मृणालं विषमज्जाः
दिकदम्बेयगडमस्त्रियाम् ॥ ४२ ॥ कारहाटः शिफाकन्दः किंजल्कः केस
रोऽस्त्रियाम् ॥ सम्बर्जिकानवदलं बीजकोशो वराटकः ॥ ४३ ॥ इति
वारिवर्गः ॥ १० ॥ उक्तं स्वर्गो मदिक्काल धीशदादिसनाढ्यकम् ॥
पातालभोगिनरकं वारिचैषां च संगतम् ॥ १ ॥ इत्यमरसिंहकृतौ
नामलिङ्गानुशासने स्वरादिकाण्डः प्रथमः साङ्ग एव समर्थितः ॥
॥ १ ॥ ५ वर्गाः पृथ्वी पुरश्चाभुः क्षनौषधि मृगादिभिः ॥ नृवृक्षक्षः

अमर
३२

त्रविट्भूद्वैःसांगोपाङ्गेरिहोदिताः॥ १ ॥ भूर्भूमिरचलानंतरसाविः
श्वभरास्थिरा॥ धराधरित्रीधरणीःक्षोणिर्ज्योकाशपीक्षितिः॥ २ ॥ सर्व
महावसुमतीवसुधोर्वीवसुंधरा॥ गोत्राकुःपृथिवीपृथ्वीक्ष्मावनिर्मेः
दिनीमही॥ ३ ॥ विपुलागह्वरीधात्रीगौरिलाकुंभिनीक्षमाः॥ भूतधा
त्रीरत्नगर्भाजगतीसागराचराः॥ ४ ॥ मृन्मृत्तिकापशलातुमृत्सामृ
त्साचमृत्तिकाः॥ उर्वरासर्वसस्याढ्यास्यादूषःक्षारमृत्तिका॥ ४ ॥ उष
वानूषणेद्वावप्यन्यलिङ्गोस्थलंस्थली॥ समानौमरुधन्वानौद्वेखिलाप

गुरुः
३२

हतेसमे॥ ८॥ त्रिष्वथोजगतीलोको विष्टपंभुवनंजगत्॥ लोकोऽयं
भारतंवर्षे शशवत्यासुयोऽवधेः॥ ९॥ देशः प्राग्दक्षिणः प्राच्य उदी
च्यः पश्चिमोत्तरः॥ प्रत्यन्तोस्त्रेच्छु देशः स्यान्मध्यदेशस्तु मध्यमः॥ १०॥
आर्योवर्तः पुण्यभूमिर्मध्यंविंध्याहिमालयोः॥ नीवृज्जनपदोदेशविष
योत्पवर्तनम्॥ ११॥ त्रिधागोष्ठान्नडप्राये नद्वान्नद्वलइत्यपि॥ क
मुद्वाक्कुमुदप्राये वेतस्वान्नद्ववेतसे॥ १२॥ शाद्वलः शादहरितेस
जम्बालेतुपङ्क्तिः॥ जलप्रायमनूपंस्यात्पुंसिकच्छुस्तथाविधः॥ १३॥

अमर
३३

॥ स्त्रीशर्कराशर्करिलःशार्करःशर्करावतिः॥ देशएवादिमावेवमुन्नेयाःसि
कतावति॥ १४ ॥ देशोनद्यमुहस्यसु सम्यन्नब्रीहियालितः॥ स्थानदी
मातृकोदेवमातृकश्चयथाक्रमम्॥ १५ ॥ सुगन्धिदेशेराजन्वा न्स्यात्
तोऽन्यत्रराजवान्॥ गोष्ठंगोस्थानकंतनुगोष्ठीनंभूतपूर्वकम्॥ १६ ॥
पर्यंतभूःपरिसरःसेतुरालोस्त्रियांपुमान्॥ वामलूरश्चनाकश्चवल्मीकं
पुंनपुंसकम्॥ १७ ॥ अयनंवर्त्ममार्गाध्वपंथानःपदवीसृतिः॥ सरणिः
पद्मतिःपद्यावर्तन्येकपदीतिच॥ १८ ॥ अतिपंथाःसुपंथाश्चसत्यथ

अमर
३३

आर्चिनेऽध्वनि॥ वधोदुरधोविपथः कदधाकापथः समाः॥ १९॥ अपर्णः
थारुचपथं तुल्ये शृंगाटकचतुष्यथे॥ प्रान्तरांद्दूरशून्योऽध्वाकांतां वत्सदु
र्गमम्॥ २०॥ गव्यूतिः स्त्रीकोशयुगं नल्वः किक्कुचतुःशतम्॥ घण्टापथः
संसारणं तत्पुरस्योपनिष्कारम्॥ २१॥ द्यावापृथिव्योरोदस्यो द्यावाभूमी
चरोदसी॥ दिवस्पृथिव्योर्गंजातु रुमास्यास्तवणाकारः॥ ::॥ इति भू
मिवर्गः॥ १॥ प्रः स्त्रीपरीनगयौवापत्तनं पुटभेदनम्॥ स्थानीयः
निगमोऽन्यतु यन्मूलनगरात्पुरम्॥ १॥ तच्छाखानगरं वेशो वेश्याज

अमर
३४

नसमाश्रयः॥ आपणस्तुनिषद्यायां विपणिः पणपदीधिका॥ २॥ रथ्या
प्रतोली विशिखा स्याच्च योव प्रमस्त्रियाम्॥ प्राकारे वरणाः सालः प्राचीनं
पांततो वृत्तिः॥ ३॥ भित्तिः स्त्री कज्जमेडूकं यदंतर्न्यस्तकी कसम्॥ गृहंगे
होदवसितं वेश्मसन्निकेतनम्॥ ४॥ निशांतवस्त्रसदनं भवनागार
मन्दिरम्॥ गृहाः पुंसि च भूम्न्येव निकायानिलयालयाः॥ ५॥ वासः कु
टी द्वयोः शाला सभासंजवनं विदम्॥ चतुः शालं मुनीनां तु पर्णशालोऽजोऽ
स्त्रियाम्॥ ६॥ चैत्यमायतनं तुल्ये वाजिशाला तु मन्दुरा॥ आवेशनं शि

गुरु
३४

ल्पिशाला प्रपापानीयशालिका ॥ ७ ॥ मठश्चात्रादिनिलयो गंजातुमः
दिशगृहम् ॥ गार्भागारंवासगृह मरिष्टं सूनिकागृहम् ॥ ८ ॥ कहिमोऽ
स्त्रीनिवद्वाभूश्चन्द्रशालाशिरोगृहम् ॥ ९ ॥ वातायनंगवाक्षोऽथ मण्ड
पोस्त्रीजनास्त्रैयः ॥ हर्म्यादिधनिनांवासः प्रासादो देवभूभुजाम् ॥ १० ॥
सौधोऽस्त्रीराजसदनमुपकार्योपकारिका ॥ स्वस्तिकः सर्वतोभद्रो नंशा
वर्तादयोऽपि च ॥ ११ ॥ विच्छन्दकः प्रभेदाहि भवन्तीश्वरसमनाम् ॥ १२ ॥
स्त्रागारंभूभुजामंतःपुरं स्यादवरोधनम् ॥ १३ ॥ शुद्धांतश्चावरोधश्च

अमर
३५

स्यादृष्टः शोममस्त्रियाम् ॥ प्रघागाप्रघागालिंदा वहिर्द्वा प्रकोष्ठके ॥ १२ ॥
॥ गृहावगृहणीदेहल्यङ्गं चत्वारजिरे ॥ अधस्तादाहुरिगिशिला नामा
दाहुर्यरिस्थितम् ॥ १३ ॥ पच्छन्नमंतर्द्वां स्यात्पक्षद्वां तु पक्षकम् ॥
वलीकनीवेपथुलपांतेऽथपटलं छदिः ॥ १४ ॥ गोपानसीतुवलभीच्छ
दनेवक्तदाहुरि ॥ कपोतपालिकायां तु विटकंपुंनपुंसकम् ॥ १५ ॥
स्त्रीद्वाद्वां प्रतीहारः स्याद्वितर्दिस्तुवेदिका ॥ तोरणोऽस्त्रीवहिर्द्वां पु
रद्वां तु गोपुरम् ॥ १६ ॥ कूटं पूर्द्वा रियद्वास्ति नखस्तस्मिन्नथ त्रिषु ॥

गुरु
३५

कपाटमरं तुल्ये तद्विष्कंभोऽर्गलं नना ॥ १७ ॥ आरोहणं स्यात्सोयानं नि
श्रेणिस्त्वधिरोहिणी ॥ समार्जनीशोधनी स्यात्संकरोऽवकाशसया ॥ १८
॥ क्षिप्तेमुखं निःसरणं सन्निवेशो निकर्षणम् ॥ समौ संवसथगामौ वे
श्मभूर्वास्तुरस्त्रियाम् ॥ १९ ॥ ग्रामांतमुपशल्पं स्यात्सीमसीमेस्त्रियामु
भे ॥ घोषाभीरपल्ली स्यात्त्यक्काशः शवणलयः ॥ २१ ॥ इति पुरवः
र्गः ॥ २ ॥ महीधेशिखरिश्माभृदहार्यधारपर्वताः ॥ अदिगोत्र
गिरिगावाचलशैलशिलोच्चयाः ॥ १ ॥ लोका लोकश्चक्रवालस्त्रिकू

अमर
३६

ठस्त्रिककुत्समो॥ अल्लुचरमः क्ष्माभृदुदयः पूर्वपर्वतः॥ २ ॥ हिमवान्नि
षधोविंध्यो माल्यवान्यारियात्रकः॥ गंधमादनमन्येच हेमकूटदयो नः
गाः॥ ३ ॥ पाषाणप्रज्ञागावो पलाश्मानः शिलाद्वयत्॥ कूटोऽस्त्रीशिख
रंशृंगं प्रपातस्त्वतटोभृगुः॥ ४ ॥ कटकोऽस्त्रीनितंबोद्वेः सुः प्रस्थः सा
नुरखियाम्॥ उत्सः प्रस्रवणंवारिप्रवाहो निर्जरोरः॥ ५ ॥ दरीतुकं
दरोवास्त्री देवखातविलेगुहा॥ गहरंगण्डशैलालुच्युताः स्थूलोपला
गिरेः॥ ६ ॥ दंतकालुवहिसिर्य क्युदेशान्निर्गतागिरेः॥ ॥ खनिः

गुरु
३६

स्त्रियामाकारः स्यात्पादः प्रत्यंतपर्वताः ॥ उपत्यकादेशसन्ना भूमिरूर्ध्व
मधित्यका ॥ ७ ॥ धातुर्मनः शिलाघटैर्गैरिकंतुविशेषतः ॥ निकञ्जक
ञ्जोवाल्मीके लतादिपिहितोदरे ॥ ८ ॥ इति शैलवर्गः ॥ ३ ॥
अटव्यरण्यं विधिनं गहनं काननं वनम् ॥ महारण्यमरणानि गृह्यणमा
स्तुनिकुटाः ॥ १ ॥ आशमं स्यादुपवनं क्वचिमं वनमेव यत् ॥ अमात्य
गणिकागेहोपवने वृक्षवाटिकाः ॥ २ ॥ पुमानाक्रीडउद्यानं गन्तः सा
धारणं वनम् ॥ स्यादेतदेव प्रमदवनमंतः पुरोचितम् ॥ ३ ॥ वीथ्याः

अमर
३७

लिशवलिःपंक्तिःश्रेणीलेखास्तुगजयः॥ वन्यावनसमूहेस्या दंकरोऽभिन
वोद्भिदि॥ ४ ॥ वृक्षोमहीरुहःशाखी विठपीपादपस्तुरुः॥ अनोकहःक
टःसालःपलाशीदुडुमागमाः॥ ५ ॥ वानस्पत्यःफलेपुष्या जैरपुष्या
दनस्पतिः॥ ओषधयःफलपाकांताःस्युखंध्यःफलेग्रहिः॥ ६ ॥ वंधो
ऽफलोऽवकेशीच फलवान्फलिनःफली॥ प्रफुल्लोत्फुल्लसंपुल्लव्या
कोशविकचस्फुटाः॥ ७ ॥ फुल्लश्चैतेविकसिते स्युखंध्यादयस्त्रिषु॥
स्थायुर्वानाधुवःशंकुःखशाखाशिफःक्षुपः॥ ८ ॥ अप्रकाशटेस्त

गुरुः
३७

वगुल्मो वल्लीतुवततिर्लता ॥ लताप्रतानिनीवीरु जुल्लिन्युलपइत्यपि ॥
९ ॥ नगाद्यारोह उच्छ्राय उत्सेधश्चोच्छ्रयश्चसः ॥ अस्त्रीप्रकाशः स्कं
धः स्यान्मूलाच्छाखावधिरुगैः ॥ १० ॥ समेशाखालतेस्कंधः शाखाशा
लेशिफाजटे ॥ शाखाशिफावरोहः स्यान्मूलाच्चागंगतालता ॥ ११ ॥
शिरोऽगुंशिखरंवाना मूलं बुध्नोऽधिनामकः ॥ सारोमज्जानरित्वकस्त्री वः
लकं वल्कलमस्त्रियाम् ॥ १२ ॥ काष्ठं दार्विन्धनं त्वेध इध्ममेधः समित्
स्त्रियाम् ॥ निष्कहः कोटरं वाना वल्लरिर्मजरिः स्त्रियोः ॥ १३ ॥ पञ्चपः

अमर
३८

लाशंछदनं दलं पर्णं छदः पुमान् ॥ पल्लवोऽस्त्री किमलयं विस्तारो विटः
पोऽस्त्रियाम् ॥ १४ ॥ वृक्षादीनां फलं सस्यं वृजं पसवबंधनम् ॥ आमेफ
लेशलादुः स्याच्छुकेवानमुभे त्रिषु ॥ १५ ॥ क्षारको जालकं क्लीवे क
लिकाको रकः पुमान् ॥ स्याद्गुच्छकलुप्तवकः कुड्मलो मुकुलो स्त्रियाम्
॥ १६ ॥ स्त्रियः सुमनसपुष्पं प्रसूनं कसुमं सुमम् ॥ मकरन्दः पुष्पारसः
परागः सुमनोरजः ॥ १७ ॥ द्विहीनं पसवे सर्वं हरीतक्यादयः स्त्रियाम्
॥ आद्यत्थवैरावप्लाक्षः नैयगोधैर्गुदं फले ॥ १८ ॥ बार्हतं च फलेः

अमर
३८

जम्बा जम्बुः स्त्री जम्बुजाम्बवम् ॥ पुष्ये जातीषु भृतयः स्वलिङ्गावीहयः फ
ले ॥ १९ ॥ विदार्याद्याः सुमूलेऽपि पुष्ये क्लीवेऽपि पाटला ॥ वोधिद्रुमश्च
लदलः पिप्पलः कुंजराशनः ॥ २० ॥ अश्वत्थेऽथ कपित्थेऽस्य र्दधित्थगा
हिमन्मथाः ॥ तस्मिन्दधिफलः पुष्यफलदंतशठावपि ॥ २१ ॥ उडुम्बरो
जंतुफलो यज्ञाङ्गो हेमदुग्धकः ॥ कोविदारो च मरिक्कः कुदालो युगपत्र
कः ॥ २२ ॥ सप्तपर्णो विशालत्वक् शारदो विषमच्छदः ॥ आरग्वधेरा
जवृक्षः शंपाकचतुरङ्गुलाः ॥ २३ ॥ आरेवतव्याधिघातकृतमालसु

अमर
३९

वर्णाकाः॥ सृजस्वीरेदंतशठ जंभजंभीरजंभलाः॥ २४ ॥ वरुणो वरणाः से
तुल्लिक्तशकः कुमारकः॥ पुं नागे पुरुष सुङ्गः केसरो देववल्लभः॥ २५ ॥
पारिभदे निम्बतरुर्मन्दारः पारिजातकः॥ तिनिशेस्पंदनो नेमी रथदुर
तिमुक्तकः॥ २६ ॥ वज्रुलश्चित्रकच्चाथ द्यौपीतनकपीतनौ॥ आश्राः
तके मधुकेतुगुडपुष्पमधुदुमौ॥ २७ ॥ वानप्रस्थमधुष्ठीलौ जलजेऽ
त्रमधूलकेः॥ पीलौ गुडफलः संसीतस्मिंस्तुगिरि संभवे॥ २८ ॥ अक्षोठ
कन्दरालौ द्वावङ्कोटे तुनिकोचकः॥ पलोशे किंशुकः पर्णो वातपोथोऽथ

गुरु
३९

वेतसे ॥ २९ ॥ रथाश्रुपुष्पविदुर शीतवानी एवं जुलाः ॥ द्यौपरिव्याधिविः
दुलो नादेयी चासुवेतसे ॥ ३० ॥ शोभांजनेशिगुतीक्षा गंधकाक्षीवमो
चकाः ॥ रक्तोऽसौ मधुशिग्रुः स्यादरिष्टः फेनिलः समो ॥ ३१ ॥ विल्वेशः
शिटिल्यशैलूयो मालरश्रीफलावपि ॥ प्लक्षोजटीपर्कटी स्यान्वयोधोवहु
पाद्वटः ॥ ३२ ॥ गालवः शावरीलोधुः क्षिरीटलित्वमार्जनो ॥ आसुश्चतो
रसालोऽसौ सहकारोऽतिमो रभः ॥ ३३ ॥ कुंभोलूखलकं क्लीवे कोशिको
गुगुलुः पुरः ॥ शेलुः क्षेष्मातकः शीत उद्दालोवहुवारकः ॥ ३४ ॥ राजाद

अमर
४०

नंप्रियालस्यात्मनकडुर्धनुःपटः॥ गंभारिसर्वतोभद्रा काश्मरीमधुपर्शिका
॥ ३५ ॥ श्रीपर्णीभद्रपर्णीच काश्मर्यश्चाप्यथद्वयोः॥ कर्कधूर्वदरीकोलिः
कोलंकुवलयफेनिले॥ ३६ ॥ सौवीरंवदरंधोरयाप्यथस्यात्त्वादुकण्टकः
॥ विककृतःखुवावृक्षो गुन्थिलोव्याघ्रपादपि॥ ३७ ॥ ऐरावतोनागरः
गोनादेयीभूमिजम्बुका॥ तिंडुकःस्फूर्जकःकालस्कंधश्चशितिसारके
॥ ३८ ॥ काकेन्दुःकुलकःकाकःतिंडुकःकाकपीलुके॥ गोलीछोश्टलो
घण्टापाटलिर्मोक्षमुष्ककौ॥ ३९ ॥ तिलकःक्षुरकःश्रीमान्समोपिचु

गुरु
४०

लक्षवुको ॥ श्रीपर्णिकाकुमुदिका कुंभीकैडर्यकट्फलौ ॥ ४० ॥ क्रमुक
ःपट्टिकाख्यः स्यात्पट्टीलाक्षाप्रसादनः ॥ तदसुयूपः क्रमुको वृक्षरणो वृक्ष
दारूच ॥ ४१ ॥ तूलंचनीपप्रियक कदम्बासुहलिप्रियः ॥ वीरवृक्षोऽरुक्
शेऽग्निमुखी भस्मातकी त्रिषु ॥ ४२ ॥ गर्दभांडे कन्दराल कपीतनसुः
पार्श्वकाः ॥ प्लक्षश्च त्रिंतिडीचिंचा म्लिकाथोपीतसारके ॥ ४३ ॥ सर्ज
कासनवंधूक पुथ्यप्रियकजीवकाः सालेतुसर्जकाश्याश्च कर्णकाः स
स्पसम्बरः ॥ ४४ ॥ नदीसर्जो वीरतरु रिद्धिद्रुः ककुभोऽर्जुनः ॥ राजादनः

अमर
४९

फलाध्यक्षः क्षीरिकायामथ द्वयोः ॥ ४५ ॥ इक्षुदीतापसतरु भूर्जे चर्मिष्ठः
दुत्तचौ ॥ पिच्छिला पूरणी मोचा स्थिरायुः शाल्मलि द्वयोः ॥ ४६ ॥ पिच्छ
तु शाल्मली वेष्टे रोचनः कूटशाल्मलिः ॥ चिरविल्वो नक्तमालः करजश्च
करंजके ॥ ४७ ॥ प्रकीर्षः पूतिकरजः पूतिकः कलिमारकः ॥ करंजभे
दाः षड्ग्रन्थो मर्कट्यंगारवल्लरी ॥ ४८ ॥ रोही रोहितकः स्त्रीह शत्रुर्दः
डिमपुष्पकः ॥ गायत्री वालतनयः खदिरो दंतधावनः ॥ ४९ ॥ अरिमे
दो विद्रु खदिरे कदरः खदिरे सिने ॥ सोमवल्कोऽप्यथ व्याघ्र पुच्छगंधर्व

गुरु
४९

हंसको ॥ ५० ॥ एण्डउरुवुकश्चरुचकश्चित्रकश्चसः ॥ चंचुःपंचांगुलोम
ण्डवर्धमानव्यडम्बकाः ॥ ५१ ॥ अल्पाशमीशमीरःस्याच्छमीसक्तफ
लाशिवा ॥ पिण्डीतकोमरुवकःश्चसनःकरहाटकः ॥ ५२ ॥ शल्यश्चमद
नेशकपादपःपारिभद्रकः ॥ भद्रदारुद्रुकिलिमं पीतदारुचदारुच ॥
५३ ॥ पूतिकाष्ठंचसप्तस्यर्देवदारुपथद्वयोः ॥ पाटलिःपाटलामोघा
काशस्थालीफलेरुहा ॥ ५४ ॥ कृष्णाष्टंताकुवेराक्षी श्यामातुमहिलाह
या ॥ लतागोवंदनीगुन्डाप्रियंगुःफलिनीफली ॥ ५५ ॥ विष्वक्सेनागं

अमर
४२

धफली कारंभाप्रियकश्चसा ॥ मण्डकपर्णापत्रोर्णानटकद्वङ्गदुरादुकाः ॥
५७ ॥ स्फोनाकशुकनासर्क्षदीर्घवृंतकुटन्नटाः ॥ शोणाकश्चारलोतिव्यफ
लात्वामलकीत्रिषु ॥ ५८ ॥ अमृताचवयस्याचत्रिलिङ्गसुविभीतकः ॥
नाक्षसुषः कर्षफलो भूतावासः कलिङ्गमः ॥ ५९ ॥ अभयात्वव्यथाप
था कायस्थापूतनामृता ॥ हरीतकी हैमवती चेतकी श्रेयसी शिवा ॥ ६०
॥ पीतद्रुः सरलः पूति काष्ठं चाथद्रुमोत्पलः ॥ कर्णिकारः परिव्याधो लकु
चोलिकचोडङ्गः ॥ ६१ ॥ पनसः कण्टकिफलो निचुलो हिज्जलोऽसुजः ॥

गुरु
४२

काकोदुम्बरिका फल्गु मल युजघने फला ॥ ६२ ॥ अरिष्टः सर्वतो भद्र हिं
गनिर्या समालकाः ॥ पिचु मन्दश्च निम्बेऽथ पिच्छिला गुरु शिशया ॥ ६३
॥ कपिला भस्मगर्भा सा शिरीषरुक् पीतनः ॥ भण्डिलोऽप्यथ चाम्पेयश्च
मको हेमपुष्पकः ॥ ६४ ॥ एतस्पलिका गन्ध फली स्यादथ केसरे ॥ वक्र
लो वंजुलोऽशोके समौकर कदाडिमौ ॥ ६५ ॥ चांपेयः केसरे नाग केस
रः कांचनाक्षयः ॥ जया जयंती तर्काशी नादेयी वै जयंतिका ॥ ६६ ॥ श्राप
र्णमग्निमंथः स्यात्कणिका गणिकारिका ॥ जयोऽथ कटजः शक्रो वत्सकोः

अमर
४३

गिरिमल्लिका ॥ ६७ ॥ एतस्मैव कलिजेन्दुयवभद्रयवफलैः ॥ कृष्णापाक
फलाविग्नसुषेणाः करमर्दके ॥ ६८ ॥ कालस्कंधस्तमालः स्यात्तापिच्छेः
ऽप्यथ सिन्दुके ॥ सिन्दुवारेन्दुसुरसौ निर्गुण्डाणिकेत्यपि ॥ ६९ ॥ वेणी
खण्डगण्डेव ताडोजीमूत इत्यपि ॥ श्रीहस्तिनी तु भूरुण्डा तृणाश्रूतं तु म-
ल्लिका ॥ ७० ॥ भूषदी शीतभीरुश्च सैवास्फोटवनेन्द्रवा ॥ शेफालिकाः
तु सुवह्ना निर्गुण्डा नीलिका च सा ॥ ७१ ॥ सितासौ श्वेतसुरसा भूतवेश्य
थमागधी ॥ गणिका यूथिका म्वशा सा पीता हेमपुष्पिका ॥ ७२ ॥ अति

गुरुः
४३

मुक्तः पुराङ्कः स्याद्वासंती माधवीलता ॥ सुमना मालतीजातिः सप्तलान
वमालिका ॥ ७३ ॥ माध्यं कुन्दं रक्तकस्तु वंधूको वंधुजीवकः सहकु
मारीतरणि रत्नानस्तु महासहा ॥ ७४ ॥ तत्र शोणोकरवकस्तत्र पीतेकु
रगटकः ॥ नीलाजिंटी द्वयोर्वाणा दाम्नी चार्जगलश्च सा ॥ ७५ ॥ सैरेयक
जिगटी स्यात्तस्मिन्करवकोऽरुणो ॥ पीताकरगटको जिगटी तस्मिन्सह
चरी द्वयोः ॥ ७६ ॥ ओदुपुष्यं जयापुष्यं वज्रपुष्यं तिलस्पयत् ॥ पति
हासशतपासचण्डातह्यमारकाः ॥ ७७ ॥ करवीरे करीरेतु ककर

अमर
४४

ग्रंथिलावभौ ॥ उन्मत्तः कितवोधूर्तो धनूरः कनकाह्वयः ॥ ७८ ॥ मातुलोम
दनश्चास्य फले मातुलपुत्रकः ॥ फलपूरो बीजपूरो रुचको मातुलुंगके ॥ ७९
॥ समीरणो मरुवकः प्रस्थपुष्पः फणिज्जकः ॥ जम्बीरोऽप्यथपर्णासे कठिञ्ज
रकुठेरको ॥ ८० ॥ सिनेऽर्जकोऽत्रपाठीनु चित्रको वह्निमंशकः ॥ अर्काः
ह्रवसुकास्फोटगणारूपविकीरणाः ॥ ८१ ॥ मन्दारश्चार्कपर्णोऽत्र शुक्ले
ऽलर्कप्रतापसौ ॥ शिवमल्लीयाशुपतएकास्त्रीलोवको वसुः ॥ ८२ ॥ वंश
वृक्षादनीवृक्षरूहाजीवन्तिकेत्यपि ॥ वत्सादनीछिन्नरूहागुडूचीतन्त्रिः

गुरुः
४४

कामृता ॥ ८३ ॥ जीवंतिका सोमवल्ली विशल्या मधुपर्गपि ॥ मूर्वा देवी
मधुरसा मोरठा तेजनी सुवा ॥ ८४ ॥ मधूलिका मधुश्रेणी गोकर्णी पीलुपर्ण
पर्णपि ॥ पाठाम्बुष्टा विद्ध कर्णी स्थापनी श्रेयसी रसा ॥ ८५ ॥ एकाल्लीला
पापचेली प्राचीना वनतिक्तिका ॥ कटुः कटंभरा शोक रोहिणी कटुरोहि
णी ॥ ८६ ॥ मत्स्यपिता कृष्णभेदी चक्राङ्गी शकुलादनी ॥ आत्मगुप्ताज
हाव्यराज कण्डुरा प्राह्वयायणी ॥ ८७ ॥ नय्यप्रोक्ता शूकशिम्बिः कपिक
कुशुम्भमर्कटी ॥ चित्रोपचित्रान्यगोधी डवंती शम्भरी वृषा ॥ ८८ ॥ यत्पः

अमर
४५

दश्रेणी सुतश्रेणी रणशमूधिकपर्यपि ॥ अयामार्गः शैखरिको धामार्गवमय
रकौ ॥ ९० ॥ पृथक्पर्णी केशपर्णी किशिहीखरमंजरी ॥ हंजिका वासुणी
पद्मा भार्गी वासुणायष्टिका ॥ ९१ ॥ अंगारवल्ली बालेय शाकवर्वरवर्ध
काः ॥ मंजिष्ठा विकसाजिगी समंगा कालमेघिका ॥ ९२ ॥ मण्डूकपर्णी
भण्डीरी भण्डियो जनवल्ह्यपि ॥ यासोयवासोदुःस्पर्शो धन्वयासः कुनाश
कः ॥ ९३ ॥ रोदनीकच्छुरानंता समुद्रांता दुर्गलभाः ॥ पृश्निपर्णी पृथक्पर्णी
चित्रपर्णद्विवल्लीका ॥ ९४ ॥ कोटुविन्नामिंहपुच्छी कलशिर्धावनिगु

गुरुः
४५

ह॥ निदिग्धिकास्पृशीव्याघ्री वृहतीकण्टकारिका॥ ९५ ॥ पचोदनीकः
लीक्षुद्रादुःस्पर्शागष्टिकेत्यपि॥ नीलीकालाक्लीतकि का ग्रामीणामधुप
र्शिका॥ ९६ ॥ रंजिनीश्रीफलीतुत्था दोशीदोलाचनीलिनी॥ अवलुजः
सोमराजी सुवल्लीसोमवल्लीका॥ ९७ ॥ कालमेषीकृष्णफला वाक्चची
पूतिफल्यपि॥ कृष्णोपकुल्यावैदेही मागधीचपलाकरा॥ ९८ ॥ उषः
णापिय्यलीशौरडी कोलाथकरिपिय्यली॥ कपिवल्लिकोलवल्ली श्रेयसी
वशिरःपुमान्॥ ९९ ॥ चव्यंतुचविकाकाक चिच्चीगुंजेतुकृष्णाला॥ प

अमर
४६

लंकयात्विक्षुगंधाश्च दंष्ट्रास्वादुकंटकः ॥ १०० ॥ गोकण्टको गोकुशुरको वन
शृंगाट इत्यपि ॥ विश्वाविषापतिविषातिविषोपविषारूणा ॥ १ ॥ शृङ्गः
गीमहोषधंचाथ क्षीरावीडुग्धिका समै ॥ शतमूलीवडुसुता भीरुरिन्दी
वरीवरी ॥ २ ॥ जम्बूप्रोक्ता भीरूपखी नागयमपः शतावरी ॥ अहेरूर
थपीतद्रुकालीयक हरिद्रवः ॥ ३ ॥ दार्वीपचंपचादरूर हरिद्रापर्जः
नीत्यपि ॥ वचोग्रगंधाश्च डगंधा गोलोमी शतपर्विका ॥ ४ ॥ शुक्लाहैम
वती वैद्यमानुसिंहोतुवाशिका ॥ वृषोऽटूरुषः सिंहास्यो वासको वाजिः

गुरु
४६

दंतकः॥ ५॥ आस्फोटगिरिकार्गीस्या द्विषुकांतापराजिता॥ इक्षुगंधा
तुकाण्डेषु कोकिलाक्षेक्षुरक्षुराः॥ ६॥ शालेयः स्याच्छीतशिवश्चत्राः
मधुरिकामिसिः॥ मिश्रेयाय्यथसीदुण्डो वज्रः सुक्खी सुहीगुडा॥ ७
॥ समंतदुग्धाथोवेक्ष ममोद्याचिन्नतराडुला॥ तराडुलश्चक्रमिष्टश्चः
विडङ्गं पुंनपुंसकम्॥ ८॥ वलावाळ्यालकाघण्टा रवातुशशापुष्पिका
॥ मृद्धीकागोलनीद्राक्षा स्वाद्धीमधुरमेतिच॥ ९॥ सर्वानुभूतिः सरला
त्रिपुटात्रिवृतात्रिवृत्॥ त्रिभण्डीरोचनीश्यामा पालिंघौतुसुवर्णिका

अमर
४७

॥ १० ॥ कालामसरविदलाऽर्धचंद्राकालमेघिका ॥ मधुकंक्लीतकंयष्टि
मधुकंमधुयष्टिका ॥ ११ ॥ विदारीक्षीरशुक्लेक्षुगंधाकोट्टीतुयासिता
॥ अन्याक्षीरविदारिण्यामहाश्वेतर्क्षगंधिका ॥ १२ ॥ लांगलीशारदी
तोयपिप्यलीशकुलादनी ॥ खरश्वाकारवादीयोमयूरोलोचमस्तः
कः ॥ १३ ॥ गोपीश्यामाशारिवास्यादनंतोत्पलशारिवा ॥ योग्यमृः
द्विःसिद्धिलक्ष्म्योवृद्धेरय्याह्वयाइमे ॥ १४ ॥ कदलीवारणावुसारं
भामोचांशुमत्फला ॥ काष्ठीलामुजपर्णीतुकाकमुजासहेत्यपि ॥

गुरुः
४७

१५ ॥ वार्ताकीहिंगुलीसिंही भंटाकीदुष्यधविणी ॥ नाकलीसुरसाग
स्रासुगंधागंधनाकली ॥ १६ ॥ नकलेष्टाभुजंगाक्षी छत्राकीसुवहाच
सा ॥ विहारिगंधाऽश्रुमती सालपर्णी स्थिराक्ष्वा ॥ १७ ॥ तुण्डिकेरीः
समुद्रांता कार्यासीवदरेतिच ॥ भारद्वाजीतुसावन्या शृंगीतुमययो
दृषः ॥ १८ ॥ गांगेरूकीनागवला ऊषाऊखगवेधुका ॥ धामार्गवोद्यो
यकस्यान्महाजालीसपीतकः ॥ १९ ॥ जोस्त्रीपटोलिकाजाली नादेयी
भूमिजंघुका ॥ स्यालांगलिकपग्निशिखा काकांगीकाकनासिका ॥ २०

अमर
४८

॥ गोधापदीतु सुवहा सुसलीतालमूलिका ॥ अजशृंगी विषाणी स्या ज्ञो
जिह्वादाविकेसमे ॥ २१ ॥ ताम्बूलवल्लितां वली नागवह्न्यप्यथ द्विजा ॥
हरेणुरेणुका कौंती कपिला भस्मगंधिनी ॥ २२ ॥ एलावालुकमैलेयः
सुगंधिहरिवालुकम् ॥ वालुकं चाथया लाक्या मुकुण्डः कुन्दकुन्दरुः ॥
२३ ॥ बालं झीवेरवर्हिष्ठो दीच्यं केशां वनामच ॥ कालानुसार्य वृद्धाश्म
पुष्पशान्तिशिवानितु ॥ २४ ॥ शैलेयं तालपर्णीतु दैत्यागंधकटीमुरा
॥ गंधिनी गजभक्ष्यातु सुवहा सुरभीरसा ॥ २५ ॥ महेरुणा कुन्दरुकी

गुरुः
४८

सहस्रकील्लादिनीतिच॥ अग्निज्वालासुभिस्तेजु धातकीधातुपुष्पिका॥
२६॥ पृथ्वीकाचंद्रवालेला निष्कटिर्वहुलाऽथसा॥ सस्मोपकुंचिका
तथा कोरंगीचिपुटात्रुटिः॥ २७॥ व्याधिः कुसुंयारि भाव्यं वाय्यं पाक
लमुत्पलम्॥ शंखिनी चोरपुष्पी स्यात्केशिन्यथवितुन्नकः॥ २८॥ फ
टमलाऽज्जटाताली शिवातामलकीतिच॥ प्रयोराडरीकंपोराडर्यं म
थतुन्नः कुवेरकः॥ २९॥ कृशिः कच्छुः कांतलको नन्दीहृक्षोऽथराऽ
क्षसी॥ चराडाधनहरीक्षेम दुव्यत्रगशाहसकाः॥ ३०॥ व्याडापुधंवा

अमर
४९

घुनखं कारजंचक्रकारकम् ॥ सुखिणविद्रुमलता कपोतांधिर्नटीनली ॥
३१ ॥ धमन्यंजनकेशीच हनुहृदविलासिनी ॥ भुक्तिःशुद्धिःखुरःकोलद
लंनखमथाठकी ॥ ३१ ॥ काक्षीमृत्स्नातुवरिका मृतालकसुराष्ट्रजे ॥ क
टन्नटंदासपुरं वानेयं परिपेलवं ॥ ३२ ॥ प्लवगोपुरगोनर्दकैवर्तीमु
स्तनिच ॥ गंधिपर्णाशुकंवर्हं पुष्पंस्थोरोयककुारे ॥ ३३ ॥ मरुन्माला
तपिसुनास्पृक्षादेविलतालघुः ॥ समुद्रांतावधूःकोटिवर्षालंकोपिके
त्यपि ॥ ३४ ॥ तपस्विनीजटामांसी जटिलालोमशामिसी ॥ त्वक्पत्रः

गुरु
४९

मुक्तं भृंगं त्वचंचोचं वरांगकम् ॥ ३५ ॥ कर्चूरकोडाविडकः काल्यकोवे
धमुख्यकः ॥ ओषधो जातिमात्रेस्य राजातो सर्वमौषधं ॥ ३६ ॥ शाकाः
खं पत्रपुष्पादि नरादुलीयोऽल्पमारिषः ॥ विशल्याग्निशिखानंता फ
लिनी शक्रपुष्पिका ॥ ३७ ॥ स्यादृक्षगंधाद्यगलां त्रावेगी वृद्धदरकः
जुंगोवास्त्री तु मत्स्याक्षी वयस्था सोमवल्लरी ॥ ३८ ॥ पटुपर्णी हेमवती
स्वर्णाक्षी रीहिमावती ॥ हयपुच्छी तु कां वोजी माघपर्णी महासहा ॥ ३९
॥ तुण्डिकेरी रक्तफला विम्बिका पीलुपर्णपि ॥ वर्वरा कवरी तुङ्गी खरप

अमर
५०

व्याजगंधिका ॥ ४० ॥ एलापर्णी तु सुवहा शस्त्रायुक्तरसाचमा ॥ चांगेरीचु
क्रिकादंतशठाम्बष्ठान्त्रलोणिका ॥ ४१ ॥ सहस्रवेधीचुक्रोऽन्त्रवेतसःश
तवेध्यपि ॥ नमस्कारी गण्डकारी समंगारवदिरेत्यपि ॥ ४२ ॥ जीवंती जी
वनी जीवा जीवनीयामधुस्रवा ॥ कूर्चशीर्षोमधुरकः शृंगहुखांगजीवका
ः ॥ ४३ ॥ किराततिक्तोभूनिम्बोऽनार्यतिक्तोऽथ सप्तला ॥ विमलासातला
भूरिफेनाचर्मकषेत्यपि ॥ ४४ ॥ वायसोली स्वादुरसा वयस्थाथमकूल
कः ॥ निकुंभोदंतिकाप्रत्यक् श्रेणपुडुच्चारपार्षपि ॥ ४५ ॥ अजमोदानूः

गुरु
५०

गुंगंधा वृक्षदर्भायवानिका ॥ मूले पुष्करकाश्मीर यमपत्राणि पौष्करे
॥ ४६ ॥ अवधाति चरापश्चा चारटी यमचारिणी ॥ कांपिल्यः कर्कशः
श्वंदोरक्तांगो रचनीत्यपि ॥ ४७ ॥ पयुन्नाडस्वेडगजो दड्घ्नश्चक्रमर्द
कः ॥ पश्चाट उरणाख्यश्च पलाण्डुलुसुकन्दकः ॥ ४८ ॥ लता कर्दुर्दुमौ
तत्र हरितेऽथ महोषधम् ॥ लघुनंगं जनारिष्ट महाकन्दर सोनकाः ॥
४९ ॥ पुनर्नवातु शोथघ्नी वितुन्नं सुनिषसकम् ॥ स्याद्घातकः शीतलोष
णजिताशरा परार्पयि ॥ ५० ॥ पारावतां घ्नी कटभीयराज्योतिश्च तीलता

असर
५१

॥ वार्षिकं त्रायमाणा स्यात्त्रायंती वलभद्रिका ॥ ५१ ॥ विश्वक्सेनप्रिया गृ
ष्टिर्वागहीवदरेत्यपि ॥ मार्कवोभृंगराजः स्यात्काकमाची तु वायसी ॥ ५२
॥ शतपुष्पासितच्छत्रागिच्छत्रा मधुरासिसिः ॥ अवाक्युष्यी कारवीच
सराणा तु पसारिणी ॥ ५३ ॥ तस्यां कटंभरा राज वलाभद्रवलेत्यपि ॥ ज
नी जतूकारजनी जतुकच्चक्रवर्तिनी ॥ ५४ ॥ संस्पृशार्थशठीगंधमू
लीषड्गंधिकेत्यपि ॥ कर्चूरोऽपि पलाशोऽथ कारवेक्षः कठिष्णकः ॥
५५ ॥ सुषवीचाथकलकं पटोललिङ्गकः पटुः ॥ कृष्णारडकलुककार्

गुरुः
५१

रुर्वाः कर्कटीस्त्रियौ ॥ ५६ ॥ इक्ष्वाकुः कटुतुंवीस्या जुम्वलावूरुभेस
मे ॥ चित्रागवाक्षीगोडुम्बा विशालाविन्दवारुणी ॥ ५७ ॥ अशोघ्नः स
रणाः कंदोगणडीरुसमष्टिला ॥ कलम्युपोदिकास्त्रीतु मूलकंहिलमो
चिका ॥ ५८ ॥ वालुकंशाकभेदाः स्य ईर्वातुशतयर्विका ॥ सहस्रवीः
र्याभार्गव्यो रुहानंताथसासिता ॥ ५९ ॥ गोलोमीशतवीर्याचगंडाली
शकुलाक्षका ॥ करुविंदोमेघनामा मुस्तामुस्तकमस्त्रियाम् ॥ ६० ॥ स्या
द्भद्रमुस्तकोगुंडा चूडालाचक्रलोच्चटा ॥ वंशोत्पक्सारकर्मारत्वचिसार

अमर
५२

तृणाध्वजाः॥ ६१ शतपर्वायवफलो वेणुमस्करतेजनाः वेणावःकीच
कास्तेस्य येस्वनंत्यनिलोद्धताः ६२ गुंथिर्नापर्वपरुषी गुन्दलेजनक
ःशरः नडसुधमनःपोटगलोऽथोकाशमस्त्रियाम् ६३ इक्षुर्गंधापो
टगलः पुंसिभूमितुवल्बजाः रसालइक्षुस्तद्भेदाः पुराडुकांतारकादयः
६४ स्याद्दीर्णावीरतरं मूलेऽस्योशीरमस्त्रियाम् अभयंनलदंसे
व्यममृणालंजलाशयम् ६५ लामज्जकंलघुलयमवशहेष्टकाप
थे नडादयस्तृणांगमुच्छ्रामाकप्रमुखाअपि ६६ अस्त्रीकिशंक

गुरु
५२

थोदभः पवित्रमथ कतृणाम् ॥ पौरसौ गन्धिकध्याम देवजगध करौहिषम्
॥ ६७ ॥ छत्रातिच्छत्रपालघ्नो मालातृणा कभूसुरो ॥ शय्यं बालतृणांघ्रा
सो यवसंतृणामर्जुनम् ॥ ६८ ॥ तृणानां संहतिस्तृणानघातुनडसंहः
तिः ॥ तृणराजा ह्यस्तालो नालिकेरसुलांगली ॥ ६९ ॥ घोरायतु पूगः
क्रमको गुवाकः खपुरोऽस्पृश ॥ फलमुद्धेगमेते च हिंतालसहितास्त्रयः ॥
७० ॥ खर्जूरः केतकीताली खर्जूरी च तृणादुमाः ॥ १७१ ॥ इति वनौष
धिवर्गः ॥ ४ ॥ सिंहो मृगेन्द्रः पंचासो हर्यक्षः केसरी हरिः ॥ ॥

अमर
५३

कण्ठीरवो मृगरिपु मृगदृष्टि मृगाशनः ॥ पण्डरीकः पंचनख चित्रकाय मृ
गद्विषः ॥ १ ॥ शाईलक्ष्मीपिनो व्याघ्रेतरक्षुस्तु मृगादनः ॥ १ ॥ वराहः स
करो दृष्टिः कोलः पोत्रीकिरः किटिः ॥ दंष्ट्रीघोणी सधरो मा जोडो भूदार इ
त्यपि ॥ २ ॥ कपिप्लवंग प्लवग शाखा मृगवली मुखाः ॥ मर्कटो वानरः की
शो वनौका अथ भल्लुके ॥ ३ ॥ अक्षाच्छ भल्ल भल्लूका गण्डके खड्गखड्गि
नौ ॥ लुलायो महिषो वाह द्विषत्कासर सैरिभाः ॥ ४ ॥ स्त्रियां शिवा भूरिः
माय गोयायु मृगधूर्जकाः ॥ शृगालवंचक जोष्टु फेरु फेरवज सुकाः ॥ ५

गुरुः
५३

॥ ओतुर्विडालोमार्जारे वृषदंशक आखुभुक् ॥ त्रयो गौधेर गोधार गोधेयाः
गोधिकात्मजे ॥ ६ ॥ श्वाविजुशल्यस्तल्लोमि शलली शललंशलम् ॥ वात
पमीर्वातमृगः कोकल्वीहामृगोवृकः ॥ ७ ॥ मृगेकरंगवाताय हरिणाः
जिनयोनयः ॥ ऐशोयमेरणाश्चर्माद्यः मेरास्येणामुभे त्रिषु ॥ ८ ॥ कदली
कदलीचीनश्चमूरुषियकावपि ॥ समूरुश्चेति हरिणा अमी अजिनयोन
यः ॥ ९ ॥ कृषारूरुन्यङ्कुरं कशम्बरगौहिवाः ॥ गोकर्णपृष्ठतैराश्वर्ये रोहि
ताश्चमरोमृगाः ॥ १० ॥ गंधर्वः शरभोगमः सृमरोगवयः शशः ॥ इत्यादयो

अमर
५४

मृगेन्द्राद्या गवाद्याः पशुजातयः ॥ ११ ॥ अधोगन्तातुखनको हृकः पुं ध्वज उ
न्दुरः ॥ ॥ उन्दुरु मूषकोऽप्याखु गिरिकावाल मूषिका ॥ सरटः कृकला
ः स्यान्मुसली गृह् गोधिका ॥ १२ ॥ लूतास्त्री तंतु वायोर्णा नाभमर्कटका
ः समाः ॥ नीलङ्गुलु कृमिः कर्ण जलोकाः शतपद्मभे ॥ १३ ॥ वृश्चिकः
शूककीटः स्यादलिङ्गु रोगोतु वृश्चिके ॥ पाशवतः करलवः कपोतोऽथ शः
शादनः ॥ १४ ॥ पञ्चीशेन उलूकस्तु वायसाणति पेचकौ ॥ ॥ दिवां
धः कौशिको घृको दिवाभीतो निशादनः ॥ ॥ व्याघ्राटः स्याद्भरद्वाजः

गुरु
५४

खंजरीटसुखंजनः॥ १५ ॥ लोहपृष्ठसुकंकः स्यादथचायः किकीदिविः
॥ कलिङ्गभृङ्गधूम्याटा अथस्याच्छतपत्रकः॥ १६ ॥ शर्वाद्याटोऽथसारंग
लोककश्चातकः समाः॥ कृकवाकलामचूडः कृकटश्चरणायुधः॥ १७
॥ चटकः कलविक्रः स्यात्तस्यस्त्रीचटकातयोः॥ पुमपत्येचाटकैरस्त्रप
त्येचटकैवसा॥ १८ ॥ कर्करेदुकरेदुः स्यात्कृकणात्रकरोसमौ॥ वन
प्रियः परभृतः कोकिलः पिकड् इत्यपि॥ १९ ॥ काकेतुकरतारिष्टवलि
पुष्टसहस्रजाः॥ धांक्षात्मघोषपरभृद्वलिभुग्वायसा अपि॥ २० ॥

अमर
५५

सएवचचिरंजीवी चैकदृष्टिश्चमौकुलिः॥ :: ॥ द्रोणाकाकलुकाकोलो
दात्पूहः कालकराठकः॥ आतायिचिल्लोदाक्षाय्य गृध्रोकीरभुकोसमौ॥
२१ ॥ ऊङ्कौचोऽथवकः कर्कः पुष्कराहलुसारसः॥ कोकश्चक्रश्चक्रवा
को रथांगाह्वयनामकः॥ २२ ॥ कादम्बः कलहंसः स्याडुकोशकरगैस
मौ॥ हंसासुश्वेतगरुडश्चक्राङ्गमानसोकसः॥ २३ ॥ राजहंसासुते
चञ्चु चरणौ लोहितैः सिताः॥ मलिनैर्मल्लिकाक्षामे धार्तराष्ट्राः सिनेत
रैः॥ २४ ॥ शरारिण्डिण्डिश्च वलाका विसकण्ठिका॥ हंसस्य योषिद्व

गुरुः
५५

रद्यसारसस्पतुलक्ष्मणा ॥ २५ ॥ जतुकाजिनयत्रास्यात्परोष्णीनैलपायि
का ॥ वर्वणामक्षिकानीला सरधामधुमक्षिका ॥ २६ ॥ पतंगिकापुत्रिका
स्यादंशुवनमक्षिका ॥ दंशीतज्जानिरल्पास्या ऊंधोलीवरटा द्वयोः ॥
२७ ॥ भृंगारीजीरुकाचीरी जिल्लिकाचसमाइमाः ॥ समौपत ऊशलभौ
खद्योतो ज्योतिरिक्कणाः ॥ २८ ॥ मधुव्रतोमधुकरो मधुलिशमधुपालिनः ॥
द्विरेफपुष्पलिङ्मृकूषट्पदधुमशलयः ॥ २९ ॥ मयूरोवर्हिर्गोवर्हीनी
लकणोभुजंगभुक् ॥ शिखावलः शिखीकेकी मेघनादानुलास्यपि ॥ ३०

अमर
५६

॥ केकावाणीमयूरस्य समौचन्द्रकमेचको ॥ शिखाचूडाशिखण्डसु पिच्छ
वर्हेनपुंसके ॥ ३१ ॥ खगेविहंगविहगविहंगमविहायसः ॥ शकुन्तिपक्षि
शकुनिशकुन्तशकुनद्विजाः ॥ ३२ ॥ पतत्रिपत्रिपतगत्तत्रयार्थाङ्
जाः ॥ नगौकोवाजिविकिरविविक्किरपतत्रयः ॥ ३३ ॥ नीडोद्भवागरु
त्संतःपित्संतोनभसंगमाः ॥ तेषांविशेषाहारितो मज्जुःकारण्डवःप्लवः ॥
३४ ॥ तित्तिरिःकुक्कुभोलादो जीवंजीवश्चकोरकः ॥ कोयष्टिकष्टिष्टि
भकोवर्तकोवर्त्तिकादयः ॥ ३५ ॥ गरुत्यक्षच्छदाःपत्रं पतत्रंचतनूरु

गरु
५६

हम् ॥ स्त्रीपक्षतिः पक्षमूलं चंचुखोटिरुभेस्त्रियौ ॥ ३६ ॥ पडीनोडुन
संडीना न्येताः खगगतिक्रियाः ॥ पेशीकोषोद्धिहीनेऽण्डं कलायोनिड
मस्त्रियाम् ॥ ३७ ॥ पोतः पाकोऽर्भकोडिभः पृथुकः शावकः शिशुः ॥
स्त्रीपुंसौ मिथुनं द्वन्द्वं युगमंतु युगलं युगम् ॥ ३८ ॥ समूहो निवहव्यूह
संदोहविसरवजाः ॥ स्तोमौ घनिकारवातवारसंध्यातसंचयाः ॥ ३९ ॥
समुदायः समुदयः समवायश्च योगराः ॥ स्त्रियांतु संहतिर्द्वन्द्वं निकारं वं
कदंबकम् ॥ ४० ॥ द्वन्द्वभेदाः समैर्वर्गः संध्यसाथौ तु जंतुभिः ॥ सजाती

अमर
५७

यैः कूलं यूथं तिरश्चां पुंन पुंसकम् ॥ ४१ ॥ पशूनां समजोऽन्येषां समाजो थ
सधर्मिणाम् ॥ स्यान्निकायः पुंजराशी तत्कारः कूटमस्त्रियाम् ॥ ४२ ॥ कापो
तशोकमायूरतैतिरादीनितकरो ॥ गृहसक्ताः पक्षिमृगाश्चेकास्ते गृह्य
काश्चते ॥ ४३ ॥ इति सिंहदिवर्गः ॥ ५ ॥ अथ मनुष्यवर्गः ॥
मनुष्यामानुषामर्त्यामनुजामानवानराः ॥ स्युः पुमांसः पंचजनाः पुरुषा
ः पुरुषानरः ॥ १ ॥ स्त्रीयोषिद्वलायोषा नारी सीमंतिनीवधूः ॥ प्रतीप
दर्शिनीवामा वनिता महिला तथा ॥ २ ॥ विशेषास्त्वंगनाभीरूः कामिनी

गुरुः
५७

वामलोचना ॥ प्रमदामानिनी कांता ललनाचनितम्बिनी ॥ ३ ॥ सुंदरी
रमणीयमा कोपनासेवभामिनी ॥ वरगोहमन्नकाशिन्युज्जमावरव
र्णिनी ॥ ४ ॥ कृताभिशेकामहिषी भोगिन्योऽन्या नृपस्त्रियः ॥ पत्नीः
पाणिगृहीती च द्वितीया सहधर्मिणी ॥ ५ ॥ भार्याजायाथपुंभूमि
दाराः स्यात्कृतं विनी ॥ पुरंधी सुचरित्रा तु सती साध्वी पतिव्रता ॥ ६
॥ कृतसापत्निका धूर्ता धिविनाथस्वयंवरा ॥ पतिंवरा च वर्याथ कु
लस्त्री कुलपालिका ॥ ७ ॥ कन्या कुमारी गौरी तु नग्निका नागतात

अमर
५८

वा॥स्यान्मध्यमादृष्टरजाः सरूणीयुवतिः समे॥ ८॥ समाः सुयाजनीवः
धश्चिरिण्डीतुखवासिनी॥ इच्छावती कामुकास्या दृषस्यंतीतु कामुकी
॥ ९॥ कांतार्थिनीतुयायाती संकेतं साभिसारिका॥ पुंश्चली धर्षिणी
बंधक्यसती कलटेवरी॥ १०॥ स्वेरिणी पांशुलाचस्या दशिश्चीशि
पुनाविना॥ अवीरानियति सुता विश्वज्ञाविधवे समे॥ ११॥ आलिः
सखीवयस्याथ पतिपत्नी सभर्तृका॥ वृद्धापलिक्री प्राज्ञीतु प्रज्ञा प्राज्ञा
तुधीमती॥ १२॥ शूद्रा शूद्रस्य भार्यास्या चूडानज्जातिरेव च॥ आभीः

गुरुः
५८

रितुमहाश्रुद्धी जातिपुंयोगयोः समा ॥ १३ ॥ अर्याणी स्वयमर्यास्यान्
क्षत्रियाक्षत्रियाणपि ॥ उपाध्यायाणपुपाध्यायी स्यादचार्यापि च स्व
तः ॥ १४ ॥ आचार्यानीतुपुंयोगे स्यादर्याक्षत्रियीतथा ॥ उपाध्यायान्य
पाध्यायी पोटास्त्रीपुंसलक्षणा ॥ १५ ॥ वीरपत्नी वीरभार्या वीरमाता
तु वीरसूः ॥ जातापत्यापुजाता च प्रसूता च प्रसूतिका ॥ १६ ॥ स्त्रीनः
ग्निकाकोटवी स्याद्वृत्ती संचारिके समे ॥ कात्यायन्यर्धवृद्धाया काषाय
वसनाधवा ॥ १७ ॥ सैरंधी परवेशमस्था स्ववशाशिल्पकारिका ॥ असिः

अमर
५९

क्रीत्यादृष्टायाऽपेक्षान्नः पुरचारिणी ॥ १८ ॥ वारस्त्री गणिकावेश्या रूपा
जीवाथसाजनैः ॥ सत्कृता वारमुखास्याः कुदनीशंभलीसमे ॥ १९ ॥ वि
पश्चिकात्वीक्षणिका दैवज्ञाथरजस्वला ॥ स्त्रीधर्मिण्यविशत्रेयी मलिनी
पुष्यवत्पयि ॥ २० ॥ अतुमत्पुष्पदम्पापि स्याद्वजःपुष्यमार्तवम् ॥ अ
दालुर्दोहदवती निष्कलाविगतार्तवा ॥ २१ ॥ आपन्नसत्वास्याऽनुर्वि
ण्यंतर्वन्नीचगर्भिणी ॥ गणिकादेस्तु गाणिक्यं गार्भिण्यौवतंगणो ॥ २२
॥ पुनर्भूदिधिवरूढा द्विस्रस्यादिधिवुःपतिः ॥ सतु द्विजोऽग्रेदिधिवूः

गुरुः
५९

सैवयस्यकुटुम्बिनी ॥ २३ ॥ कानीनः कन्यकाजातः सुतोऽथ सुभगासुतः
॥ सोभागिनेयः स्यात्पारः स्वैरोयस्यपरस्त्रियाः ॥ २४ ॥ पैतृस्वमेयः स्यात्
तैतृस्वस्त्रीयश्चपितृस्वसुः ॥ सुतोमातृस्वसुश्चैवं वैमात्रेयोविमातृजः
॥ २५ ॥ अथवांधकिनेयः स्यादंधुलश्चासतीसुतः ॥ कौलटेः कौल
तेयोभिषुकीतुसतीयदी ॥ २६ ॥ तदाकौलटिनेयोऽस्याः कौलटेयोऽ
पिचात्मजः ॥ आत्मजस्तनयः सनुः सुतः पुत्रः स्त्रियांत्वमी ॥ २७ ॥ आ
हुर्दुहितरं सर्वेऽपत्यंतोक्तयोः समे ॥ स्वजातेत्वोरसोरस्योत्तान्तसुज

अमर
६०

नकः पिता ॥ २८ ॥ जनयित्री प्रसूमाता जननी भगिनी स्वसा ॥ ननान्दातु
स्वसापत्युर्न पत्नी योत्री सुतात्मजा ॥ २९ ॥ भार्या सुभ्रातृवर्गस्य यातरः
स्यः परस्परम् ॥ प्रजावती भ्रातृजाया मातुलानितुमातुली ॥ ३० ॥ प
तिपत्न्योः प्रसूः श्वश्रूः श्वशुरस्तु पितातयोः ॥ पितुर्धाता पितृव्यः स्यान्मा
तुर्धाता तुमातुलः ॥ ३१ ॥ श्यालाः स्युर्धातरः पत्न्याः स्वामिनो देवदेवगौ
॥ स्वस्त्रीयो भागिनेयः स्याज्जामाता दुहितुः पतिः ॥ ३२ ॥ पितामहः पि
तृपिता तपिता प्रपितामहः ॥ मातुर्मातामहाद्येवं सपिशडास्तु सनाभयः

गुरु
६०

॥ ३३ ॥ समानोदर्यसोदर्यसगर्भसहजाःसमाः॥ सगोत्रवांधवज्ञा-
तिवंधुस्वस्वजनासमाः॥ ३४ ॥ ज्ञातेयेवंधुतातेषां क्रमाज्ञावसम्भू-
हयोः॥ धवःप्रियःपतिर्भर्ताजारक्षुपपतिःसमौ॥ ३५ ॥ अमृतेजार-
जःकण्डोमृतेभर्तारिगोलकः॥ भ्रात्रीयोभ्रातृजोभ्रातृभगिन्योभ्रातरा-
वभौ॥ ३६ ॥ मातापितरौपितरौमातरपितरौप्रसूजनयितारौ॥ श्वः
श्वश्वशुरौश्वशुरौपुत्रौपुत्रश्चदुहिताच॥ ३७ ॥ दंपतीजंपतीजा-
यापतीभार्यापतीचतौ॥ गर्भाशयोजरयुःस्यादुत्वंचकललोऽस्त्रि

अमर
६१

याम् ॥ ३८ ॥ सति मासो वै जननो गर्भो भ्रूणा इमौ समौ ॥ तृतीया प्रकृतिः श
रूढः क्लीवः पंडो न पुंसके ॥ ३९ ॥ शिशुत्वं शैशवं बाल्यं तारुण्यं यौवनं स
मे ॥ स्यात्स्थायिरनुवृद्धत्वं वृद्धसंघेऽपि वार्धकम् ॥ ४० ॥ पलितं जरसां
शोक्ल्यं केशादौ विस्रसा जरा ॥ स्यादुत्तानशया डिंभा स्तनपाचस्तनंधयी
॥ ४१ ॥ बालस्तु स्यान्मासावको वयस्य स्तरुणो युवा ॥ प्रवयाः स्थविरो वृ
द्धो जीनो जीर्णो जरान्पि ॥ ४२ ॥ वर्षीयान्दशमी ज्याया न्यूर्वजस्त्वगि
योऽग्रजः ॥ जघन्यजेस्यः कनिष्ठयवीजोऽवरजानुजाः ॥ ४३ ॥ अमांसो

गुरु
६१

दुर्वलश्चातो वलवान्मांसलोऽसलः॥ तुन्दिलस्तुन्दिभस्तुन्दी बृहत्काशि
ः पिचिण्डिलः॥ ४४ ॥ अवटीयोऽवनाटश्चा वधुटोनतनासिके॥ केशव
ः केशिकः केशी वलिनो वलिभः समौ॥ ४५ ॥ विकलांगस्त्वपोगराडः ख
र्वोऽसुखश्च वामनः॥ खरणाः स्यात्खरणा सो विग्रस्तुगतनासिकः॥ ४६
॥ खरणाः स्यात्खरणा सः प्रजुः पुगत जानुकः॥ ऊर्ध्वशुरूर्ध्वजानुः स्यात्सं
जुः संहत जानुकः॥ ४७ ॥ स्यादेडेवधिरः कुजे गडुलः कुकरे कशिः॥
पृश्निरल्पतनोश्चोणाः पङ्को मराडस्तु मराडिते॥ ४८ ॥ वलिरः केकरे खो

अमर
६२

डेखंजस्त्रीषुजरावराः॥ जडुलः कालकः पिलुस्तिलकस्तिलकालकः॥ ४९
॥ अनामयं स्यादशोगं चिकित्सारूप्यतिक्रिया॥ भेषजौषधभैषज्या
न्यगदो जायुरित्यपि॥ ५० ॥ स्त्रीरूग्जाचोपतापशोगव्याधिगदामया
ः॥ क्षयः शोषश्च यस्माच्च प्रतिश्यायस्तु पीनसः॥ ५१ ॥ स्त्रीक्षुत्क्षुतक्ष
वः पुंसि कासस्तु क्षवथुः पुमान्॥ शोफस्तु श्वयथुः शोथः पादस्फोटो वि
पादिका॥ ५२ ॥ किलाससिधोक् च्छांतु पामपामाविचर्चिका॥ कंडू
ः खर्जुश्च करङ्ग्या विस्फोटः विटकस्त्रियाम्॥ ५३ ॥ वणोऽस्त्रियामी

गुरु
६२

र्ममरुः क्लीवेनाडीवशाः पुमान् ॥ कोठोमण्डलकंकुष्ठश्चिन्नेदुर्नामकार्शसी
॥ ५४ ॥ आनाहसुनिबंधः स्याद्गुहणीरुक्पवाहिका ॥ पच्छुर्दिकावमिश्च
स्त्रीपुमांसुवमथः समाः ॥ ५५ ॥ व्याधिभेदाविद्वधिः स्त्रीज्वरमेहभागंद
राः ॥ ॥ श्रीपदपादवल्मीकं केशघ्नस्त्रिन्दुलुप्तकः ॥ ॥ अश्मः
रीमूत्रकृच्छुं स्यात्पूर्वशुक्रवधेस्त्रिषु ॥ ५६ ॥ रोगहार्यगदंकारेभिष
ग्वेद्यौचिकित्सके ॥ वार्तेनिरामयः कल्पः उल्लाघोनिर्गतोगदात् ॥ ५७ ॥
ग्लानग्लासू आमयावी विकृतो व्याधितोऽपटुः ॥ आतुरोऽभिमितोऽभ्यांत

अमर
६३

:समोयामनकच्छुरौ ॥ ५८ ॥ दृक्गोदृक्गोगीस्यादृशोगेगयुतोर्शसः ॥ वा
तकीवातरोगस्यात्सातिसारोऽतिसारकी ॥ ५९ ॥ स्युः क्लिन्नाक्षेचुल्लः
चिल्लपिल्लाक्लिन्नेऽक्षिचाप्यमी ॥ उन्मत्तउन्मादवति श्लेष्मलः श्लेष्म
राः कफौ ॥ ६० ॥ न्युज्जोभुग्नेरुजावृद्धनाभौतुन्दिलतुन्दिभौ ॥ किलाः
सीसिध्वलोऽन्धोऽदृश्चूर्काले मूर्तिर्मूर्छितौ ॥ ६१ ॥ शुक्रंतेजोरेतसीच
वीजवीर्येन्दियाणिच ॥ मायुः पित्तंकफः श्लेष्मास्त्रियांतुत्वगसृग्धरा
॥ ६२ ॥ पिशितंतरसंमांसं पललंकव्यमामिषम् ॥ उज्जप्रंशुष्कमांसं

गुरुः
६३

स्यात्तद्वर्णं विलिङ्गकम् ॥ ६३ ॥ रुधिरः सृगलोहितास्वरक्तक्षतजः
शोणितम् ॥ वक्त्राग्रमांसं हृदयं हृन्मेदस्त्ववपावसा ॥ ६४ ॥ पश्चा
ज्जीवाशिरामन्या नाडीतुधमनीशिरा ॥ तिलकं क्लोममम्लिकं गोर्दकि
टं मलोऽस्त्रियाम् ॥ ६५ ॥ अत्रं पुरीतकुल्मस्तु प्लीहापुंस्यथवस्त्रसा
॥ स्नायुः स्त्रियां कालखण्डयकृती तु समे इमे ॥ ६६ ॥ मृणिकास्पन्दि
नीलाला इषिकानेत्रयोर्मलम् ॥ ॥ नासामलं तु सिंघाणां पिञ्ज्र
ः कर्णयोर्मलम् ॥ ॥ मूत्रं प्रसाव उच्चागवस्करौ शमलं शकृत् ॥

अमर
६४

६७ ॥ पुरीषं गृथवर्चस्क मस्त्रीविष्टाविशोस्त्रियो ॥ स्यात्कर्परः कपालोऽ
स्त्री कीकसंकल्पमस्थिच ॥ ६८ ॥ स्याच्छरीरास्थिकंकालः पृष्ठास्थितु
कशेरुका ॥ शिरोऽस्थनिकरोटिः स्त्री पार्श्वास्थनितुपशुका ॥ ६९ ॥ अं
गंप्रतीकोऽवयवोऽपघ्नोऽथकलेवरम् ॥ गात्रं वपुः संहननं शरीरं व
र्षाविग्रहः ॥ ७० ॥ कायो देहः क्लीवपुंसोः स्त्रियां मूर्तिस्तनुस्तनूः ॥ पा
दाग्रं प्रपदं पादः पदं द्विचररोगाऽस्त्रियाम् ॥ ७१ ॥ तदुन्धीद्युटिकेगुल
फो पुमान्माषिर्ज्ञयोरधः ॥ जंघातुप्रसृता जानू रूपवर्षीवदस्त्रिया

गुरु
६४

मृ॥ ७२ ॥ सक्थिः क्लीवे पुमानूरुः सत्संधिः पुंसि वङ्क्षणाः ॥ गुदं च पा
नं पायुर्न वस्तिर्न भेदो द्वयोः ॥ ७३ ॥ कटो नाश्रोणि फलकं कटिः श्रो
णिः ककुब्जती ॥ पश्चान्नितम्बः स्त्री कक्षाः क्लीवे तु जघनं पुरः ॥ ७४ ॥
कूपको तु नितम्बस्थो द्वयहीने ककुन्दरे ॥ स्त्रियां स्फिचो कटिपो थावु
पस्थो वक्षसागयोः ॥ ७५ ॥ भगं योनिर्द्वयोः शिशो मेढ्रो मेहनशेफ
सी ॥ मुष्कोऽण्डको शो वषणाः पृष्ठवंशाधो त्रिकम् ॥ ७६ ॥ पिचंड
कक्षी जठरो दंतुदं लनौ कचौ ॥ चूचकंतुकचागुं स्यान्ननाक्रोडं भु

अमर
६५

जान्तरम् ॥ ७७ ॥ उरोवत्संचवक्षश्च पृष्ठं तु चरमंतनोः ॥ स्कंधो भुजशि
रो सोऽस्त्री संधीतस्यैव जचुराणी ॥ ७८ ॥ बाहुमूले उभे कक्षौ पार्श्वमस्त्रि
तयोरधः ॥ मध्यमंचावलग्नंच मध्योऽस्त्री द्वौ परौ द्वयोः ॥ ७९ ॥ भुजवा
ह्युपवेष्टोदोऽस्यात्कफो गिस्तु कूर्परः ॥ अस्थोपरि प्रगराडः स्यात्पुको
ष्ठस्तस्य चाप्यधः ॥ ८० ॥ मणिबंधादकनिष्ठं करस्य करभो वहिः ॥
पंचशाखः शयः पाणिस्तर्जनी स्यात्प्रदेशिनी ॥ ८१ ॥ अंगुल्यः करः
शाखाः स्युः पुंस्यङ्गुष्ठः प्रदेशिनी ॥ मध्यमानामिका चापि कनिष्ठा च

गुरु
६५

तिताः क्रमात् ॥ ८२ ॥ पुनर्भवः कारुहो नखोऽस्त्री नखरोऽस्त्रियाम् ॥
पादेशतालगोकार्णा स्तर्जन्यादियुतेतते ॥ ८३ ॥ अंगुष्ठे सकनिष्ठे
स्या द्वितस्त्रिर्द्वादशांगुलः ॥ पाणौ च पेट पटल पृहस्ता विस्तृता कुलो
॥ ८४ ॥ द्वौ संहतौ संहतल पतलो वामदक्षिणौ ॥ पाणिर्निवृजः प्रसृ
तिलो युतावज्जलिः प्रमान् ॥ ८५ ॥ प्रकोष्ठे विस्तृतकारे हस्तो मुख्या
तुवङ्गया ॥ स्रतिः स्यादरतिस्तु निष्कनिष्ठे न मुष्टिना ॥ ८६ ॥ व्या
मोवाहोः सकारयो स्तनयो लिर्यगंतरम् ॥ ऊर्ध्वविस्तृतदोपाणि नृमा

अमर
६६

नेपौरुषं त्रिवु ॥ ८७ ॥ कण्ठोगलोऽथ ग्रीवायां शिरोधिः कंधोऽपि ॥ कं
वुग्रीवाचिरेखा सा बहुधा गृह्यते काटिका ॥ ८८ ॥ वज्रास्ये वदनं तु राड
माननं लयनं मुखम् ॥ क्लीवे घ्राणं गंधवह घोशाना सा च नासिका ॥
८९ ॥ ओष्ठा धरोत्तरदन च्छदौ दशनवाससी ॥ अधस्ताच्चिवुकंग
राडो कपोलो जल्पराहनुः ॥ ९० ॥ रदना दशना दंता रदा लालुतुका क
दम् ॥ रसज्ञा रसना हि ह्वा प्रांता वोष्ठस्य सृक्किणी ॥ ९१ ॥ ललाटमः
लिकंगोधि रूर्ध्वे दृग्भ्यां भ्रुवौ ख्रियो ॥ कूर्चमस्त्री भ्रुवोर्मध्यं तारकाक्ष्णा

गुरु
६६

: कनीनिका ॥ ९२ ॥ लोचनं नयनं नेत्रं मीक्षणां चक्षुरक्षिणी ॥ दृग्दृष्टीः
चासुने चासु रोदनं चास्रमश्रुच ॥ ९३ ॥ अपाङ्गो नेत्रयोरंतो कटाक्षो
ऽपाङ्गदर्शने ॥ कर्णाश्चक्षुर्ग्राह्यौ श्रोत्रं श्रुतिः स्त्रीश्रवणांश्रवः ॥ ९४ ॥ उत्त
माङ्गं शिरः शीर्षं मूर्धाना मस्तकोऽखियाम् ॥ चिकुरः कुंतलोवालः कचः
केशः शिरोरूहः ॥ ९५ ॥ तद्दृदे केशिकं केश्यं मलकाश्चूर्णा कुंतलाः ॥
तेललाटे धमरकाः काकपक्षः शिखराडकः ॥ ९६ ॥ कवरी केशवेशोऽथ
धम्मिलः संयताः कचाः ॥ शिखा चूडा केशपाशौ वृत्तिनस्तमटाजटा ॥

अमर
६७

६७ ॥ वेणिः प्रवेणी शीर्षराप शिरस्यो विशदेकचे ॥ पाशः पक्षश्च हस्तश्च क
लापार्थाः कचात्परे ॥ ६८ ॥ तनूरुहं रोमलोम तद्द्वौश्मश्रुपुंमुखे आ
कल्पवेधौ नेपथ्यं पुनिकर्म प्रसाधनम् ॥ ६९ ॥ दशैते त्रिचलंकर्ता लं
करिण्यश्च मण्डितः ॥ प्रसाधितोऽलंकृतश्च भूषितश्च परिष्कृतः ॥
१०० ॥ विभ्राड्भ्राजिण्यो चिषा भूषणं स्यादलंक्रिया ॥ अलंकारश्च
भरणं परिष्कारो विभूषणम् ॥ १ ॥ मण्डनं चाथ मुकुटं किरीटं पुनपुं
सकम् ॥ चूडामणिः शिरोरत्नं तरलोहारमध्यगः ॥ २ ॥ बालपाशपा

गुरुः
६७

पारित्या पञ्चपाशाललाटिका ॥ कर्णिकातालपञ्चस्या कुराडलंकः
र्णवेष्टनम् ॥ ३ ॥ गैवेयकंकराठभूषा लम्बनंस्याल्ललंतिका ॥ स्वर्णो
ःप्रालम्बिकाथोरःसूत्रिकामौक्तिकैः कृता ॥ ४ ॥ हारोमुक्तावलीदे
वच्छन्दोऽसौशतयष्टिका ॥ हारभेदायष्टिभेदाङ्गुच्छगुच्छार्धगोस्त
नाः ॥ ५ ॥ अर्धहारोमाणावक एकावल्पेकयष्टिका ॥ सैवनसत्रः
मालास्यात्सप्तविंशतिमौक्तिकैः ॥ ६ ॥ आवापकः पारिहार्यः कट
कोवलयोऽस्त्रियाम् ॥ केयूरमङ्गदंतुल्ये अङ्गुलीयकमूर्मिका ॥ ७

अमर
६८

साक्षरंगुलिमुद्रास्यात्कङ्कशांकारभूषणम् ॥ स्त्रीकट्यांमेखलाकांची सप्त
कीरशनातथा ॥ ८ ॥ क्लीवेसारसनंचाथपुंस्कट्यांशृङ्खलं त्रिषु ॥ पादांग
दंतुलाकोटिर्मंजीरोनूपुरोस्त्रियाम् ॥ ९ ॥ हंसकः पादकटकः किङ्किणी
क्षुद्रघण्टिका ॥ त्वक्फलकमिरोमाणि वस्त्रयोनिर्दशत्रिषु ॥ १० ॥ वा
ल्कंक्षौमादिफालंतु कार्पासंवादरंचतत् ॥ कौशेयंकुमिकोशोत्थं शङ्क
वंमृगरोमजम् ॥ ११ ॥ अनाहतं निष्यवाणि तत्रकंचनवांवरम् ॥ तत्
स्यादुज्जमनीयं यद्घौतयोर्वस्त्रयोर्युगम् ॥ १२ ॥ पत्रोर्णधौतकौशेयं व

अमर
६८

रुमूल्यं महाधनम् ॥ क्षौमंडुकूलं स्याद्देतु निवीतं प्रावृत्तं त्रिषु ॥ १३ ॥ खि
यां वरुते वस्त्रस्य दशाः सुर्वस्तयो द्वयोः ॥ दैर्घ्यमायाम आशेहः परिणा
हो विशालता ॥ १४ ॥ पटच्चरं जीर्णवस्त्रं समोनक्तककर्पटौ ॥ वस्त्रमाः
च्छादनं वा सश्चैलं वसनमंशुकम् ॥ १५ ॥ सुचेलकः पटोऽस्त्री स्याद्द
शशिः स्थूलशटकः ॥ निचोलः प्रच्छदपटः समौरस्त्यककम्बलौ ॥ १६ ॥
अंतरीयोपसंव्यान परिधानान्यधोऽशुके ॥ द्वौ प्रावारोत्तरासकौ समौ वृ
हतिका तथा ॥ १७ ॥ संव्यानमुत्तरीयंच चोलः कूर्पासकोऽस्त्रियाम् ॥ नी

अमर
६९

शारः स्यात्पावारणो हिमानिलनिवारणो ॥ १८ ॥ अर्धो रूकं वारस्त्रीणां स्याच्चः
राडातकमस्त्रियाम् ॥ स्याच्चिच्चाप्रपदीनंत त्याप्नोत्याप्रपदंहियत् ॥ १९ ॥
अस्त्रीवितानमुल्लोचो दृष्याद्यं वस्त्रवेश्मनि ॥ पतिमीराजवनिका स्यान्ति
रुक्किणीचसा ॥ २० ॥ परिकर्माङ्गसंस्कारः स्यान्माष्टिर्मार्जनामृजा ॥ ३
धर्तनोत्सादने द्वे समे आप्लाव आप्लवः ॥ २१ ॥ स्नानंचर्चानुचारिचर्चं स्थ
सकोऽथप्रबोधनम् ॥ अनुबोधः पत्रलेखा पत्राङ्गुलिरिमे समे ॥ २२ ॥ त
मालपत्रतिलकचित्रकाशि विशेषकम् ॥ द्वितीयंचतुरीयंचनस्त्रियाम

गुरु
६९

थकुंकुमम् ॥ २३ ॥ काश्मीरजन्माग्निशिखं वरं वाल्हीकपीतने ॥ रक्तसं
कोचपिशुनं धीरं लोहितचंदनम् ॥ २४ ॥ लाक्षारक्षाजतुक्तीवे यावोऽ
लक्तोद्गमामयः ॥ लवङ्गदेवकुसुमं श्रीसंज्ञमथजायकम् ॥ २५ ॥ का
लीयकंचकालानुसार्यचाथसमार्थकम् ॥ वंशिकागुरुराजाहं लोहं क
मिजजोंगकम् ॥ २६ ॥ कालागुर्वगुरुस्यात्तन्मङ्गल्यमल्लिगंधियत् ॥ य
क्षधूपः सर्जरसोऽलसर्वरसावपि ॥ २७ ॥ वक्ररूपोऽप्यथवृकधूपः
कृत्रिमधूपको ॥ तुरुष्कः पिण्डकः सिल्हो यावनोऽप्यथपायसः ॥ २८ ॥

अमर
७०

श्रीवासोत्तकधूपोऽपि श्रीवेष्टसालद्रवौ ॥ मृगनाभिर्मृगमदः कस्तूरीचाः
थकोलकम् ॥ २९ ॥ ककोलकं कोशफलमथ कर्पूरमस्त्रियाम् ॥ घनसा
श्चन्द्रसंज्ञः सिताशोहिमवालुका ॥ ३० ॥ गंधसारो मलयजो भद्रश्रीश्च
न्दनोऽस्त्रियाम् ॥ तैलपर्णिकगोशीर्षहरिचन्दनमस्त्रियाम् ॥ ३१ ॥ ति
लपर्णी तु पञ्चाङ्गं रञ्जनं रक्तचन्दनम् ॥ कुचन्दनं चाथ जातीकोष्ठाः
तीफले समे ॥ ३२ ॥ कर्पूरा गुरुकस्तूरी ककोलैर्यक्षकदर्दमः ॥ गात्रानु
लेपनीवर्तिवर्णाकं स्याद्विलेपनम् ॥ ३३ ॥ चूर्णानि वासयोगाः स्युर्भा

गुरु
७०

वित्तंवासितंत्रिषु॥संस्कारोगंधमाल्याद्यैर्यःस्यात्तदधिवासनम्॥ ३४ ॥
माल्यंमालास्रजौमूर्ध्नि केशमध्येतुगर्भकः॥पुष्पवृक्षंशिखालम्बिपुरे
न्यस्तंललामकम्॥ ३५ ॥पालम्बमृजुलम्बिस्यात्कराद्यैकक्षिकंतुतत्
॥यत्तिर्यक्क्षिप्रमुरसि शिखास्वापीडशेखरौ॥ ३६ ॥रचनास्यात्परस्प
दआभोगःपरिपूर्णाता॥उपधानंतूपवहःशय्यायाशयनीयवत्॥
३७ ॥शयनंमञ्चपर्यङ्कपल्यङ्काःखट्वासमाः॥गेन्दुकःकन्दुकोदीपः
प्रदीपःपीठमासनम्॥ ३८ ॥समुद्रकःसंपुटकःपतिगाहःपतद्गुहः

अमर
७१

॥ प्रसाधनीककृतिका पिष्टातः पटवासकः ॥ ३९ ॥ दर्पणो मुकुटादशौ व्य
जनंतालवृत्तकम् ॥ १४० ॥ इति मनुष्यवर्गः ॥ ६ ॥ संततिर्गोत्र
जनन कुलान्पभिजनान्वयौ ॥ वंशोऽन्ववायः संतानो वर्णाः स्युर्वास्त्रणाद
यः ॥ १ ॥ विप्रक्षत्रियविद्वृद्धाश्चातुर्वर्ण्यमिति स्मृतम् ॥ राजवीजी
राजवंशो वीज्यकुलसंभवा ॥ २ ॥ महाकुलकुलीनार्यसभ्यसज्ज
नसाधवः ॥ वस्त्रचारी गृहीवानपस्थो भिक्षुश्चातुष्टये ॥ ३ ॥ आश्रमोऽ
स्त्रीद्विजात्यगजन्मभूदेववाडवाः ॥ विप्रश्च ब्राह्मणोऽसौषड्कर्मायागा

गुरुः
७१

दिभिर्वृतः॥ ४ ॥ विद्वान्विपश्चिदोषज्ञः सन्मुधीः कोविदोबुधः॥ धीरे
मनीषीज्ञः प्राज्ञः संख्यावान्यगिडितः कविः॥ ५ ॥ धीमान्सुरिः कृतीकृ
ष्टिलब्धवर्णो विचक्षणाः॥ दूरदर्शी दीर्घदर्शी श्रोत्रियच्छान्दसौ सः
मौ॥ ६ ॥ मीमांसको जैमिनीये वेदांती ब्रह्मवादिनी॥ वैशेषिके स्या
दौलूक्यः सौगतः शून्यवादिनि॥ :: ॥ नैयायिकस्त्वक्षपादः स्यात्स्या
द्वादिक आर्हकः॥ चार्वाकलौकायतिकौ सत्कार्यसाङ्ख्यकापिलौ॥
:: ॥ उपाध्यायोऽध्यापकोऽथ स्यान्निषेकादिहृद्गुरुः॥ मंत्रव्याख्याः

अमर
७२

कदाचार्य आदेशात्तद्धोवती ॥ ७ ॥ यथाच यजमानश्च ससोमवतिदी
क्षितः ॥ इज्याशीलोयायजूको यज्यातुविधिनेष्टवान् ॥ ८ ॥ सगीर्पती
स्थास्थपतिः सोमपीथीतुसोमपाः ॥ सर्ववेदाः सयेनेष्टो यागः सर्वस्व
दक्षिणाः ॥ ९ ॥ अनूचानः प्रवचने सांगेऽधीतिगुरोस्तुयः ॥ लब्धानु
ज्ञः समावृत्तः सुत्वात्वभिषवेकते ॥ १० ॥ छात्रांतेवाशिनौशिष्ये शैः
क्षाः प्राथमकल्पिकाः ॥ एकवृत्तवृत्ताचारा मिथः सवृत्तचारिणाः ॥ ११
॥ सतीर्थ्यास्त्वेकगुरवश्चित्तवानग्निमग्निचित् ॥ पारंम्यर्योपदेशेस्या

गुरु
७२

देतीह्यमिति हाव्ययम् ॥ १२ ॥ उपज्ञाज्ञानमाद्यं स्याज्ज्ञात्वारं भउपक्रमः ॥
यज्ञः सवोऽध्वरो यागः सप्ततनुर्मखः क्रतुः ॥ १३ ॥ पाठो होमश्चातिथीनां
सपर्यातर्पणं वलिः ॥ एते पंच महायज्ञा ब्रह्मयज्ञादिनामकाः ॥ १४ ॥ स
मज्यापरिषद्गोष्ठी सभा समिति संसदः ॥ आस्थानी क्लीवमास्थानं स्त्रीन
पुंसकयोः सदः ॥ १५ ॥ प्राग्वंशः प्राग्व्यविर्गेहः तस्य विधिदर्शिनः ॥ स
भा सदः सभास्नातः सभ्याः सामाजिकाश्च ते ॥ १६ ॥ अध्वर्यूः जातृ होतारो
यजुः सामग्विदः क्रमात् ॥ आग्नीध्याद्याधनेर्वार्या ऋत्विजो याजकाश्च ते ॥

अमर
७३

॥ १७ ॥ वेदिः परिष्कृता भूमिः समेस्थ शिडिल चत्वारो ॥ चवालो यूपकटकः
कुम्भासुगहना वृत्तिः ॥ १८ ॥ यूपार्गंतर्मनिर्मथ्य दारुणि त्वरणि द्वयोः ॥
दक्षिणाग्निर्गार्हपत्या हवनीयौ त्रयोऽग्नयः ॥ १९ ॥ अग्नित्रयमिदं
त्रेता प्रणीतः संस्कृतोऽनलः ॥ समूहः परिचायोप चायावमौ प्रयो
गिणः ॥ २० ॥ योगार्हपत्या दानीय दक्षिणाग्निः प्रणीयते ॥ तस्मिन्ना
नायोऽथाग्नायी स्वाहा च हुत भुक्पुया ॥ २१ ॥ ऋक्सामिधेनी धाय्या
च यास्यादग्नि समिधने ॥ गायत्री प्रमुखं छन्दो हव्यपाके चरुः पुमाः

गुरु
७३

न॥ २२ ॥ आमिक्ष्यासाशृतोषोया क्षीरेणाद्विधियोगतः॥ धुवित्रं व्य
जनंतद्यदचित्तं मृगचर्मणा॥ २३ ॥ पृषदाज्यंसदध्वाज्ये परमान्नं
तुपायसम्॥ हव्यकव्येदैवपित्र्ये अंनेपात्रं सुवादिकम्॥ २४ ॥ क्षुवो
पभृज्जुह्वनतु सुवोभेदाः सुचः स्त्रियः॥ उपाकृतः पशुरसौ योऽभिमंत्र्य
कृतौ हतः॥ २५ ॥ परम्पराकंशमनं प्रोक्षणांचवधार्थकम्॥ वाचालिं
गाः प्रमीतोपसंपन्नप्रोक्षिताहते॥ २६ ॥ सांनाय्यं हविरग्नेतु कृतं त्रि
षु वषट्कृतम्॥ दीक्षांतोऽवभृथो यज्ञे तत्कर्मार्हेतु यज्ञियम्॥ २७ ॥

अमर
७४

त्रिष्वथ कृतकर्मैष्टं पूर्तखातादिकर्मयत् ॥ अमृतं विघ्नसो यज्ञशेषभो
जनशेषयोः ॥ २८ ॥ त्यागो विहापितं दानमुत्सर्जनविसर्जने ॥ विश्वाः
शानं वितरणं स्पर्शनं प्रतिपादनम् ॥ २९ ॥ प्रादेशनं निर्वपणमप
वर्जनमंहतिः ॥ मृतार्थं तदहे दानं त्रिषु स्यादौर्ध्वदेहिकम् ॥ ३० ॥ पितृ
दानं निवापः स्याच्छ्राद्धं तत्कर्मशास्त्रतः ॥ अन्वाहार्यं मासिकेऽसौऽष्टमो
हः कृतपोस्त्रियाम् ॥ ३१ ॥ पर्येषणा परीष्टिश्चा न्वेषणा च गवेषः
णा ॥ सनिस्त्वध्वेषणा याचत्रा भिशक्तिर्याचनार्थना ॥ ३२ ॥ षट्पु

गुरु
७४

त्रिघ्नार्घ्यमर्घार्थे पाद्यं पादाय वारिणि ॥ क्रमादातिथ्यातिथेये अतिथ्य
र्थेऽत्र साधुनि ॥ ३३ ॥ सुरावेशिक आगंतु रतिथिर्नागृहागते ॥ पूजा
नमस्यापचितिः सपर्यार्चाहणाः समाः ॥ ३४ ॥ वरिविस्वातु शुश्रूषा
परिचर्या पुपासना ॥ वृज्याद्यद्यापर्यतनं चर्या त्वीर्यापथे स्थितिः ॥
३५ ॥ उपस्पर्शस्त्वाचमनमथमौनमभाषणम् ॥ ॥ प्राचेतसश्चा
दिकविः स्थानैत्रावरुणिश्च सः ॥ वाल्मीकिश्चाथगाधेयो विश्वामित्रः
श्चकौशिकः ॥ ॥ व्यासो द्वैपायनः पाणशर्यः सत्यवती सुतः ॥ ॥

अमर
७५

आनुपूर्वास्त्रियांवाहृत्परिधाटीअनुक्रमः॥ ३६॥ पर्यायश्चातिपातस्तु
स्यात्ययउपात्ययः॥ नियमोव्रतमस्वीतच्चोपवासादिपरापक्रमः॥ ३७॥
औपवसंतूपवासोविवेकःपृथगात्मना॥ स्याद्वसवर्चसंवृत्ताध्ययनः
द्विरथांजलिः॥ ३८॥ पाठेवस्माञ्जलिःपाठेविप्रयोवसविंदवः॥ ध्यान
योगासनेवस्मासनंकल्पेविधिक्रमो॥ ३९॥ मुख्यःस्यात्यथमःकल्पो
ऽनुकल्पस्ततोऽधमः॥ संस्कारपूर्वेग्रहणांस्यादुपाकरांश्रुतेः॥ ४०॥
समेतुपादग्रहणमभिवादनमित्युभे॥ भिक्षुःपरिव्राटकर्मन्दीपाशशय्य

गुरु
७५

पिमस्करी॥ ४१ ॥ तपस्वीतापसःपारि कांक्षीवाचंयमोमुनिः॥ तपःक्रे
शसहोदांतो वशिर्नोब्रह्मचारिणः॥ ४२ ॥ जषयःसत्यवचसःस्नातकस्व
पुतोवृत्ती॥ येनिर्जितेन्द्रियगामाःयतिनोयतयश्चते॥ ४३ ॥ यःस्थण्डि
लेवृत्तवशाच्छेतेस्थण्डिलशाय्यसौ॥ स्थाण्डिलश्चाथविरजस्तमसःसु
र्द्धयातिगाः॥ ४४ ॥ पवित्रःप्रयतःपूतःपाथण्डाःसर्वलिङ्गिनः॥ पाला
शोदण्डआवाळेवृत्तेरांभसुवैरावः॥ ४५ ॥ अस्त्रीकमण्डलुःकुंडी
वृत्तिनामासनं वृषी॥ अजिनंचर्मकृतिःस्त्रीभैक्षंभिक्षाकदम्बकम्॥

अमर
७६

॥ ४६ ॥ स्वाध्यायः स्याज्जपः सुत्या भिषवः सवनं च सा ॥ सर्वैर्न सामप ध्वंसि
जप्यं त्रिष्वधमर्षणम् ॥ ४७ ॥ दर्शश्च पौर्णमासश्च यागो पक्षांतयोः पृः
थक् ॥ शरीरसाधनापेक्षं नित्यं यत्कर्म तद्यमः ॥ ४८ ॥ नियमस्तु सयत्क
र्म नित्यमागंतु साधनम् ॥ ॥ क्षौरंतु भद्राकरां मृगडनं वपनं त्रिषु
॥ ॥ उपवीतं वस्त्रं प्रोहते दक्षिणे करे ॥ ४९ ॥ प्राचीना वीतम
न्यास्मिन्निवीतं कण्ठलम्बितम् ॥ अंगुल्यग्रे तीर्थं देवं स्वल्यांगुल्यो मूले का
यम् ॥ मध्ये कुंठा कुल्योः पित्र्यं मूले त्वकुंठस्य वासु ॥ ५० ॥ स्याद्बुल

गुरु
७६

भूयं वृक्षत्वं वृक्षसायुज्यमित्यपि ॥ ५१ ॥ देवभूयादिकंत द्वत्कच्छं सांत
पनादिकम् ॥ संन्यासवत्पवशने पुमान्प्रायोऽथवीरहा ॥ ५२ ॥ नष्टाग्नि
ः कुहनालोभा मिथ्येयापथकल्पना ॥ वात्यः संस्कारहीनः स्या दस्वाध्या
योनिरकृतिः ॥ ५३ ॥ धर्मध्वजीलिंगवृत्ति रवकीर्णीक्षतः वृतः ॥ सुप्रे
यस्मिन्नस्तमेति सुप्रेयस्मिन्नुदेति च ॥ ५४ ॥ अंशुमानभिनिर्मुक्ता भ्यु
दितौ च यथाक्रमम् ॥ परिवेत्तानुजोऽनूढे ज्येष्ठे दारपरिग्रहात् ॥ ५५
॥ परिवित्तिस्तु तज्ज्ञाया न्निवाहोपयमौ समौ ॥ तथा परिणयो द्वाहो पः

अमर
७७

यामाः पाणि पीडनम् ॥ व्यायोगाम्यधर्मो मैथुनं निधुवनं रतम् ॥ ५६ ॥ त्रि
वर्गो धर्मकामार्थैश्चतुर्वर्गः समोक्षकैः ॥ संवले सैश्चतुर्भद्रजन्याः स्निग्धा व
रस्यये ॥ ५७ ॥ इति बुद्धवर्गः ॥ ७ ॥ मूर्धाभिषिक्तो राजन्यो वाङ्म
जः क्षत्रियो विराट् ॥ राजा राष्ट्रपार्थिवक्षमाभृत् नृपभूयमहीक्षितः ॥ ९ ॥
राजा तु प्रजाता शेषसामंतः स्यादधीश्वरः ॥ चक्रवर्ती सार्वभौमो नृपोऽन्यो
मण्डलेश्वरः ॥ १ ॥ येनेष्टं राजसूयेन मण्डलस्येश्वरश्चयः ॥ शालियश्चा
ज्ञया राज्ञः स सम्राडथ राजकम् ॥ ३ ॥ राजन्यकंच नृपति क्षत्रियाणां ग

गुरु
७७

शोकमात् ॥ मंत्रीधीसचिवोऽमात्योऽन्येकर्मसचिवास्ततः ॥ ४ ॥ महामा
त्राः प्रधानानि पुरोधस्तु पुरोहितः ॥ दृष्टीव्यवहारणां प्राड्विवाकाक्ष
दर्शको ॥ ५ ॥ पतीहारे द्वारपाल द्वास्थ द्वास्थितदर्शकोः ॥ रक्षिवर्गः
स्वनीकस्थोऽथाध्यक्षाधिकृतौ समौ ॥ ६ ॥ स्थायुकोऽधिकृतो ग्रामे गो
पोग्रामेषु भूरिषु ॥ भौरिकः कनकाध्यक्षो रूपाध्यक्षस्तु नैक्षिकः ॥ ७
॥ अंतपुरे त्वधिकृतः स्यादंतर्वंशिकोजनः ॥ सौविदह्वाः कंचुकिनः
स्थापत्याः सौविदाश्च ते ॥ ८ ॥ शरढोवर्षवारस्तुल्यो सेवकार्थनुजीः

अमर
७८

विनः॥ विषयानन्तरोराजा शत्रुर्मित्रमतःपरम्॥ ९८॥ उदासीनःप
रतरःपार्श्विगाहस्तुपृष्ठतः॥ रिपोवैरिसपत्नारिद्विषद्वेषणादुर्हृदः
॥ १०॥ द्विद्विपक्षाहितामित्रदस्युशात्रवशत्रवः॥ अभिघातिपरा
रतिप्रत्यर्थिपरिपन्थिनः॥ ११॥ वयस्यःस्निग्धःसवयाअथमित्रं
सखासुहृत्॥ सख्यंसाप्तपदीनंस्यादनुरोधोऽनुवर्तनम्॥ १२॥ य
थार्हवर्णःप्रणिधिरपसर्पश्चरःस्पशः॥ चारश्चगूढपुरुषश्चाप्तप्र
त्ययितौसमौ॥ १३॥ साम्बन्तरोज्योतिषिकोदैवज्ञःगणाकावपि॥ १४॥

गुरुः
७८

सुमौर्हर्तिकमौर्हर्तृज्ञानिकातांतिका अपि ॥ १४ ॥ तांचिकोज्ञातसिः
झातः संचिगृहपतिः समौ ॥ लिपिकारोऽक्षरचणोऽक्षरचुञ्चुश्चलेख
के ॥ १५ ॥ लिखिताक्षरविन्यासे लिपिलिर्विरुभेस्त्रियो ॥ स्यात्संदेश
हरोद्तो इत्यंतज्ञावकर्मणी ॥ १६ ॥ अधनीनोऽध्वगोऽध्वन्यः पान्थ
ः पथिक इत्यपि ॥ स्वाम्यमात्यसुहृत्कोशराष्ट्रदुर्गवलानिच ॥ १७ ॥
राज्याज्ञानिप्रकृतयः पौराणां श्रेयायोपिच ॥ संधिर्नाविग्रहोयानमा
सनंदैधमाश्रयः ॥ १८ ॥ षड्गुणाः शक्तयस्त्रिस्रः प्रभावोत्साहमंत्रः

अमर
७९

जाः॥ क्षयः स्नानं च वृद्धिश्च त्रिवर्गो नीतिवेदिनाम्॥ १९॥ सप्रतापः प्रभा
वश्च यतेजः कोषदण्डजम्॥ भेदोदण्डः सामदानमित्युपायचतुष्टय
म्॥ २०॥ साहसंतुदमोदण्डः सामसांत्वमथोसमौ॥ भेदो यजापावुयः
धाधर्माद्यैर्यत्परिक्षणम्॥ २१॥ पञ्चत्रिंशदक्षिणो यस्तृतीयाश्च
गोचरः॥ विविक्तविजनद्वन्द्वनिःशलाकास्तयारहः॥ २२॥ रहश्चोपा
श्रुचालिङ्गे रहस्यं तद्भवे त्रिषु॥ समौ विश्रम्भविश्वासो भ्रूषो भ्रंशो यथोः
चिन्तात्॥ २३॥ अभ्रूषन्यायकल्याणुदेशरूपं समं जसम्॥ युक्तमौष

गुरुः
७९

युकंलभ्यं भजमानाभिनीतवत् ॥ २४ ॥ न्याज्यंच त्रिषुषट्संघः धारः
णातु समर्थनम् ॥ अववादस्तु निर्देशो निर्देशः शासनं च सः ॥ २५ ॥ शि
ष्टिश्चाज्ञाच संस्थातु मर्यादाधारणा स्थितिः ॥ आगोऽपराधोर्मंतुश्च स
मेतूद्धानवंधने ॥ २६ ॥ द्विपाद्यो द्विगुणो दण्डो भागधेयः करोवलिः
॥ घट्टादिदेयं शुल्कोऽस्त्री प्राभृतंतु प्रदेशनम् ॥ २७ ॥ उपायनमुप
ग्राह्यमुपहारस्तथोपदा ॥ यौतकादितुयद्देयं सुदायोहरां च तत् ॥
२८ ॥ तत्कालस्तु तदा त्वं स्यादुत्तरः काल आयतिः ॥ सांष्ट्टिकं फलं

अमर
८०

सद्य उदकः फलमुत्तरम् ॥ २९ ॥ अदृष्टं वह्नि तोयादि दृष्टं स्वपरचक्रः
जम् ॥ मही भुजा महिभयं स्वपक्षपुंभवं भयम् ॥ ३० ॥ प्रक्रिया त्वधिका
रस्या चामरं तु प्रकीर्णकम् ॥ नृपासनं यत इन्द्रासनं सिंहसनं तु तत् ॥
३१ ॥ हैमं छत्रं त्वातपत्रं राजसुतपलक्ष्म तत् ॥ भद्रकुंभः पूर्णकुंभोः
भृंगारः कनकालुका ॥ ३२ ॥ निवेशः शिविरं षण्ठे सज्जनं तूपरक्षणा
म् ॥ हस्त्यश्चरथपादातं सेनागं स्याच्चतुष्टयम् ॥ ३३ ॥ दंती दंतावली
हस्ती द्विरदोऽनेकपोद्दिपः ॥ सतंगजोगजो नागः कुञ्जरो वारणाः करी

गुरुः
८०

॥ ३४ ॥ इभः संवेरमः पद्मी यूथनाथसुयूथपः ॥ मदोत्कटो मदकलः
कलभः करिशावकः ॥ ३५ ॥ प्रभिन्नो गज्जितो मत्तः समावुद्धांतनिर्म
दो ॥ हासिकंगजतावन्दे करिणीधेनुकावशा ॥ ३६ ॥ गरुडः कटोम
दोदानं वमथुः करशीकरः ॥ कुंभौतुपिण्डो शिरसः सयोर्मध्ये विडुः पु
मान् ॥ ३७ ॥ अवग्रहोललाटस्या दीविका त्वक्षिकूटकम् ॥ अपांगदेः
शोनिर्यागां कर्णमूलं तु चूलिका ॥ ३८ ॥ अधः कुंभस्य वाहित्थं प्रति
मानमधोऽस्य यत् ॥ आसतं स्कंधदेशः स्यात्पश्चकं विडुजालकम् ॥ ३९ ॥

अमर
८९

॥ पार्श्वभागः पक्षभागो दंतभागस्तु योऽग्रतः ॥ द्यौर्पूर्वपश्चाज्जंघादिदेशः
शौगात्रावरेक्रमात् ॥ ४० ॥ तोत्रं वेणुकमालानं वन्धस्तंभेऽथ शृङ्खले ॥
अंडुको निगडो स्त्री स्यादङ्कुशोऽस्त्री सृणिः स्त्रियाम् ॥ ४१ ॥ दृष्ट्या कक्ष्या
वरत्रा स्यात्कल्पना सज्जना समे ॥ पुवेण पास्त रंगां वर्णाः परिस्तोमः कुथो द्व
योः ॥ ४२ ॥ वीतं त्वसारं हस्त्यश्च वारीतु गजवन्धनी ॥ द्यो टके वीति तुर
ग तुरंगाश्च तुरंगमाः ॥ ४३ ॥ वाजिवाहवर्गं धर्व हयसैधव सप्तयः
॥ आजानेयाः कुलीनाः स्युर्विनीताः साधुवाहिनः ॥ ४४ ॥ वनायुजाः

गुरुः
८९

पारसीकाः काम्बोजावाल्हिकाहयाः॥ ययुरश्वोऽश्वमेधीयो जनवसुज
वाधिकः॥ ४५ ॥ पृष्ठः स्थोरीसितः कर्को रथो वोढारथस्ययः॥ बालः
किशोरो वाम्यश्वा वडवा वाडवंगरो॥ ४६ ॥ त्रिधाश्वीनं यदश्वेन हि
नेनैकेन गम्यते॥ कश्यपं तु मध्यमश्चानां हेषा देवाच निखनः॥ ४७ ॥
निगालसुगलोद्देशो हृन्दे त्वश्वीयमाश्ववत्॥ आस्कंदितं धौरितकं रे
चितं वलितं सुतम्॥ ४८ ॥ गतयोऽमूः पंचधारा घोणा तु प्रोथमस्त्रि
याम्॥ कविकातु खलीनोऽस्त्री शफं ली वैखुरः पुमान्॥ ४९ ॥ पुच्छो

अमर
८२

ऽस्त्रीलूमलांगूले वालहस्तश्चवालधिः॥ त्रिषूपावृत्तलुठितौ परावृत्ते मुद्र
भुवि॥ ५०॥ यानेचक्रिणियुद्धार्थे शताङ्गः स्पन्दनोरथः॥ असौ पुष्परथ
श्चक्रयानंनसमराययत्॥ ५१॥ कर्णोरथः प्रवहृणां डयनंच समंचय
म्॥ क्लीवेऽनः शक्येऽस्त्रीस्याऽङ्गीकम्बलिवाह्यकम्॥ ५२॥ शिविका
याप्ययानंस्याऽदोलाप्रेखादिकास्त्रियाम्॥ उभौतु द्वेपवेयाद्यौ द्वीपिचर्मा
वृत्तेरथे॥ ५३॥ पाण्डुकम्बलसंवीतः स्पन्दनः पाण्डुकंवली॥ रथेकाम्बल
वस्त्राद्याः कम्बलादिभिर्गृह्यते॥ ५४॥ त्रिषु द्वेपादयोरथ्या रथकठ्यारथव

गुरुः
८२

जे॥ धूस्रीक्तीवेयानमुखं स्यादथाङ्गमपस्करः॥ ५५ ॥ चक्रं रथाङ्गं तस्यांते
नेमिः स्त्री स्यात्प्रधिः पुमान्॥ पिण्डिका नाभिरक्षाग्र कीलकेतु द्वयोरणि॥
५६ ॥ रथगुप्तिर्वरुथो ना कूवरसुयुगंधर॥ अनुकर्षोदर्विधः स्थं प्रामं
गोनायुगायुगः॥ ५७ ॥ सर्वस्याद्वाहनं यानं युगपपन्नंच धोरणं॥ परम्प
रावाहनं यत्तद्वै नीतकमस्त्रियाम्॥ ५८ ॥ आधोरणाहस्तिपका हस्ति
रोहानियादिनः॥ नियंता प्राजितायंता स्रतः क्षत्ता च सारथिः॥ ५९ ॥
सर्वेष्टदक्षिणास्थौच संज्ञारथकुटुम्बिनः॥ रथिनः स्यन्दनारोहा अश्वा

अमर
८३

रोहास्तुसादिनः॥ ६० ॥ भटायोधाश्चयोद्धारः सेनारक्षास्तु सैनिकाः॥ सोनायां
समवेताये सैन्यास्ते सैनिकाश्च ते॥ ६१ ॥ वलिनोये सहस्रेण साहस्रास्ते स
हस्रिणः॥ परिधिस्थः परिचरः सेनानीर्वाहिनीपतिः॥ ६२ ॥ कंचुको वार
वाणोऽस्त्री यनुमध्ये सकंचुकाः॥ वर्ध्नंति तत्सारसनमधिकाः शोऽथ शीर्षक
म्॥ ६३ ॥ शीर्षणं च शिरस्त्रेऽथ तनुचं वर्मदंशनम्॥ उरच्छदः कङ्कटको
जगरः कवचोऽस्त्रियाम्॥ ६४ ॥ आमुक्तः प्रतिमुक्तश्च पिनधश्चापिनद्र
वत् संनद्धो वर्मितः सज्जो दंशितो व्यूढकंकटः॥ ६५ ॥ त्रिषामुक्तादयो

गुरुः
८३

वर्मभृतांकावचिकंगरो॥ पदातिपत्तिपदगपादातिपकदाजयः॥ ६६
पञ्चपदिकश्चाथपादातंपत्तिमंहतिः॥ शस्त्राजीवेकाण्डपृष्ठायुधीया
युधिकाःसमाः॥ ६७ ॥ कृतहस्तःसुप्रयोगःविशिखःकृतपुष्पवत्॥ १
अपराद्रपृत्कोऽसौलक्ष्याद्यश्रुतसायकः॥ ६८ ॥ धन्वीधनुष्मान्धानुको
निषङ्गस्त्रीधनुर्धरः॥ स्यात्काण्डवांसुकाण्डीरःशाक्तीकःशक्तिहेतिकः
॥ ६९ ॥ याष्टीकपारश्चधिकोयष्टिपश्चधहेतिकोः॥ नैस्त्रिंशिकोऽसिहे
तिःस्यात्समोप्रासिककौंतिको॥ ७० ॥ चर्मफूलकपाणिःस्यात्पताकी

अमर
८४

वेजयंतिकः॥ अनुप्लवः सहायश्चानुचरोऽभिसरः समाः॥ ७१ ॥ पुरोगाग्रेस
रः प्रष्ठागतः सरपारः सराः॥ पुरोगमः पुरोगामी मन्दगामी नुमन्थरः॥ ७२ ॥
जंघालोऽतिजवलुलो जंघाकरिकजंघिको॥ तरस्वी त्वरितो वेगी प्रजवी
जवनोजवः॥ ७३ ॥ जयोयः शक्यते जेतुं जेयो जेतव्यमात्रके॥ जेत्रलु
जेता योगच्छत्यलं विद्विषतः प्रति॥ ७४ ॥ सोऽभ्यमित्रोऽभ्यमित्रियोऽ
प्यभ्यमित्रिणा इत्यपि॥ ऊर्जस्वलः स्याद्ऊर्जस्वी यऊर्जाति शयान्वितः॥
७५ ॥ स्यादुरस्वानुरसिलो रथिको रथिगो रथी॥ कामंगाम्यनुकामी नो ह्य

ऊर्जः
८४

त्यंतीनस्तथाभृशम् ॥ ७६ ॥ शूरोवीरश्चविक्तांतो जेताजिष्णुश्चजित्वरः ॥
सांयुगीनो रणोसाधुः शस्त्राजीवाद्यस्त्रियु ॥ ७७ ॥ ध्वजिनीवाहिनीसेः
नापृतनानीकिनीचमूः ॥ वरूथिनीवलंसैन्यं चक्रं चानीकमस्त्रियाम् ॥
७८ ॥ ब्रूहस्पुवलविन्यासो भेदादण्डादयो युधि ॥ पत्न्यासारे ब्रूहपाणिः
ः सैन्यपृष्ठे प्रतिग्रहः ॥ ७९ ॥ एकैर्भैकरथाश्च पतिः पंचपदातिका
॥ पत्न्यैस्त्रिगणैः सर्वैः क्रमादाख्यायथोत्तरम् ॥ ८० ॥ सेनामुखं गुल्म
गणैः वाहिनीपृतनाचमूः ॥ अनीकिनीदशानीकिन्योऽक्षौहिण्यथसम्यः

अमर
८५

दि॥ ८१ ॥ संपत्तिः श्रीश्वलक्ष्मीश्च विपत्त्यां विपदापदौ॥ आयुधंतुप्रहरणं
शस्त्रमस्त्रमथास्त्रियो॥ ८२ ॥ धनुश्चापौ धन्वशरासनकोदराडकार्मुकम्॥
इष्टासोऽप्यथकर्णस्य कालपृष्ठं शरसनम्॥ ८३ ॥ कपिध्वजस्य गाराडी
व गाराडिवौ पुंनपुंसको॥ कोटिरस्याटनी गोधातले ज्याघातवारणो॥ ८४
॥ लक्षकक्षुधनुर्मध्यं मौर्वी ज्याशिंजिनी गुराः॥ स्यात्पुत्पालीठमालीठ
मित्यादिस्थानपंचकम्॥ ८५ ॥ लक्षं लक्ष्यं शरव्यंच शराभ्यामउघास
नम्॥ पृषत्कवाणा विशिखा अजिस्रगखगाशुगाः॥ ८६ ॥ कलम्बमा

गुरु
८५

गंगाशराः पञ्चरीरोपद्वयोः ॥ पक्षेदं नास्तु नाराचाः पक्षो वाजस्रिषु नरे ॥
८३ ॥ निरस्तः प्रहिते वागो विधाक्ते दिग्धलिप्तको ॥ तूणो पासङ्ग तूणी र
निषङ्गा इषु धिद्वयोः ॥ ८८ ॥ तूणां खङ्गे तु निस्त्रिंश चन्द्रहासासि रिष्ट
यः ॥ कौक्षेयको मराडलागः करवालः कृपाणावत् ॥ ८९ ॥ त्सरुः खङ्गा
दिमुष्टो स्यान्मेखलातनिवन्धनम् ॥ फलकोऽस्त्रीफलचर्मसंगाहो मुष्टि
रस्ययः ॥ ९० ॥ दूधणो मुङ्गरघनो स्यादीलीकरवालिका ॥ भिन्दिपा
लः सृगस्तुल्यो परिधः परिधाननः ॥ ९१ ॥ द्वयोः कुठारः स्वधितिः पर

अमर
८६

पुष्पपरश्वधः॥ स्याच्छुखीचासिपुत्रीच-छुरिकाचासिधेनुका॥ ८२॥ वा
पुंसिशल्पंशंकुर्ना सर्वलातोमरोऽस्त्रियाम्॥ पाससुकंतःकोशासुस्त्रिय
पाल्पश्चिकोटयः॥ ८३॥ सर्वाभिसारःसर्वोद्यःसर्वसंनहनार्थकः॥ लोहा
भिसारोऽस्त्रभृतां॥ राज्ञांनीराजनाविधिः॥ ८४॥ यत्सेनयाभिगमनम
रौतदभिधेयानम्॥ यात्रावज्याभिनिर्घाणं प्रस्थानंगमनंगमः॥ ८५॥
स्यादासारःप्रसरणं प्रचक्रंचलितार्थकम्॥ अहितान्यत्यभीतस्य रः
शोयानमभिःक्रमः॥ ८६॥ वैतालिकाबोधकराश्चाक्रिकाघाणिकाथ

गुरु
८६

काः॥ सुर्मागधासुमधुका वंदिनः लुति पाठकाः॥ ९७ ॥ संशप्तकासुस
मया त्संगामादनिवर्तिनः॥ रेणुर्द्वयोः स्त्रियां धूलिः पांशुर्नानद्वयोरजः॥
॥ ९८ ॥ चूर्णोक्षोदः समुत्पिंज पिंजलौ भृशमाकुलेः॥ पताकावैजयंती
स्यात्केतनंध्वजमस्त्रियाम्॥ ९९ ॥ सावीराशंसनं युद्ध भूमिर्यातिभय
प्रदा॥ अहं पूर्वमहं पूर्वमित्यहं पूर्विकास्त्रियाम्॥ १०० ॥ आहो पुरुः
षिकादर्पाद्यास्यात्संभावनात्मनि॥ अहमिहमिका तु सास्यात्परस्परं
यो भवत्यहंकारः॥ १०१ ॥ द्विविशंतरः सहोवलशौर्याणि स्थामपुष्पंच

अमर
८७

॥ शक्तिः पराक्रमः प्राणो विक्रमस्त्वतिशक्तिता ॥ २ ॥ वीर्याणां तु यत्पा
नं हृत्ते भाविनिवारणो ॥ युद्धमायो धनं जन्तुं प्रधनं प्रविदारणम् ॥
३ ॥ मृधमास्कंदनं संख्यं समीकं सां परायिकम् ॥ अस्त्रियां समरणीः
करणाः कलहविग्रहौ ॥ ४ ॥ संप्रहाराभिसंघात कलिसंस्फोटसंयुगा
ः ॥ अभ्यामर्दसमाघातसंघामाभ्यागमाहवाः ॥ ५ ॥ समुदायः स्त्रिय
ः संयत्समित्पाजिसमिद्युधः ॥ नियुद्धं वाङ्मयुद्धेऽथ तु मूलं रणसंक
ले ॥ ६ ॥ श्वेदा तु सिंहनादस्यात्कारिणां घटना घटा ॥ कंदनं योधसं

गुरु
८७

रावो वृंहितं करिगर्जितम् ॥ ७ ॥ विस्फारो धनुषः खानः पटहाडम्बरै
समो ॥ प्रसंभं तु वलात्काशे हठोऽथ सर्वलितं छलम् ॥ ८ ॥ अजन्यं ली
वमुत्पात उपसर्गः समंत्रयम् ॥ मूर्च्छाति कश्मलं मोहोऽप्यवमर्दस्तु
पीडनम् ॥ ९ ॥ अभ्यवस्कंदनं त्वभ्यासादनं विजयोजयः ॥ वैरभुद्धि
ः प्रतीकाशे वैरनिर्यातनं च सा ॥ १० ॥ पडावोद्भावसंभावसंदावावि
द्वोद्भवः ॥ अपक्वमोऽपयानं च रणां भङ्गः पराजयः ॥ ११ ॥ पराजि
तपराभूतौ त्रिभुनष्टतिरौहितौ ॥ प्रमापरां निवहं रणां नि कारणां विशा

अमर
८८

रणम् ॥ प्रवासनं परासनं निवृद्धनं निहिंसनम् ॥ १२ ॥ निर्वासनं संज्ञप
नं निर्गुंथनमपासनम् ॥ निस्तर्हणं निहननं क्षणं परिवर्जनम् ॥ १३
॥ निर्वापणं विशसनं मारणं प्रतिघातनम् ॥ उद्धासनं प्रमथनं क्रथनो
ज्जासनानि च ॥ १४ ॥ आलम्भपिंजविसरं घातोन्माथवधा अपि ॥ स्या
त्यंचनाकालधर्मो दिष्टान्तः प्रलयोऽत्ययः ॥ १५ ॥ अंतोनाशो द्वयोर्मृ
त्युर्मरणानि धनोऽस्त्रियाम् ॥ परासुप्राप्तपंचत्वं परेतप्रेतसंस्थिताः ॥
१६ ॥ मृतप्रमातौ विद्येते चित्ताचित्पाचितिस्त्रियाम् ॥ कबंधोऽस्त्रीः

गुरु
८८

क्रियायुक्तमपमर्धकलेवरम् ॥ ७ ॥ श्मशानं स्यात्पित्रवर्नं कणापः शव
मस्त्रियाम् ॥ पगुहो पगुहो वन्धां कारास्या द्धधना लये ॥ १८ ॥ पुंसि भूम्य
सवः प्राणाश्चैवं जीवोऽसुधारणम् ॥ आयुजीवितकालो ना जीवा तु जी
वनौषधम् ॥ ११९ ॥ इति क्षत्रियवर्गः ॥ ८ ॥ ऊरव्या ऊरजा अर्या
वैश्या भूमिस्पृशो वृक्षः ॥ आजीवो जीविका वार्ता वृत्तिर्वर्जनं जीवने ॥
१ ॥ स्त्रियां कृषिः पाशुपाल्यं वाणिज्यं चेति वृत्तयः ॥ सेवाश्च वृत्तिरनु
तं कृषिरुच्छुशिलं तृतम् ॥ २ ॥ देया चित्ताया चित्तयो र्यथा संख्यः

अमर
८९

मृतामृते ॥ सत्यानृतं वणिग्भावः स्यादृणां पर्युदञ्चनम् ॥ ३ ॥ उद्धारोऽर्थ
प्रयोगस्तु कसीदं वृद्धिजीविका ॥ याचन्नया प्रयाचितकं निमयादाप
मित्यकम् ॥ ४ ॥ उत्तमर्णाधमर्णो द्वौ प्रयोक्तृ ग्राहकौ क्रमात् ॥ कसीदिः
को वार्धुषिको वृद्धा जीवश्च वार्धुषिः ॥ ५ ॥ क्षेत्रा जीवः कर्षकश्च कृ
षिकश्च कृषीवलः ॥ सत्रं वै हेयशालेयं व्रीहिशाल्यं नवोचितम् ॥
६ ॥ यव्यं यवक्यं यष्टिक्यं यवादिभवनं हियत् ॥ तिल्यं तैली नवन्मा
षो माणु भंगादिरूपता ॥ ७ ॥ मो जीनकोटुवीणादि शेषधान्योऽनव

गुरुः
८९

क्षयम् ॥ ॥ शाकक्षेत्रादिकेशाकशाककंशाकशाकिनम् ॥ ॥ वीजा
कृतं तू प्रकृष्टे सीत्यं कृष्टं च हल्यवत् ॥ ८ ॥ त्रिगुणाकृतं तृतीयाकृतं
त्रिहल्यं त्रिसीत्यमपितस्मिन् ॥ द्विगुणाकृते तु सर्वं पूर्वशब्दाकृतम् ॥
पीह ॥ ९ ॥ दोणाठकादिवायादौ दोणिकाठकिकादयः ॥ खारीवापः
सुखारीक उत्तमणादयस्त्रिषु ॥ १० ॥ पुंनपुंसकयोर्वपुः केशरः क्षेत्रः
मस्यतु ॥ केशरकं स्यात्केशर्य क्षेत्रं केशरिकं गणो ॥ ११ ॥ लोष्टानिलेष्ट
वः पुंसि कोटिशो लोष्टभेदनः ॥ प्राजनंतोदनंतोच्चं खनित्रमवधारणो

अमर
६०

॥ १२ ॥ दचंचलविचमाबंधो योचं योक्रमथोफलम् ॥ निरीशंकटकं फलः
कषकोलांगलंहलम् ॥ १३ ॥ गोदारणांचशीरोऽथ शम्पास्त्रीयुगकीलक
ः ॥ इषालांगलदण्डः स्यात्सीतालाङ्गलपद्धतिः ॥ १४ ॥ पुंसिमेधिः खलेः
दारुन्यस्तं यत्पशुवन्धने ॥ आशुवीहिः पाटलः स्याच्छितशृकयवौ समौ
॥ १५ ॥ तोक्मस्तुतत्र हरिते कलायस्तु सतीतकः ॥ हरेणुखण्डिको चा
स्मिन्कोरूषस्तु कोद्वेः ॥ १६ ॥ मङ्गल्यकोमसरोऽथ मकष्टकमयु
ष्टको ॥ वनमुके सवर्षपेतु द्योतनुभकदम्बको ॥ १७ ॥ सिद्धार्थस्त्वेष

गुरु
६०

धवलोगोधूमः सुमनः समो ॥ स्याथावकलुकल्लावश्चणको हरिमन्थकः ॥
१८ ॥ द्वौ तिले तिलयेजश्च तिलपिंजश्च निष्कले ॥ क्षवः क्षुताभिजननो
राजिका कृषिका सुरी ॥ १९ ॥ स्त्रियौ कङ्कु प्रियङ्गु द्वे अतसी स्यादुमा
क्षुमा ॥ मातुलानितुभङ्गायां व्रीहिभेदस्त्वणुः पुमान् ॥ २० ॥ किंशारूः
सस्यभूकं स्यात्कणिशं सस्यमंजरी ॥ धान्यं व्रीहिः सन्धकारिः सन्धोगुच्छ
स्तृणादिनः ॥ २१ ॥ नाडीनालंचकांडोऽस्य पलालोऽस्त्री सनिष्कलः ॥
कडंगरेव संक्लीवे धान्यत्वचितुषः पुमान् ॥ २२ ॥ भूकोऽस्त्री क्षक्ष्ण

अमर
९९

तीक्ष्णाग्रे शमीशिखात्रिभूजरेः॥ ऋद्धमावसितंधान्यं पूतं तु वद्धलीकृत
म्॥ २३ ॥ माषादयः शमीधान्ये शूकधान्ये यवादयः॥ शालयः कलमा
द्याश्च षष्टिकाद्याश्च पुंस्यमी॥ २४ ॥ तृणाधान्यानि नीवाणः स्त्रीगवेधु
र्गवेधुका॥ अयोग्रं मुसलोः स्त्री स्यादुडूखलमुलूखलम्॥ २५ ॥ पुस्फो
टनं शूर्पमस्त्री चालनीति ततः पुमान्॥ स्मृतप्रसेवो कण्डोलपिठौ क
ठकिलिंजकौ॥ २६ ॥ समानोरसवत्पातुपाकस्थानमहानसे॥ पौरो
गवस्तदध्यक्षः सूपकाणस्तु वल्लवाः॥ २७ ॥ आशालिका आंधसिकाः

गुरु
९९

सदा औदनिकागुणाः॥ आपूपिकः कांदविको भक्षकार इमे त्रिवु॥ २८
॥ अश्मंतमुद्धानमधि श्रयणी चुल्लिरंतिका॥ अंगारधानिकांगारः शक
त्यपि ह सन्त्यपि॥ २९ ॥ हसन्त्यप्यथ नस्त्री स्या दङ्गागोऽलातमुल्लुकम्
॥ क्लीवेऽम्बरीषभाद्योना कंडुर्वास्वेदनी स्त्रियाम्॥ ३० ॥ अलिंजरः
स्यान्मणिकः कर्कर्यालुर्गलंतिका॥ पिठरः स्थाल्युखाकुण्डं कलशस्तुत्रि
षु द्वयोः॥ ३१ ॥ घटः कुट्टनिपावस्त्री शणवो वर्धमानकः॥ नजीषं पिष्ट
पचनं कंसोस्त्रीपानभाजनम्॥ ३२ ॥ कतूकतेः स्नेहपात्रे सैवाल्याक

अमर
५२

तुपःपुमान्॥ सर्वमावपनंभाण्डं पात्रामन्नं च भाजनम्॥ ३३ ॥ दर्विःकं
विःखजाकाचस्यातद्दर्शरुहस्तकः॥ अस्त्रीशाकं हरितकं शिग्रुं स्पृशुना
डिका॥ ३४ ॥ कलम्बश्च कदम्बश्च वेसवार उपस्कारः॥ तिन्त्रिडीकं च च
कंच वृक्षाम्बुमथ वेलजम्॥ ३५ ॥ मरीचं कोलकं कृशा मूषाणं धर्मप
त्तनम्॥ जीरको जरणोऽजाजी कणा कृषो तु जीरके॥ ३६ ॥ सुषवीका
रवी पृथ्वी पृथुः कालोपकुंचिका॥ आर्द्रकं शृङ्गवेरं स्यादथ छत्रावि
तन्नकम्॥ ३७ ॥ कलुस्वरुचधान्याक मथ शृङ्गी महीषधम्॥ स्त्रीन

गुरुः
५२

पुंसकयोर्विश्वं नागरं विश्वमेव जम् ॥ ३८ ॥ आरनालकसौवीर क
ल्माषाभिषुतानिच ॥ अवन्ति सोमधान्यास्त्र कञ्जलानिचकाञ्जिके ॥
॥ ३९ ॥ सहस्रवेधिजतुकं वाह्लीकं हिं गुणमथम् ॥ तत्पत्री कारवी पृ
थी वायिका कवरी पृथुः ॥ ४० ॥ निशाख्या कांचनी पीता हरिद्रावर
वर्णिनी ॥ सामुद्रं यतुलवशा मक्षिवं वशिचतत् ॥ ४१ ॥ सैधवोऽ
स्त्री शीतशिवं मणिमंथंच सिंधुजे ॥ रोमकं वसुकं पाक्यं विडंच कृत
केद्वयम् ॥ ४१ ॥ सौवर्चलेऽक्षरूचके तिलकं तत्र मेचके ॥ मत्स्यं डी

अमर
९३

फाणितं खण्डविकारः शर्करासिता ॥ ४२ ॥ कूर्चिकाक्षीरविकृतिः स्याद
सालातुमार्जिता ॥ स्यान्नेमनंतुनिष्ठानं त्रिलिङ्गावासितावधेः ॥ ४३ ॥
शूलाकृतं भट्टिचं स्याच्छूल्यमुख्यं तु यैष्ठ्यम् ॥ पणितमुपसंपन्नं प्रयत्नं
स्यात्सुसंस्कृतम् ॥ ४४ ॥ स्यात्पिच्छिलं तु विजिलं संमृष्टं शोधितं समं
॥ चिक्राणामसृणां स्निग्धं तुल्ये भावितवासिते ॥ ४५ ॥ आपक्कंपौलि
रभूषो लाजाः पुंभून्निचाक्षताः ॥ पृथुकः स्याच्चिपिटको धानाभृष्टय
वेस्त्रियः ॥ ४६ ॥ पूपोऽपूपः पिष्टकः स्यात्करं भोदधिसक्तवः ॥ भिः

गुरु
९३

सास्त्रीभक्तमंधोऽन्नमोदनोऽस्त्रीसदीदिविः॥ ४७ ॥ भिःसद्यदधिक
सर्वरसाग्रेमण्डमस्त्रियाम्॥ मासगचामनिस्त्रावा मण्डेभक्तसमु
वेत्॥ ४८ ॥ यवागूरुषिाकाश्राणाविलेपीतरलाचसा॥ ॥ म्रक्ष
णांभ्यञ्जनेतैलं कृसरसुतिलोदनः॥ ॥ गव्यं त्रिषु गवांसर्वं गोवि
जोमयमस्त्रियाम्॥ ४९ ॥ तत्रशुक्लं करीषाऽस्त्री दुग्धं क्षीरं पयः सम
म्॥ पयस्यमाज्यदध्यादिद्रुपसंदधिघनेतरम्॥ ५० ॥ घृतमाज्यं हवि
ःसर्पि नवनीतं नवोद्भूतम्॥ तत्रहैयंगवीनयज्ज्यो गोशोहोद्भवं घृतम्॥

अमर
९४

॥ ५१ ॥ दण्डाहतं कालशेय मरिष्टमपि गोरसः ॥ तत्र कंठ्यदक्षिन्मथितं पा
दां चर्धस्वनिर्जलम् ॥ ५२ ॥ मण्डन्दधिभवं मसुपीयूषोऽभिनवं पयः ॥
अशनायावुभक्षाक्षुजासलुकवलंप्रमान् ॥ ५३ ॥ सपीतिः स्त्री तुल्य
पानं सग्धिः स्त्री सह भोजनम् ॥ उदन्यातुपि पासानृद् तर्धो जग्धिस्तु
भोजनम् ॥ ५४ ॥ जेमलं लेह आहारो निद्या सो न्याद इत्यपि ॥ सौहित्यं
तर्पणं तृप्तिः फेला भुक्तसमुज्जितम् ॥ ५५ ॥ कामं प्रकामं पर्याप्तं नि
कामेष्टं यथोप्सितम् ॥ गोपे गोपाल गोसंख्या गोधुगा भीरव ह्रवाः ॥

गुरु
९४

॥ ५६ ॥ गोमहिष्यादिकं पाद वंधनं द्वौ गवीश्वरे ॥ गोमान्गोमीगोकुलं
तु गोधनं स्याद्गवां वृजे ॥ ५७ ॥ त्रिधा शितं गवीनंत जावो यत्रा शिता
ः पुरा ॥ उक्षा भद्रो वलीवर्द च षभो वृषभो वृषः ॥ ५८ ॥ अनङ्गान्मोर
भेयो गो रूक्षणा संहतिरैक्षकम् ॥ गव्या गोत्रा गवां वत्स धेनुर्वीत्सक
धेनुकैः ॥ ५९ ॥ वृषो महान्महोक्षः स्याद्दृष्टोक्षस्तु जरद्गवः ॥ उत्पन्नः
उक्षा जातोक्षः सद्योजातस्तु तर्णाकः ॥ ६० ॥ शक्रत्करिस्तु वत्सः स्याद्द
म्यवत्सतरे समौ ॥ आर्यभ्यः षण्डता योग्यः षण्डो गोपतिरिद्वारः ॥

अमर
९५

६१ ॥ स्कंधदेशे त्वस्य वहः सास्त्रा तु गलकम्बलः ॥ स्यान्नलितस्तुतस्योतः
पृष्ठवाद्युगपार्श्वगः ॥ ६२ ॥ युगादिनां तु वोढारो युग्यपासञ्ज्ञशाक
टाः ॥ खनति तेन तद्वोढास्येदं हालिकसैरिको ॥ ६३ ॥ धूर्वहे धुर्यधौ
रेय धुरीणाः सधुरंधराः ॥ उभावेकधुरीणौ कधुरावेकधुरावहे ॥ ६४
॥ स तु सर्वधुरीणाः स्याद्योवै सर्वधुरावहः ॥ माहेयी सौरभेयी गौरु
सामाता च शृंगिणी ॥ ६५ ॥ अर्जुनघ्ना गौहिणी स्यादुत्तमा गोषुने
चिकी ॥ वर्णादिभेदात्संज्ञास्यः शवली धवलादयः ॥ ६६ ॥ द्विहा

गुरु
९५

यतीद्विवर्षागौरेकाव्यात्वेकहायनी॥ चतुरश्रचतुर्हायणेवंत्रयश्च
त्रिहायणी॥ ६७ ॥ वशावंध्यावतोकाजुःस्रवद्भूमार्थसंधिनी॥ आ
कांतावृषभेणाथवेहद्भूमौपद्यातिनी॥ ६८ ॥ काल्योपसर्यापुजने
पक्षोहीवालगर्भिणी॥ स्यादचण्डीतुमुकरवद्भूमतिःपरेष्टुकाः॥
६९ ॥ चिरपस्रतावक्कयणीधेनुःस्यान्नवस्रतिका॥ सुवतासुखसं
दोद्यापीनोद्धीपीवरस्रनी॥ ७० ॥ दोशाक्षीणदोशादुग्धाधेनुव्यावं
धकेस्थिता॥ समांसनीनासायैवप्रतिवर्षंप्रसूयते॥ ७१ ॥ ऊधसु

अमर
९६

लीवमापीनं समौशिवक कीलको ॥ नपुंसीदामसंदानं पशुरज्जुसुदाम
नी ॥ ७२ ॥ वैशाखमंथमंथानमंथानोमंथदण्डके ॥ कठरोदण्डविक्कंभो
मंथनीगर्गशीसमे ॥ ७३ ॥ उष्ट्रक्रमेलकमयमहाङ्गाः करभः शिशुः ॥ कार
भाः स्युः शृंखलका दारवैः पादबंधनैः ॥ ७४ ॥ अजाछागीशुभच्छागवस्त
च्छगलकाअजे ॥ मेढोरधोरणोर्णायुमेषवृषायण्डके ॥ ७५ ॥ उष्ट्रो
रभ्राजवृन्देस्यादौष्ट्रकोरभ्रकाजकम् ॥ चक्रीवन्तसुवालेया रासभाग
र्दभाः खराः ॥ ७६ ॥ वैदेहकः सार्थवाहो नैगमोवाणिजोवणिक ॥ प

गुरु
९६

रणाजीवोद्घापरिणिकः क्रयविक्रयिकश्चसः॥ ७३ ॥ विक्रेतास्याद्विक्रयि
कः कायकक्रयिकौसमौ॥ वाणिज्यंतुवणिज्यास्यान्मूल्यंवस्त्रोऽप्यवक्र
यः॥ ७४ ॥ नीवीपरिपणोमूलधनंलाभोक्षिकंफलम्॥ परिदानंपरिव
र्तनैमेयनिमयावपि॥ ७५ ॥ प्रमानपनिधिर्न्यासः प्रतिदानंतदर्थ
णम्॥ क्रयेप्रसारितंक्रयं क्रयंकेतव्यमात्रके॥ ७६ ॥ विक्रेयंपणित
व्यंचपणंक्रयादयस्त्रिषु॥ क्लीवेसत्यापनंसत्यंकारःसत्याकृतिःस्त्रि
याम्॥ ७७ ॥ विपणोविक्रयःसंख्याःसंख्येयेद्यादशत्रिषु॥ विंशत्या

अमर
९७

धाःसदैकत्वे सर्वाःसंख्येयसंख्ययोः॥ ८२ ॥संख्यार्थेद्विवद्वत्वेस्तस्मात्सुचा
नवतेःस्त्रियः॥पङ्केःशतसहस्रादिकमादृशगुणोत्तरम्॥ ८३ ॥यौतवंदु
वयंघायमितिमानार्थकंचयम्॥मानंतुलाङ्गुलिप्रस्थेर्गञ्जाःपञ्चाशमा
षकः॥ ८४ ॥तेषोऽंशाक्षःकर्षोऽस्त्रीपलंकर्षचतुष्टयम्॥सुवर्णविज्ञो
हेम्नोऽक्षेकुरुविस्तस्तुतत्पले॥ ८५ ॥तुलास्त्रियांपलशतंभारःस्याद्विंश
तिस्तुलाः॥आचितोदशभागंस्यःशाकटोभारआचितः॥ ८६ ॥कार्षाप
णःकार्षिकःस्यात्कार्षिकेतामिकेपणः॥अस्त्रियामाठकटोशौखारिवाः

गुरुः
९७

होनि कुंचकः॥ ८७ ॥ कुडवः प्रस्थ इत्याद्याः परिमाणार्थकाः पृथक्॥
पादसुरीयो भागः स्यादंशभागो नवशतके॥ ८८ ॥ द्वयं वित्तं स्वापते
यं रिक्थं मृक्थं धनं वसु॥ हिरण्यं द्विविणं शुभ्रं मथैरैविभवा अपि॥
८९ ॥ स्यात्कोशश्च हिरण्यं च हेमरूपे कृताकृते॥ ताभ्यां यदन्यतः क
प्यं रूप्यं तद्वयमाहृतम्॥ ९० ॥ गारुत्मतं मरकतं मश्मगर्भो हरिन्म
शिः॥ शोणरत्नं लोहितकः पद्मरागोऽथ मौक्तिकम्॥ ९१ ॥ मुक्ताथः
विडुमः पुंसि प्रवालं पुंन पुंसकम्॥ रत्नं मणिर्द्वयोरश्म जातो मुक्तादि

अमर
९५

केपिच ॥ ९२ ॥ स्वर्णं सुवर्णं कनकं हिरण्यं हेमहाटकम् ॥ तपनीयं शातः
कुम्भं गांगेयं भर्मकवर्णम् ॥ ९३ ॥ चामीकरं जातरूपं महारजतकांचनै
रुक्मं कार्तस्वर्णं जवूनदमष्टापदोऽखियाम् ॥ ९४ ॥ अलंकारं सुवर्णं
यच्छुक्लीकनकमित्पदः ॥ दुवर्णं रजतं रूप्यं खजूरं श्वेतमित्पपि ॥ ९५
शितिः खियामारकूटो न खियामथतामुकम् ॥ शुल्वं स्नेच्छं मुखं द्यष्टव
रिष्टो दुम्बराणि च ॥ ९६ ॥ लोहोऽस्त्रीशस्त्रकं तीक्ष्णं पिण्डं कालायमाय
सी ॥ अश्मसारोऽथ मण्डूः सिंहगामपित्तमले ॥ ९७ ॥ सर्वचतैजसं

गुरुः
९६

लोहं विकारस्त्वयसः कुसौ ॥ क्षारः काचोऽथ च पलो रसः सूतश्च पारदे ॥
९८ ॥ गवलं माहिषं सृंगमभुकं गिरिजामले ॥ सोतोऽन्नं तु सोवीरं का
पोतां जनयामुने ॥ ९९ ॥ तुत्थां जनं शिखिग्रीवं वितुन्नकमयूरके ॥ क
र्परीदर्विकाकाथोऽन्नं तुत्थं रसां जनम् ॥ १०१ ॥ रसगर्भताक्ष्यं शैलं गं
धाश्मनितुगंधिकः ॥ सोगंधिकश्च क्षुब्धाकुलाल्यो तु कुलालिका ॥ १
०१ ॥ शितिपुष्पं पुष्पकेतुपुष्पकं कुसुमां जनम् ॥ पिंजरं पीतनं तालमा
लं च हरितालके ॥ १०२ ॥ गैरेयमर्थं गिरिजमश्मजं च शिलाजतु ॥ ३

अमर
६९

बोलगंधारसप्राणपिराडगोपरसाःसमाः॥ १०३ ॥ डिशिरीशेऽधिकफःफेः
नःसिन्धूनामसंभवम्॥ नागसीसकयोगेश्वरप्राणित्रपुपिचटम्॥ १०४
॥ रङ्गवङ्गेअथपिचुसूलोऽथकमलोज्जरम्॥ स्यात्कुसुंभंवह्निशिखंमहा
रजनमित्यपि॥ १०५ ॥ मेषकम्वलऊर्णायुःशशोर्णशशलोमनि॥ मधु
क्षौद्रंमाक्षिकादिमधुच्छिष्टंतुसिक्थकम्॥ १०६ ॥ मनःशिलामनोगु
प्तामनोहानागजिह्विका॥ नैपालीकनुटीगोलायवक्षारोयवागुजः॥
१०७ ॥ पाक्पोथसर्जिकाक्षारःकापोतःसुखवर्चकः॥ सौवर्चलंस्याडुच

गुरुः
६९

कं त्वक्षीरिवंशरोचना ॥ १०८ ॥ शिगुजं श्वेतमरिचं मोरटं मूलमैक्षव
म् ॥ गंधिकं पिप्पली मूलं चटका शिरइत्यपि ॥ १०९ ॥ गोलोमी भूतकेशो
नापञ्चाङ्गरक्तचन्दनम् ॥ त्रिकटुचूषणं व्योषं त्रिफला तु फलत्रिक
म् ॥ ११० ॥ इति वैश्यवर्गः ॥ ९ ॥ शूद्राश्चावरवर्णाश्च द्रव्यलाश्च
जघन्यजाः ॥ आचण्डालाजुसंकीर्णा अम्बुष्ठकरणादयः ॥ १ ॥ शूद्रा
विशोऽस्तु करणोऽम्बुष्ठो वैश्याद्विजन्मनोः ॥ शूद्राक्षत्रिययोरूगो मागः
धः क्षत्रियाविशोः ॥ २ ॥ माहिष्योऽर्याक्षत्रिययोः क्षत्तार्या शूद्रयोः सु

अमरः
१००

तः॥ वासराणां क्षत्रियात्सूतस्य स्यां वैदेहको विशः॥ ३ ॥ रथकारस्तु माहि
व्यात्काराणां यस्य संभवः॥ स्याच्चण्डालस्तु जनितो वासराणां वृषलेनयः
॥ ४ ॥ कारुः शिल्पी संहते स्ते द्वयोः श्रेणिः सजातिभिः॥ कुलकः स्यात्कु
लश्रेष्ठी मालाकारस्तु मालिकः॥ ५ ॥ कंभकारः कुलालः स्यात्पलगंड
मुलेपकः॥ तंतुवायः कुविन्दः स्यात्तुन्नवायस्तु सौचिकः॥ ६ ॥ रक्षाः
जीवश्चित्रकारः शस्त्रमार्जोऽसिधावकः॥ पाह्णश्चर्मकारः स्याद्घोका
रेलोहकारकः॥ ७ ॥ नाडिधमः स्वर्णकारः कलादोरुक्मकारकः॥ स्या

गुरुः
१००

च्छांखिकः कांवविकः शौल्विकः स्यात्कुट्टकः ॥ ८ ॥ तक्षातुवर्धकिस्व
ष्टा रथकारसुकाष्टतद् ॥ ग्रामाधीनोगामतक्षः कौटतक्षोऽनधीनकः
॥ ९ ॥ क्षुरीमण्डीडिवाकीर्तिनापितांतावसायिनः ॥ निर्गोजकः स्याद्
जकः शौण्डिको मण्डहारकः ॥ १० ॥ जावालः स्याद्जाजीवो देवाजीव
सुदेवलः ॥ स्यान्मायाशाम्वरीमाया कारसुप्रतिहारकः ॥ ११ ॥ शैलालि
नसुशैलूषा जायाजीवाः कृशाश्विनः ॥ भरताइत्यपिनटा श्वारणासुक
शीलवाः ॥ १२ ॥ मार्दङ्गिका मोरजिकाः पाणिवाहसुपाणिद्याः ॥ वैणु

अमर
१०१

ध्याःस्युर्वैराविका वीणावादास्तुवैशिकाः॥ १३ ॥ जीवांतकः शाकुनिको
द्वौवागुरिकजालिको॥ वैतंसिकः कौटिकश्च मांसिकश्च समंत्रयम्॥
१४ ॥ भृतको भृतिभुक्कर्मकरो वैतनिकोऽपिसः॥ वार्तावहो वैवधिको
भारवाहस्तुभारिकः॥ १५ ॥ विवर्णः पामरो नीचः प्राकृतश्च पृथग्ज
नः॥ निहीनोऽपसदोजात्मः शुल्लकश्चेतरश्चसः॥ १६ ॥ भृत्ये दासे
दासेय दासगोप्यकचेटकाः॥ नियोज्य किंकरप्रेष्य भुजिष्य परिचा
रकाः॥ १७ ॥ पराचितपरिस्कन्द परजातपरेधिताः॥ मन्दस्तुन्दप

गुरुः
१०१

रिमृज आलस्यः शीतकोऽलसोऽनुष्णाः ॥ दक्षे नुचनुरपेशलपटवः स
त्थान उष्णाश्च ॥ १८ ॥ चण्डालप्लवमातङ्गदिवाकीर्तिजनंगमाः ॥ नि
षादश्च पचावन्ते वासिचाण्डानपुक्कसाः ॥ १९ ॥ भेदाः किण्ठसव
रः पुलिन्दाम्लेच्छजातयः ॥ व्याधो मृगवधाजीवो मृगयुलुब्धकोऽऽ
पिसः ॥ २० ॥ कौलेयकः सारमेयः कुक्कारो मृगदंशकः ॥ शूनको भय
कः श्वास्यादलर्कस्तुसयोगितः ॥ २१ ॥ श्वाविश्वकडुर्मृगया कुशलः
सरमाशुनी ॥ विट्चरः सकरो गाम्यो वकर्ः सरूणाः पशुः ॥ २२ ॥

अमर
१०२

आच्छेदनं मृगव्यं स्यादखेटो मृगयास्त्रियाम् ॥ दक्षिणारुर्लुधयोगादक्षि
शोर्माकरङ्गकः ॥ २३ ॥ चौरैकागारिकस्तेन दस्युतस्करमोषकाः ॥ पति
रोधिपरास्कन्दिपाटच्चरमलिम्लुचाः ॥ २४ ॥ चौरिकास्तेन चौर्ये च स्ते
यं लोघं तु तद्धने ॥ वीतं स स्तूपकारणं बंधने मृगपक्षिणाम् ॥ २५ ॥ उ
न्माथः कूटयंत्रं स्याद्वागुणमृगबन्धनी ॥ शुल्वं वगटकं स्त्रीतुरज्जुस्त्रिषु
वटीगुणाः ॥ २६ ॥ उद्धाटनं घटीयंत्रं सलिलोद्वाहनं प्रहेः ॥ पंसिवेमा
वायदण्डः सूत्राणि नरितंतवः ॥ २७ ॥ वाणिर्वृत्तिः स्त्रियौ तुल्ये पुंस्तं

गुरु
१०२

लेष्पादिकर्मणि॥ पांचालिकापुत्रिकास्या दस्रदं तादिभिः कृताः॥ २८॥
जतुत्रपुविकारेतु जातुषंत्रापुषंत्रिषु॥ पिठकः पेटकः पेडा मंजूषाथ
विहंगिका॥ २९॥ भार्यष्टिसदलम्विशिकंकाचोऽथपादुका॥ पादू
रूपानतस्वीसेवानुपदीनापदायता॥ ३०॥ नधीवधीवरत्रास्यादश्वाः
देस्ताडनीकशा॥ चण्डालिकातुकण्डेलवीणाचण्डालवल्लकी॥ ३१
॥ नागचीस्यादेशणिकाशाणानुनिकषः कषः॥ वृश्चनः पत्रपरशुशीवि
कानूलिकासमे॥ ३२॥ तैजसावर्तनीमूषाभस्त्राचर्मप्रसेविका॥ आः

अमर
१०३

स्फोटनीवेधनिका कृपाणिकर्तरीसमे ॥ ३३ ॥ वृक्षादनी वृक्षभेदी टङ्कपा
षाणादारणाः ॥ ककचोऽस्त्री करपत्रमाणचर्मप्रभेदिका ॥ ३४ ॥ सूमीस्थूणा
यः प्रतिमा शिल्पकर्मकलादिलम् ॥ प्रतिमानं प्रतिविम्बं प्रतिमाप्रतिया
तनाप्रतिच्छाया ॥ प्रतिकृतिर्चापुंसिप्रतिनिधिरूपमोपमानं स्यात् ॥
३५ ॥ वाच्यलिङ्गाः समस्तुल्यः सदृक्षः सदृक्षः सदृक् ॥ साधारणाः समानश्च
स्यूरुत्तरपदेत्वमी ॥ ३७ ॥ निभसंकाशनीकाशप्रतिकाशोपमादयः ॥ क
र्मणातुविधाभृत्याभृतयोभर्मवेतनम् ॥ ३८ ॥ भारणंभारणंमूल्यंनिर्वेशः

अमर
१०३

परा इत्यपि ॥ सुराहलिप्रियाहाला परिसुद्धरुणात्मजा ॥ ३९ ॥ गंधोत्तमाः
प्रसन्नेन कादम्बर्यः परिसुता ॥ मदिराकश्यपमये चाप्यवदंशसुभक्षणम् ॥
॥ ४० ॥ श्रुगडापानं मदस्थानं मधुवाणमधुः क्रमाः ॥ मध्वासवो माधवको
मधुमाध्वीकमद्वयोः ॥ ४१ ॥ मैरेयमासवः सीधुर्मैदको जगत्तमो ॥
संधानं स्यादभिषवः किण्वं पुंसितु न गृहः ॥ ४२ ॥ कारोत्तरः सुरासुरा
आपानं पानगोष्ठिका ॥ चषकोऽस्त्रीपानपात्रं सरकोऽप्यनुतर्षणम् ॥
४३ ॥ धूर्तोऽक्षदेवीकितवोऽक्षधूर्तो धूतकृतसमाः ॥ सुर्लग्नकाः प्रतिभु

अमर
१०४

वः सभिकायूतकारकाः ॥ ४४ ॥ द्यूतोऽस्त्रियामक्षवती कैतवंपराइपि ॥ प
णोऽक्षेष्णुग्लहोऽक्षास्तु देवनाः पाशकाश्चते ॥ ४५ ॥ परिणायस्तुशारीणां
समन्तान्नयनेऽस्त्रियाम् ॥ अष्टापदं शारिफलं प्राणिद्यूतं समाह्वयः ॥
४६ ॥ उक्ताभूरिप्रयोगत्वा देकस्मिन्नेऽत्रयौगिकाः ॥ तादृम्यादन्यतोवृ
ता वूह्यालिङ्गान्तरेऽपिते ॥ ४७ ॥ इति शूद्रवर्गः ॥ ११ ॥ काण्डसमा
प्तिः ॥ ॥ इत्यमरसिंहकृतौ नामलिङ्गानुसौप्तने द्वितीयकाण्डे भूम्या
दिः साङ्ग एव समर्थितः ॥ ॥ विशेष्यनिघ्नैः संकीर्णैः नानार्थैरव्ययैर

गुरुः
१०४

पि॥ लिङ्गादि संग्रहे वर्गाः सामान्ये वर्ग संश्रयाः॥ १ ॥ स्त्री राग धैर्यादि शेष्यं
या दृशैः प्रसुतं पदैः॥ गुण द्वयक्रिया शब्द लथास्य लस्य भेदकाः॥ २ ॥
इति वर्ग भेदादि परिभाषा॥ २ ॥ सुकृती पुण्यवान् धन्यो महच्छुभः
शयः॥ हृदया लुः सुहृदयो महोत्साहो महोद्यमः॥ १ ॥ प्रवीणो निपुणा
भिज्ञः विज्ञः निष्णातः शिक्षिताः॥ वैज्ञानिकः कृतमुखः कृती कुशल इत्यः
पि॥ २ ॥ पूज्यः प्रतीक्ष्यः सांशयिकः संशयापन्नमानसः॥ दक्षिणी यो दक्षि
णार्हः सन्न दक्षिण इत्यपि॥ ३ ॥ सुर्वदान्यस्थूल लक्ष्य दानशोरावद्

अमर
१०५

प्रदे॥ जैवातृकः स्यादायुष्या नंतर्वाणि सुशास्त्रवित्॥ ४ ॥ परीक्षकः का
रिणिको वरदसु समर्धकः॥ हर्षमाणो विकर्वाणः प्रमना हृष्टमानसः
॥ ५ ॥ दुर्मनाविमना अंतर्मनाः स्यादुत्कृष्टउन्मनाः॥ दक्षिणो सरलोदारो
सुकलोदातृभोक्तरि॥ ६ ॥ तत्परे प्रसिता सक्ता विद्यार्थो युक्तउत्सु
कः॥ प्रतीते प्रथितख्यात विज्ञविज्ञात विश्रुताः॥ ७ ॥ गणैः प्रतीते नृ
कृतः लक्षणा हतलक्षणो॥ इभ्य आद्यो धनी स्वामी त्वीश्वरः पतिरीशिता
ः॥ ८ ॥ अधिभूर्नायको नेता प्रभुः परिवृढोऽधिपः॥ अधिकर्द्धिः समृ

गुरुः
१०५

दः स्यात्कुटुम्बव्यापृतसुयः ॥ ९ ॥ स्यादभ्यागारिकस्तस्मिन्नुपाधिश्च
प्रमानयम् ॥ वराङ्गरूपोपेतोयः सिंहसंहननोहिसः ॥ १० ॥ निर्वार्यः
कार्यकर्तायः संपन्नः सत्त्वसंपदा ॥ अवाचिमूकोऽथमनो जवसः पि
तृसंनिभः ॥ ११ ॥ सत्कृत्यालंकृतांकन्यां योददाति सकृकुदः ॥ लः
क्ष्मीवांलक्ष्मणः श्रीलः श्रीमान्निग्धसुवत्सलः ॥ १२ ॥ स्यादयालु
ः कारुणिकः कृपालुः सुरतः समाः ॥ स्वतंत्रोऽपाहृतः स्वैरीस्वच्छंदो
निरवग्रहः ॥ १३ ॥ परतंत्रपराधीनः परवान्नाथवानपि ॥ अधीनो

अमर
१०६

निघ्न आयतोऽस्वच्छन्दो गृह्यकोऽप्यसौ ॥ १४ ॥ खलपूः स्याद्वह्मकरो दी
र्घसूत्रश्चिरक्रियः ॥ जाल्मोऽसमीक्षकारी स्यात्कण्ठो मन्दः क्रियासु
यः ॥ १५ ॥ कर्मक्षमोऽलंकर्मीणः क्रियावान्कर्मसूयतः ॥ सकर्मः क
र्मशीलो यः कर्मशूरस्तु कर्मठः ॥ १६ ॥ भरणमुक्कर्मकरः कर्मकार
स्तु तत्क्रियः ॥ अपस्नातो मृतस्नातः अमिषाशीतु शौक्लः ॥ १७ ॥
वधुक्षितः स्यात्क्षुधितो जिघत्सु रशनायितः ॥ परान्नः परपिण्डो भ
क्षको घस्मरोऽभारः ॥ १८ ॥ आधूनः स्यादौदरिको विजिगीषाविवर्जि

गुरुः
१०६

ते ॥ उभौत्वात्मभरिः कुक्षिं भरिः स्वादरपूरके ॥ १९ ॥ सर्वान्नीनसुसर्वाः
न भोजीगृध्रुसुगर्धनः ॥ लब्धोऽभिलाषुकस्तृष्णा क्समौ लौलुपलौलु
भो ॥ २० ॥ सोन्मादस्तृन्मदिषाः स्यादविनीतः समुद्रतः ॥ मत्तेशौराडो
त्कटक्षीवाः कामुके कमितानुकः ॥ २१ ॥ कम्बः कामयिताभीकः क
मनः कामनोऽभिकः ॥ विधेयो विनयग्राही वचने स्थित आश्रवः ॥
२२ ॥ वश्यः प्रणोयोनिभृत विनीतप्रश्रिताः समाः ॥ धृष्टे धृष्टाग्विः
यातश्च प्रगल्भः प्रतिभान्विते ॥ २३ ॥ स्यादधृष्टेतुशालीनो विलः

अमर
१०७

क्षोविस्मयान्विते॥ अधीरेकातरस्वस्त्रौ भीरुभीरुकभीलुकाः॥ २४ ॥
आशंसुगशंसितरी गृह्यालुर्गृहीतरी॥ श्रद्धालुः श्रद्धया युक्ते पतया
लुप्तपातुके॥ २५ ॥ लज्जाशीलेऽपन्नपिशा वन्दारुभिवादके॥ श
रार्धोतुको हिंस्रः स्याद्वर्धिवार्वर्धनः॥ २६ ॥ उत्पत्तिषा सुत्पत्ति
तालंकारिषा सुमण्डनः॥ भूषा भविषा भविता वर्त्तिषा वर्त्तनः स
मौ॥ २७ ॥ निराकरिषाः क्षिप्रः स्यात्सान्द्रस्निग्ध सुमेदुरः॥ ज्ञाताः
तुविदुरो विन्दुर्विकासी तुविकस्वरः॥ २८ ॥ विसृत्वरो विसृमरः प्र

गुरुः
१०७

सार्चविसारिणा॥ सहिष्णुः सह नः क्षंता निति क्षुः क्षमिता क्षमी॥
२९ ॥ क्रोधनोऽमर्षणः कोपी चण्डस्वत्यंतकोपनः॥ जागरूको जा-
गरिता घृणितः पुचलायितः॥ ३० ॥ स्वप्नकशया लुर्निदालुर्नि-
द्राणशयितो समो॥ पण्डुमुखः पणचीनः स्यादवाङ्मयधोमुखः॥
३१ ॥ देवानंचति देवश्चङ् विश्वश्चङ् विश्वगंचति॥ यः सहंचति स-
ध्युङ् स सतिर्यङ् यस्मिरोऽश्नति॥ ३२ ॥ वदो वदा वदो वक्ता वा-
गाशो वागपतिः समो॥ वाचो युक्तिपटुर्वाग्मी वावङ्कोऽतिवक्त्रि॥

अमर
१०८

३३ ॥ स्याज्जल्पाकस्तुवाचालो वाचाटो वहुगार्हवाकः ॥ दुर्मुखे मुखग
वद्मुखो शक्तः प्रियंवदे ॥ ३४ ॥ लोहलः स्यादस्फुटवागगार्हवादीतः
कद्वदः ॥ समौकवादकचरो स्यादसौम्यस्वरोऽचरः ॥ ३५ ॥ रवणः
शदनो नान्दीवादी नान्दीकरः समौ ॥ जडोऽज्ञ एडमूकस्तु वक्तुं श्रोतु
मशिक्षिते ॥ ३६ ॥ तूष्णीं शीलस्तु तूष्णींको नग्नोऽवासादिगम्वरो
॥ निष्कामितोऽवक्लृष्टः स्यादयधस्तु धिक्कृतः ॥ ३७ ॥ आज्ञः
गर्वोऽभिभूतः स्याद्वापितः साधितः समौ ॥ पत्यादिष्टो निरस्तः स्यात्

गुरुः
१०८

प्रत्याख्यातो निराकृतः॥ ३८॥ निरुक्तः स्याद्विप्रकृतो विप्रलब्धसुवं
चित्तः॥ मनो हतः प्रजिहृतः प्रतिवद्धो हतश्चसः॥ ३९॥ अधिक्षिप्तः प्रति
क्षिप्तो वद्धे कीलित संयतो॥ आपन्न आपत्प्राप्तः स्यात्कांदिशीको भयङ्क
तः॥ ४०॥ आक्षारितः क्षारितोऽभिशले संकसुकोऽस्थिरे॥ व्यसनातो प
रितो द्वौ विहस्र व्याकुलो समौ॥ ४१॥ विल्लवो विह्वलः स्यात्तु विवशो
ऽरिष्टदुष्टधीः॥ कश्यः कशाहं संनद्धे त्वाततायी वधोद्यते॥ ४२॥ द्वे
ष्ये त्वक्षिगतो वध्यः शीर्षच्छेद्य इमौ समौ॥ विष्यो विषेण यो वध्यो मुः

अमर
१०९

सत्यो मुसलेनयः॥ ४३ ॥ शिश्चिदनोऽकृष्णकर्माचपलश्चिकारः समो
॥ दोषैकदृक्पुण्यभागी निकृत्तस्त्वनृजुः शठः॥ ४४ ॥ कर्णोजयः सूच
कः स्यात्पिशुनो दुर्जनः खलः॥ नृशंसो घातुकः क्रूरः पापो धूर्त सुवञ्च
कः॥ ४५ ॥ अज्ञे मूढ यथा जात मूर्खवैधेयवालिशाः॥ कदर्ये कृपणा
क्षुद्र किंपचानमितं पेचाः॥ ४६ ॥ निःस्वस्तु दुर्विधो दीनो दारिद्र्यो दु
र्गतोऽपि सः॥ वनीयको याचनको मार्गणो याचकार्थिनो॥ ४७ ॥ अ
हंकारवानहंयुः शुभंयुस्तु शुभान्वितः॥ दिव्योपपादुका देवानृगवा

गुरु
१०९

याजणयुजाः॥ ४८॥ स्वेदजाः कृमिदंशाद्याः पक्षिसर्पादयोऽण्डजाः॥
उद्भिदस्तृणगुल्माद्या उद्भिदुद्भिज्जमुद्भिदम्॥ ४९॥ सुंदरं रुचिरं चा
रुसुखमंसाधुशोभनम्॥ कांतं मनोरमं रुच्यं मनोज्ञं मञ्जु मञ्जुलम्
५०॥ तदा मे च न कंठे न नास्यं तो यस्य दर्शनात्॥ अभीष्टेऽभीप्सितं ह
यं दयितं वल्लभं प्रियम्॥ ५१॥ निरुष्टप्रतिरुष्टावरे फयाप्यावमा
धमाः॥ कपूयकस्मितावद्य खेटगर्हाणाकाः समाः॥ ५२॥ मलीमसं
तुमलिनं कच्चं मलदूषितम्॥ पूतं पवित्रं मेध्यं च वीधुं तु विमलाः

अमर
११०

र्थकम् ॥ ५३ ॥ निर्गोक्तं शोधितं मृष्टं निःशोध्य मनवस्कारम् ॥ असारं फ
लुश्च न्यंतु वशिकंतु च्छुरिक्तके ॥ ५४ ॥ क्लीवे प्रधानं प्रमुख प्रवेका
नुत्तमोत्तमाः ॥ मुख्यवर्यवरेणाश्च प्रवर्होऽनवगार्धवत् ॥ ५५ ॥ प
रार्धोऽग्रगृह्य प्राग्याग्याग्रीयमग्नियम् ॥ श्रेयांश्चैष्टः पुष्कलः स्या
त्सतमश्चातिशोभने ॥ ५६ ॥ स्फुरन्तरपदे व्याघ्रपुंगवर्षभकञ्जरा
ः ॥ सिंहसाईलनागाद्याः पुंसि श्रेष्ठार्थगोचराः ॥ ५७ ॥ अपागुपुं
यहीने द्वे अप्रधानोपसर्जने ॥ विशंकटं पृथुवृहद्विशालं पृथुलं म

गुरुः
११०

हत् ॥ ५८ ॥ वडोरुविपुलं पीन पीव्रीतस्थूलपीवरो ॥ लोकाल्पशुद्धकाः
सूक्ष्मं क्षणादभुंक्तशतनु ॥ ५९ ॥ स्त्रियां मात्रात्रुटिः पुंसि लवलेशक
णाणावः ॥ अत्यल्पेऽल्पिष्ठमल्पीयः कनीयोऽणीय इत्यपि ॥ ६० ॥ प्रभ
तं पचुरं प्राज्य मदभुंक्तलं वड ॥ परुडः परुभूयिष्ठं स्फारं भूयश्च भूयि
च ॥ ६१ ॥ परः शताद्यास्तेयेषां परा संख्या शतादिकात् ॥ गणनीये तु ग
णयं संख्याते गणिता मथ समं सर्वम् ॥ विश्वमशेषं कृत्स्नं समस्त निरि
लाखिलानि निःशेषम् ॥ ६२ ॥ समगुं सकलं पूर्णं मखण्डं स्यादनु

अमर
१११

नके ॥ ६३ ॥ घनेनिरंतरं सान्द्रं पेलवं विरलं तनु ॥ समीपेनिकयसन्न
सन्निकृष्टसनीडवत् ॥ ६४ ॥ सदेशाभाशसविधसमर्थोदसवेशवत्
उपकण्ठान्तिकाभ्यर्णाभ्यगाअप्यभितोऽव्ययम् ॥ ६५ ॥ संसक्तेत्वव्य
वहितमपदांतरमित्यपि ॥ नेदिष्टमंतिकतमं स्याद्दूरं विप्रकृष्टकम् ॥
६६ ॥ दवियश्च दविष्टं च मुद्गं दीर्घमायतम् ॥ वर्तुलं निस्तलं वृत्तं वधु
रंतरं नतानतम् ॥ ६७ ॥ उच्चप्रांशुत्वतोदगोच्छ्रितासुंगोऽथवामने ॥
न्यङ्नीचखर्वह्रस्वाः स्युखागोऽवनतानतम् ॥ ६८ ॥ अगलं वृजिनं

गुरु
१११

जिह्म मूर्ध्नि मत्कुंचितं नतम् ॥ आविर्भूतं कुटिलं भुग्नं वेष्टितं वक्रमित्यपि
॥ ६९ ॥ ऋजावजिह्म प्रगुणो व्यसेत् प्रगुणा कुलो ॥ शाश्वत सुध्रुवो
नित्य सदा न सनातनाः ॥ ७० ॥ स्थासुः स्थिरतः स्थेया नेकरूपतः
यातुयः ॥ कालव्यापी सकृदस्थः स्थावरो जङ्गमेतरः ॥ ७१ ॥ चरिषु
जङ्गमचरं च समिद्धं चणचरम् ॥ चलनं कम्पनं कम्प्यं चलं लोलं च
लाचलम् ॥ ७२ ॥ चञ्चलं तरलं चैव पारिलवपारिलवे ॥ अतिरिक्त
ः समधिको दृढसंधिस्तु संहृतः ॥ ७३ ॥ कर्कशं कठिनं कूटं कठोरं नि

अमर
११२

सुहृदम् ॥ जठरं मूर्तिमन्मूर्तं प्रवृद्धं प्रोक्तमेधितम् ॥ ७३ ॥ पुण्यो प्रत
नप्रत पुण्यतनचिरंतनाः ॥ प्रत्यगोऽभिनवो नवो नवीनो नूतनो नवः ॥
७४ ॥ नूतनश्च सुकमारं तु कोमलं मृदुलं मृदु ॥ अन्वगन्वक्षमनुगोऽनुपदं
क्लीवमव्ययम् ॥ ७५ ॥ प्रत्यक्षं स्यादैन्द्रियकमप्रत्यक्षमतीन्द्रियम् ॥ ए
कतानोऽनन्यवृत्तिरेकाग्रैकाग्र्यनावधि ॥ ७६ ॥ अयेकसर्गएकाग्रोऽये
काग्र्यनगतोऽपिसः ॥ पुंस्यादिः पूर्वपौरुषप्रथमाद्या अथास्त्रियाम् ॥ ७७
॥ अंतोजघन्यं चरमं मंत्ययाश्चात्यपश्चिमाः ॥ मोघं निरर्थकं स्पष्टं स्फुटं प्रव्य

गुरु
११२

कमुल्वणम् ॥ ७८ ॥ साधारणं तु सामान्यं मेकाकीत्वेक एककः ॥ भिन्ना
र्थका अन्यतर एकस्त्वाऽन्येतरावपि ॥ ७९ ॥ उच्चावचं नैकभेदमुच्चं
मविलंबितम् ॥ ८० ॥ अरुनुदंतु मर्मस्पृगवाधं तु निरर्गलम् ॥ यस्य
व्यं प्रतिकूलं स्यादपसव्यमपशुच ॥ ८१ ॥ वामं शरीरं सव्यं स्यादप
सव्यं तु दक्षिणम् ॥ संकटं नातु संवाधः कलिलं गहनं समम् ॥ ८२ ॥ सं
कीर्णं संकुलाकीर्णं मुण्डितं परिवापितम् ॥ गुंथितं संदितं दृक् विस्मृतं
विस्मृतं ततम् ॥ ८३ ॥ अंतर्गतं विस्मृतं स्यात्प्राप्तप्रणिहितं समम् ॥ वे

अमर
११३

ह्रितप्रेक्षिताधृतचलिताकम्पिताधृते ॥ ८४ ॥ नूननन्नास्तनिष्कृता
विद्धक्षिप्तेरिताःसमाः ॥ परिक्षिप्तं तु निवृतं भूषितं मुषितार्थकम् ॥
८५ ॥ प्रवृद्धप्रसृतेन्यस्तनिसृष्टेगुणिताहृते ॥ निदिग्धोपचितेगू
ढगुप्तेगुणितरूषिते ॥ ८६ ॥ द्रुतावदीर्णोऽङ्गुर्णोऽघतेकाचिनः
शिक्षिते ॥ द्यागाघातेदिग्धलिप्तेसमुदक्तोद्धृतेसंमे ॥ ८७ ॥ वेष्टि
तंस्याद्धलियितं सम्भीतंरूद्धमावृतम् ॥ रूग्णंभुग्नेऽथनिशितक्षु
तशातानितेजिते ॥ ८८ ॥ स्याद्विनाशोऽमुखं पक्कं द्हीवाद्हीनौतुः

गुरु
११३

लज्जिते॥ वृत्ते तु वृत्तव्यावृत्तौ संयोजित उपाहितः॥ ८६ ॥ प्राय्यं गम्यं
समासाद्यं स्यन्त्रीणां सुतं सुतम्॥ संगूढः स्यात्संकलितोऽवगीतः ख
तगर्हणः॥ ८७ ॥ विविधः स्याद्द्विधा विधौ नाना रूपः पृथग्विधः॥ अ
वशीणो धिक्कृतश्चाप्यवधलोऽवचूर्णितः॥ ८८ ॥ अनायासकृतं
फाणं स्वनितं ध्वनितं समे॥ वद्धसंदानितं मृतमुदितं संदितं सितम्
॥ ८९ ॥ निष्पक्वे कथितं पाके क्षीणज्यहविषां शृतम्॥ निर्वाणो मु
निवह्यादौ निर्वातस्तु गते निले॥ ९० ॥ पक्वं परिणते गूतं हन्ने मी

अमर
११४

ठंतुमृत्रिते॥ पुष्टे तु पुषितं सोढे क्षांतमुद्धान्मुद्रते॥ ९४ ॥ दान्नुद
मितेशांतःशमिते प्रार्थितेऽदितः॥ जप्त्तु जपिते छन्नश्चादिते पूजि
तेऽञ्चितः॥ ९५ ॥ पूर्णमुपूरिते क्लिष्टः क्लिशितेऽवसिते सितः॥ पुष्ट
पुष्टोषितादधेतष्टत्वेष्टौतनूकते॥ ९६ ॥ वेधितच्छिद्रितौ विद्धे वि
नविनौ विचारिते॥ निष्युभे विगताशौ विलाने विदुतदुतौः॥ ९७ ॥
सिद्धे निर्वृत्तनिष्यन्तौ दारिते भिन्नभेदितौ॥ उत्तंसूतसुतंचेति त्रित
यंतंतुसंततेः॥ ९८ ॥ स्यादहिते नमस्यित नमसित मपचायिता चि

गुरु
११४

तायचितम्॥वरिवसितेवरिवस्थितमुपासितंचोपचरितंच॥ ९९ ॥
सन्नापितसंतप्तौधूपितधूपायितौचदनश्च॥हृष्टेमज्जस्तप्तःप्रकृतः
प्रमुदितःप्रीतः॥ १०० ॥छिन्नंछातंलूनंकृतंदातंहितंछितंवृकणम्
॥स्रस्तंध्रस्तंभ्रष्टंस्कन्नंपन्नंच्युतंगलितम्॥ १०१ ॥लब्धंप्राप्तंविन्नंभा
वितंसासादितंचभूतंच॥अन्वेधितंगवेधितमन्विष्टंमार्गितंमृगितम्
॥ १०२ ॥आर्द्रसार्द्रंक्लिनंतिमितंस्तिमितंममुन्नमुत्तंच॥त्रातंत्राणं-
रक्षितमवितंगोपायितंचगुप्तंच॥ १०३ ॥अवगणितमवमतावज्ञा

अमर
११५

ते अवमानितं च परिभूते ॥ त्यक्तं हीनं विधुतं समुज्जितं धृतं सुसृष्टे ॥
१०४ ॥ उक्तं भाषितं मुदितं जल्पितं माख्यातं मभिहितं लपितम् ॥ बुद्धं
बुद्धितं मनितं विदितं प्रतियन्त्रं मवसितं वगते ॥ १०५ ॥ ऊरीकृतं
मुरीकृतं मङ्गीकृतं माश्रुतं प्रतिज्ञातम् ॥ संगीर्णं विदितं संश्रुतम्
माहितं यश्चुतो पगतम् ॥ १०६ ॥ इलितं शल्लपणायितं पनायितं पु
ण्डितं पणितं पणितानि ॥ अपिगीर्णं वर्णिताभिद्युतेडितानि सुतार्था
नि ॥ १०७ ॥ भक्षितं चर्वितं लीठं प्रत्यवसितं गिलितं खादितं स्नातं

गुरु
११५

म्॥ अभवहृता न्नजग्धगुल्लगललाशितं भुक्ते ॥ १०९ ॥ क्षेपिष्ठक्षोदिष्ठ
प्रेष्ठवरिष्ठस्यविष्ठवंहिष्ठः ॥ सिप्रक्षुद्राभीमितपृथपीवारवद्रुप्रक
र्षार्थः ॥ ११० ॥ साधिष्ठदाधिष्ठस्फेष्ठगारिष्ठद्रुमिष्ठवृन्दिष्ठः ॥ वाठः
व्यायतवद्रुगुरुवामनवृंदाकातिशये ॥ १११ ॥ इतिविशेष्यनिघ्नव
र्गः ॥ ॥ प्रकृतिप्रत्ययार्थाद्यैः संकीर्णलिङ्गमुन्नयेत् कर्मक्रि
यातत्मातत्येगम्येस्युपरस्यराः ॥ १ ॥ साकल्यासङ्गवचनेपाणयणा
तुणयणो ॥ यदृच्छास्वेरिताहेतुभूत्यात्वास्याविलक्षणा ॥ २ ॥ शमथः

अमर
११६

सुशमः शान्तिर्दानि सुदमथोदमः॥ अवदानं कर्मवृत्तं काम्यदानं प्रवारः
णाम्॥ ३॥ वशक्रियासम्बन्धनं मूलकर्म तु काम्यणाम्॥ विधूननं विधुव
नं तर्पणं प्रीणानावनम्॥ ४॥ पर्याप्तिः स्यात्परिचारां हस्तवाणामि
त्यपि॥ सेवनं सीवनं स्मृतिर्विदः स्फुटनं भिदा॥ ५॥ आक्रोशनम्
भीषङ्गसम्बेदो वेदनानना॥ संमूर्छनमभिव्याप्तिर्याचत्राभिक्षार्थना
दना॥ ६॥ वर्धनं दृढनेः थद्वे आनन्दनसभाजने॥ आपच्यन्तम्
थाम्नायः समुदायः क्षयेक्षिया॥ ग्रहेणाहोवशः कान्तौ रक्षास्त्राणोर

गुरु
११६

गाः कणो ॥ ७ ॥ व्यधो वेधे पचा पाके हवो द्रुतौ वरो वृतौ ॥ ओषः प्लावे
नयो नाये ज्या निर्जो र्गो भ्रमो भ्रमो ॥ ८ ॥ स्फाति वृद्धो पथा रत्ना तो स्पृ
ष्टिः पृक्तो स्रवः स्रवे ॥ एधा समृद्धो स्फुरणो स्फुरणा प्रमितौ प्रमा ॥
९ ॥ प्रसूतिः प्रसवेश्यो ते प्राघारः क्लमथः क्लमे ॥ उक्तर्धोऽतिशये सं
धिः श्लेषे विषय आश्रये ॥ १० ॥ क्षिपायां क्षेपणं गार्णि गिरे गुरा
मुद्यते ॥ उन्नाय उन्नये आयः श्रयणो जयने जयः ॥ ११ ॥ निगादोः
निगादे मादो मद उद्देग उद्गमे ॥ विमर्दनं परिमलोऽभ्युपपत्तिरु

अमर
११७

नुग्रहः॥ १३॥ निग्रहस्तद्विरुद्धः स्यादभियोगस्तन्निग्रहः॥ मुष्टिवन्ध
स्तुसंग्राहोऽस्मिन्नेडमरविप्लवौ॥ १३॥ वन्धनं प्रसितिश्चार्ः स्पर्शः स्प
ष्टोपनप्ररि॥ निकारो विप्रकारस्यादाकारस्त्विङ्गइङ्गितम्॥ १४॥
परिणामो विकारो द्वे समे विकृतिविक्रिये॥ अपहारस्त्वयचयः स
माहारः समुच्चयः॥ १५॥ प्रत्याहार उपादानं विहारस्तुपरिक्रमः॥
अभिहारोऽभिग्रहणं निहारोऽभवे कर्षणम्॥ १६॥ अनुहारोऽनु
कारस्यादर्थस्यापगमे व्ययः॥ प्रवाहस्तु प्रवृत्तिः स्यात्प्रवहो गमनं व

गुरुः
११७

हि॥ १७ ॥ वियामो वियमो यामो यमः संयाम संयमो॥ हिंसाकर्मा
भिचारः स्याज्जागर्या जागरा द्वयोः॥ १८ ॥ विघ्नोऽनृणयः प्रत्यूहः
स्यादुपघ्नोऽन्निकाश्रये॥ निर्वेश उपभोग स्यात्परिसर्प्यः परिक्रि
या॥ १९ ॥ विधुरं तु प्रविशे वेऽभिप्रायश्छन्द आशयः॥ संक्षेपशां
समसनं पर्यवस्था विरोधनम्॥ २० ॥ परिसर्यो परिसारः स्यादा स्या
त्वासनास्थितिः॥ विल्लाशो विगुहो व्यासो सच सदस्य विल्लाः॥ २१ ॥
संवाहनं मर्दनं स्याद्विनाशः स्याददर्शनम्॥ संस्तवः स्यात्परिचयः प्र

अमर
११८

सरलुविसर्प्यणाम् ॥ २२ ॥ नीवाकलुप्रयामः स्यात्संनिधिः सन्निकः
र्षणाम् ॥ लवोऽभिलावोलवने निष्पावः पवनेयवः ॥ २३ ॥ प्रस्ताव
ः स्यादवसारः स्वसारः सूत्रवेष्टनम् ॥ प्रजनः स्यादुपसारः प्रश्रयप्रणः
योसमो ॥ २४ ॥ धीशक्तिर्निष्क्रमोऽस्त्रात् संक्रमो दुर्गसंचारः ॥ प्रत्युक्त
मः प्रयोगार्थः प्रक्रमः स्यादुपक्रमः ॥ २५ ॥ स्यादभ्यादानमुद्घात आ
रंभः संभ्रमस्त्वरा ॥ प्रतिबंधः प्रतिष्टंभोऽवनायसु निपातनम् ॥ २६
॥ उपलंभस्त्वनुभवः समालंभो विलेपनम् ॥ विप्रलंभो विप्रयोगो वि

गुरुः
११८

लम्भस्त्वविसर्जनम् ॥ २७ ॥ विश्वावस्तु प्रतिख्यातिरवेक्षा प्रतिजागरः ॥
निःपाठनिपठोपाठेनेमस्तेमौसमुन्दने ॥ २८ ॥ आदीनवासर्वोक्ते
शे मेलकेसंगसंगमौ ॥ संवीक्षणं विचयनं मार्गणं मृगणमृगः ॥ २९ ॥
परिभः परिष्वङ्गसंश्लेषउपगूहनम् ॥ निर्वर्णनं तु निध्यानं दर्शना
लोकनेक्षणम् ॥ ३० ॥ प्रत्याख्यानं निरसनं प्रत्यादेशो निराकृतिः
उपशायो विशायश्च पर्यायशयनार्थकौ ॥ ३१ ॥ अर्जनं च तृतीया
च हृणीया च घृणार्थकाः ॥ स्याद्यत्यासो विपर्यासो व्यत्ययश्च विपर्य

अमर
११९

ये॥ ३२ ॥ पर्ययोऽतिक्रमस्तस्मिन्नतिपातउपात्ययः॥ प्रेषणं यत्समा-
कृत्य तत्र स्यात्प्रतिशासनम्॥ ३३ ॥ समं स्तावः कृत्युयास्तुतिभूमि-
द्विजन्मनाम्॥ निधाय तक्षते यत्र काष्ठे काष्ठं स उद्धनः॥ ३४ ॥ स-
म्यघ्नस्तु स मघ्नः स मघ्नो येन हि हन्यते॥ आविधो विध्वंते येन तत्र वि-
ध्वक् समे निघः॥ ३५ ॥ उक्ताश्च निकारश्च द्वौ धान्योऽक्षेपणार्थकौ॥
निगारोऽङ्गारविक्षावोऽङ्गारस्तु गारणादिषु॥ ३६ ॥ आरत्य वरति विर-
तय उपशमेऽथास्त्रियां॥ निष्पूति निर्घेवनं निष्ठीवनमित्यभिन्नानि

गुरु
११९

॥ ३७ ॥ जवने जूतिः साति स्ववसाने स्यादथ ज्वरे जूतिः ॥ उदजसु पशु
प्रेरणामकराणि रित्यादयः शाये ॥ ३८ ॥ गोत्रांते भ्यस्तस्य वृन्दमिः
त्योपगवकादिकम् ॥ आपूपिकं शाकुलिकमेव माद्यमचेतसाम् ॥
३९ ॥ माणावानां तु माणा व्यसहायानां सहायता ॥ हल्पा हलानां वा
स्यपवाडव्ये तु द्विजन्मनाम् ॥ ४० ॥ द्वेपशुकानां पृष्ठानां पार्श्वपृ
ष्ठमनुक्रमात् ॥ खलानां खलिनी खल्या यथमानुष्यकं नृणाम् ॥
४१ ॥ ग्रामता जनता धूम्या पाश्या गल्या पृथक् पृथक् ॥ अपिसाहस

अमर
१२०

काशीषवामर्षाथर्वणादिकम् ॥ ४२ ॥ इति संकीर्णवर्गः ॥ ॥
नानाकेऽपि कान्तादिवर्गेष्वेवान्न कीर्तिताः ॥ भूरिप्रयोगायेयेषु पः
र्यायेष्वपितेषुते ॥ १ ॥ आकाशे त्रिदिवेनाको लोकस्तु भुवने जने ॥
पद्मेयशसिचश्लोकः शरैखड्गे च सायकः ॥ २ ॥ जम्बुकौ क्रौञ्चवहः
णो पृथुकौ चिपिठार्भकौ ॥ आलोकौ दर्शनद्योतौ भेरी पटहमानकौ
॥ ३ ॥ उत्सङ्गचिह्नयो रङ्गः कलङ्कोऽङ्गापवादयोः ॥ तक्षको नाग
वको रकः स्फटिकसूर्ययोः ॥ ४ ॥ मारुते वेधसि बुध्रे पुंसिकः कं

गुरुः
१२०

शिरोऽमुनोः॥ स्यात्पुलाकसुच्छधान्ये संक्षेपे भक्तसिक्थके॥ ५ ॥ उ
ल्लके करिणाः पुच्छमूलोपांते च पेचकः॥ कमण्डलोचकरकः सुग
ते च विनायकः॥ किं कुहं ले वित्तो च शूक कीटे च वृश्चिकः॥ प्रति
कृले प्रतीकस्त्रिंशे कदेशे तु पुंस्ययम्॥ ७ ॥ स्याद्भूतिकंतुभूनिम्बे
कतृणो भूतृणोऽपि च॥ ज्योत्स्निकायां च घोषे च कोशातक्यथकद्वफ
ले॥ ८ ॥ सिंते च खदिरो सोमवल्कः स्यादथ सिङ्गुके॥ तिलकल्के च
पिण्याको वाह्लिकं रामथेऽपि च॥ ९ ॥ महेन्द्रगुणलूक व्याल

अमर
१२१

ग्राहिषु कौशिकः ॥ रुक्तापशङ्का स्वातंकः स्वल्पेऽपि शुभ्रकस्त्रिषु ॥ १०
॥ जैवातृकः शशाङ्केऽपि खुरेऽप्यश्वस्य वर्जकः ॥ व्याघ्रेऽपि पुण्डरीको ना
यवान्यामपि दीपकः ॥ ११ ॥ शालातृकाः कपिकोऽद्युश्चानः स्वर्गोऽऽ
पि गौरिकम् ॥ पीडार्थेऽपि व्यलीकं स्यादलिकं त्वप्रियेऽनृते ॥ १२ ॥
शीलान्वयावनूके द्वे शल्के शकलवल्कले ॥ साष्टे शते सुवर्णानां हे
म्युरो भूषणोपले ॥ १३ ॥ दीनारेऽपि च निष्कोऽस्त्री कल्कोऽस्त्री शम
लैर्न सोः ॥ दम्भेऽप्यथ पिनाकोऽस्त्री भूत्वे शंकरधन्वनोः ॥ १४ ॥ धेनुः

गुरुः
१२१

कातुकरेणवांचमेघजालेचकालिका॥ कारिकायातनाद्यन्तोःकर्णिका
कर्णभूषणे॥ १५ ॥ करिहस्तेऽङ्गुलौपयवीजकोष्ठांविषृजते॥ वृंदा
रकोरूपिमुख्यावेकेमुख्यान्पकेवलाः॥ १६ ॥ स्याद्दामिकःकोकुटि
कोयश्चादूरेरितेक्षणाः॥ लालाटिकःप्रभोर्भालदर्शिकार्याक्षमश्चः
यः॥ १७ ॥ भृभृन्निजवलयचक्रेषुकटकोऽस्त्रियाम्॥ सूचयेक्षुः
दशत्रौचरोमहर्षेचकण्टकः॥ १८ ॥ पाकौपक्तिशिश्नमध्याग्नेने
तरिनायकः॥ पर्यङ्गस्यात्परिकोस्याद्याद्येऽपिचलुब्धकः॥ १९ ॥ पे

अमर
१२२

एकस्त्रिषु वन्देऽपि गुरौ देशे च देशिकः॥ खेटकोणामफलकौ धीवरोऽ
पिचजालिकः॥ २०॥ पुष्परंगो च किञ्जल्कः शुल्कोऽस्त्रीस्त्रीधनेऽपि
च॥ स्यात्कह्लोलेऽप्युत्कलिका वार्द्धकं भाववृन्दयोः॥ २१॥ करिण्यो
चापि गणिका दारकौ बालभेदकौ॥ अंधेऽप्यनेडमूकस्यात् ठक्कोद
र्पाश्मदारणौ॥ २२॥ मयूरवस्त्रिङ्कारज्वाला स्वलिवाणो शिलीमु
खौ॥ शंखो निधौ ललाटास्थि कम्बो नस्त्रीन्द्रियेऽपि खम॥ २३॥ घृणि
ज्वाले अपि शिखे शैलवृक्षौ नगावगौ॥ आशुगो वायुविशिखौ शरा

गुरु
१२२

कविहगाःखगाः॥ २४ ॥ पतङ्गोपक्षिसूर्यौचपुगःकमुकहृन्दयोः॥
पशवोऽपिमृगावेगःप्रवाहजवयोऽपि॥ २५ ॥ पणगःकौसुमेरे
णोस्त्रानीयादौरजस्यपि॥ गजेपिनागमातंगावपाङ्गलिलकेपि
च॥ २६ ॥ सर्गःस्वभावनिर्मोक्षनिश्चयाध्यायसृष्टिषु॥ योगःसं
नहनोपायध्यानसंगतियुक्तिषु॥ २७ ॥ भोगःमुखेस्त्रादिभृता
वहेश्वफणाकाययोः॥ चातकेहरिणोपुंसिसारंगःशबलेत्रिषु॥
२८ ॥ कपोचप्लवगःशापेत्वभिषङ्गःपणभवे॥ यनाद्यङ्गयुगःपुंः

अमर
२३

सि युगं युगमेकतादिषु ॥ २९ ॥ स्वर्गेषु पशुवाग्वज्रदिङ्नेत्रघृणिः
भूजले ॥ लक्षदृष्ट्या त्रियां पुंसि गौर्लिङ्गं चिरु शेफशोः ॥ ३० ॥ भृ
ङ्गं प्राधान्यमान्वाश्च वरंङ्गं मृद्वगृह्ययोः ॥ भगं श्रीकाममाहात्म्यः
वीर्ययत्नाक कीर्तिषु ॥ ३१ ॥ परिघः परिघातेऽस्त्रेऽप्योद्योतन्देऽ
भसां रये ॥ मूले पूजाविधावर्धोऽहोदुःखव्यसनेष्वधम ॥ ३२ ॥
त्रिष्विष्टेऽत्ये लघुः काचाः शिक्यमृद्भेददृगुजः ॥ विपर्यासे विः
स्तरे च प्रपंचः पावकेशुचिः ॥ ३३ ॥ मास्यमात्ये चात्युपधे पुंसि

गुरुः
२३

मेधोसिते त्रिविधः॥ अभिघ्नं स्पृहायां च गभसौ च रुचिः स्त्रियाम्॥
३४ ॥ प्रसन्ने भक्षुकेऽप्यच्छो गुच्छः स्रवकहारयोः॥ परिधानां च ले
कच्छो जलघांते त्रिलिंगकः॥ ३५ ॥ केकिताक्षो वहिभुजो दन्त
विघ्राण्डजा द्विजाः॥ अजा विष्णुहरच्छागा गोष्ठाध्वनिवहा वजाः
॥ ३६ ॥ धर्मराजो जिनयमौ कुंजो दन्तेऽपि न स्त्रियाम्॥ वलजेक्षेत्र
पूरद्वारे वलजा वल्लुदर्शना॥ ३७ ॥ समेक्ष्मांशो रणोऽप्याजिः प्र
जास्यात्संततो जने॥ अजो शंखशशांको च स्वके नित्ये निजं त्रिविधः॥

अमर
२४

३८ ॥ पुंस्यात्मनि प्रवीणो च क्षत्रज्ञो वाच्यलिंगकः ॥ संज्ञास्याच्चेतना
नाम हस्ताद्यैश्चार्थसूचना ॥ ३९ ॥ काके भगण्डौ कार्दौ गजगण्डक
टीकटौ ॥ शिपिविष्टसुखलतौ दुश्चर्मणि महेश्वरे ॥ ४० ॥ देवशिः
त्येन्यपित्वष्टादिष्टंदैवैऽपिन द्वयोः ॥ रिष्टं क्षेमाशुभाभावे च रिष्टे
तु शुभाशुभे ॥ ४१ ॥ रसे कटुः कट्वकार्ये त्रिषु मत्सरतीक्ष्णयोः ॥ मा
यानिश्चलयंत्रेषु केतवानृतगशिषु ॥ ४२ ॥ अयो घने शैलशृंगे
सीराङ्गे कूटमस्त्रियाम् ॥ सूक्ष्मे लायां बुद्धिः स्त्री स्यात्कालेऽल्पे संशः

गुरु
२४

येऽपि सा ॥ ४३ ॥ आत्युत्कर्षाश्रयः कोद्यो मूले लग्नकचे जटा ॥ व्यु-
ष्टिः फले समृद्धौ च दृष्टिर्ज्ञानेऽक्षिणा दर्शने ॥ ४४ ॥ इष्टिर्यागे च
योः सृष्टं निश्चिन्ते वहुनि त्रिषु ॥ कष्टे तु क्लृप्तुं गहने दक्षामन्दाग-
देषु च ॥ ४५ ॥ पदुर्द्धौ वाच्यलिङ्गौ च नीलकण्ठः शिवेऽपि च ॥ पुं-
सि कोष्ठोऽन्तर्जठरं कस्रलोऽन्तर्गृहं तथा ॥ ४६ ॥ निष्ठानिष्ठानिना-
शांताः काष्ठोत्कर्षे स्थितौ दिशि ॥ त्रिषु ज्येष्ठोऽतिशस्तेपि कनिष्ठो
ऽतियुवाल्पयोः ॥ ४७ ॥ दण्डोऽस्त्रीलगुडेऽपि स्याद्गुडो गोलेशुः

अमर
२५

पाकयोः॥ सपसांसात्यश्रुवाडौगोभूवाचस्विडाइलाः॥ ४८॥ क्ष्वेदा
वंशशलाकापिनाडीनालेऽपिषट्क्षणे॥ काण्डोऽस्त्रीदण्डवाणाः
र्ववर्गावसरवारिषु॥ ४९॥ स्याद्वाण्डमश्याभरणोऽमन्त्रेमूलव
णिग्धने॥ भृशप्रतिज्ञयोर्वाठं प्रगाठं भृशकृच्छ्रयोः॥ ५०॥ शक्त
स्थूलौत्रिषुदठो व्यूढौविन्यस्तसंहतौ॥ भृशोऽभकेस्त्रेणागर्भेवा
णोवलिमुतेशरे॥ ५१॥ कणोतिस्त्रेधेधान्यांशेसंघातेप्रमथेग
णः॥ पणोयूतादिषूत्सृष्टेभृतोमूल्येधनेऽपिच॥ ५२॥ मौर्व्याड

गुरुः
२५

वाश्रिते सत्व शौर्य संध्यादिके गुणाः ॥ निर्व्यापार स्थितौ काल विशेषो
सवयोः क्षणाः ॥ ५३ ॥ वर्णो द्विजादौ शुक्लादौ सुतौ वर्णं तु वाक्षो
॥ अरुणो भास्करेऽपि स्याद्द्वर्णभेदेऽपि च त्रिषु ॥ ५४ ॥ स्याद्गामः
र्वेऽप्यक्षद्वौणाः काकेऽप्याजोरवेरणाः ॥ ग्रामणीर्नापिते पुंसि श्रेष्ठे
ग्रामाधिपे त्रिषु ॥ ५५ ॥ उर्णमेषादितो म्नि स्यादवर्ते चांतराशु
वोः ॥ हरिणी स्यान्मृगी हेम प्रतिमा हरिता च या ॥ ५६ ॥ त्रिषु पा
ण्डौ च हरिणाः स्यूणास्तंभेऽपि वेश्मनः ॥ तृयोऽसृहापि पासे द्वे जु

अमर
१२६

आकरुणोद्युगो ॥ ५७ ॥ वणिक्पथेचविपणिः सुगप्रत्यक्चवारु
णी ॥ करेणारिभ्यांस्त्रीनेभे द्वविणांतुवलंधनम् ॥ ५८ ॥ शरणांग
हरक्षिचोः श्रीपर्णाकमलेऽपिच ॥ विद्याभिमरलोहेषुतीक्षांक्ती
वेश्वरेत्रिषु ॥ ५९ ॥ प्रमाणांहेतुमर्यादाशास्त्रेयनाप्रमातृषु ॥
कारांसाधकतमंक्षत्रगात्रेन्द्रियेष्वपि ॥ ६० ॥ प्राणपत्यादेसंस
रणंमसंवाधचमृगतौ ॥ घण्टापथेऽथवानान्नेसमुद्धरणमुन्न
ये ॥ ६१ ॥ अतस्त्रिषुविद्याणांस्यात्यशुशृङ्गेभदंतयोः ॥ प्रवशां

गुरु
१२६

कमनिमोर्व्यो प्रह्नेनातुचतुष्यथे ॥ ६२ ॥ संकाशो निचिताशु
द्रा विरिणं शून्यमूषरम् ॥ सेतो च वरुणो वेणी नदी भेदो कचो च
ये ॥ ६३ ॥ देवसूर्यो विवस्वतो सरस्वतो नदार्णवो ॥ पक्षिताक्ष्यो
गरुत्मंतो शकुंतो भासपक्षिणो ॥ ६४ ॥ अग्न्युत्पातो धूमकेतुज
मृतो मेघपर्वतो ॥ हस्तो तु पाणि नक्षत्रे मरुतो पवना मरु ॥ ६५
॥ यन्नाहस्तिपके सूर्ये भर्ता धातरि यो हरि ॥ यानपात्रे शिशोपोतः
प्रेतः प्राणपंतरे मृत ॥ ६६ ॥ ग्रहभेदे ध्वजे केतुः पार्थिवे तनये सु

अमर
१२७

तः॥ स्थपतिः कारु मे देऽपि भृष्टमिधो नृपे॥ ६७ ॥ मूर्धाभिषि
क्तो भूपेऽपि ऋतुः स्त्री कुसुमेऽपि च॥ विष्णावप्यजितावक्तौ स्रुत
स्त्वष्टरिसारथौ॥ ६८ ॥ व्यक्तः प्राज्ञेऽपि दृष्टान्तो बुभौशास्त्रनिदः
शने॥ क्षत्ता स्यात्सारथौ द्वाः स्थे क्षत्रियायां च भूद्वजे॥ ६९ ॥ वृत्तां
तः स्यात्प्रकारो प्रकारे कार्त्स्न्यवार्तयोः॥ आनर्तः समरे नृत्यस्थान
नीवृद्धिशेषयोः॥ ७० ॥ कृतांतो यमसिद्धांतः देवाकशलकर्मसु
॥ शेषादिरसरक्तादि महाभूतानि तद्गुणाः॥ ७१ ॥ इन्द्रियाण्यः

गुरु
१२७

श्मविकृतिः शरदयो निश्चधातवः॥ कक्षांतरेऽपि शुद्धांतो नृपस्याः
वर्गोच्चरे॥ ७२॥ कासू सामर्थ्ययोः शक्ति मूर्तिः काठिन्य काययोः॥
विस्तारवह्नो वृत्तति वसती एत्रिवे श्मनोः॥ ७३॥ क्षयार्चयोर
पचितिः सातीर्दना वसानयोः॥ अर्तिः पीडा धनुष्को द्योर्जातिः सा
मान्यजन्मनोः॥ ७४॥ प्रचारस्पन्दयो रीति रीति डि च प्रवासयोः॥
उदयेऽधिगमे प्राप्ति स्वेता त्वग्नि त्रये युगे॥ ७५॥ वीणा भेदेऽपि
महती भूति भस्म नि संपदि॥ नदी नगर्योर्नागानां भोगवत्पथसंग

अमर
१२८

रे ॥ ७६ ॥ संगे सभायां समितिः क्षयवासावपि क्षितिः ॥ एवे रचिश्च शः
खंच वह्निज्वाला च हेतयः ॥ ७७ ॥ जगती जगति च्छंदो विशेषेऽपि
क्षितावपि ॥ पङ्क्तिश्छंदोऽपि दशमं स्यात्प्रभावेऽपि चायतिः ॥ ७८ ॥
पतिर्गर्तो च मूले तु पक्षतिः पक्षभेदयोः ॥ प्रकृतियोनिलिंगे च कैशि
क्याद्याश्च हेतयः ॥ ७९ ॥ सिकताः सुर्वालुकापि वेदेष्ववसिच श्रुति
ः ॥ वनिता जनिता त्वर्था नृगायांच योषितिः ॥ ८० ॥ गुप्तिः क्षिति व्यु
दासेपि धृतिर्धारणा धैर्ययोः ॥ ब्रह्मतीक्ष्णवार्त्ताकी छंदोभेदे महत्यः

गुरुः
१२८

पि॥ ८१ ॥ वासिनास्त्रीकरिणोश्च वार्तावृत्तौ जनश्रुतौ॥ वार्त्तफलान्य
रोगेच त्रिष्वसुच घृतामृते॥ ८२ ॥ कलधौतं रूप्यहेमौ निर्मितं हेतु
लक्ष्मणोः॥ श्रुतं शास्त्रावधृतयो र्युगपर्याप्रयोः कृतम्॥ ८३ ॥ अ
त्याहितं महाभीतिः कर्मजीवानपेक्षितः॥ युक्तेक्ष्मादावृतेभूतं प्राण
तातेसमेविषु॥ ८४ ॥ वृत्तं पथे च रित्रे त्रिष्वतीते दृढनिस्तले॥ मह
द्वाज्यं चावगीतं जनेस्याद्गृहीते विषु॥ ८५ ॥ श्वेतं रूप्येऽपि रजतं हे
मरीरूपेऽसिते विषु॥ त्रिष्वतो जदिङ्गेऽपि रक्तं नील्यादिशगिच॥ ८६

अमर
१२९

अवदत्तः सिते पीते शुद्धे वदार्जुनो सितौ ॥ युक्तेऽति संस्कृते मर्षिण्यभिः
नीतोऽथ संस्कृतम् ॥ ८७ ॥ कृत्रिमेलक्षणायेतेऽयनंतोऽनवधावपि
॥ रव्याते हृष्टे प्रतीतोऽभिजातलुकलजे बुधे ॥ ८८ ॥ विविक्तौ पूतवि
जनो मूर्द्धितो मूर्ठसोच्छ्रयौ ॥ द्यौ चाम्बपह्वोश्च कौशिता धवलमे
चकौ ॥ ८९ ॥ सत्ये साधौ विद्यमाने प्रशस्तेऽभ्यर्हिते च सत् ॥ पुरस्कृ
तः पूजितेऽगण्यभियुक्तेऽयतः कृते ॥ ९० ॥ निवातो वाश्रयावातोऽ
शस्त्राभेशंच वर्मयत् ॥ जातो न द्रष्टृद्वयः स हृष्टिता उत्थिता रूढमी

गुरु
१२९

॥ ९१ ॥ वृद्धिमन्वोद्यतोत्यन्ना आदृतौ सादरा चित्तौ ॥ अर्थोऽभिधेयौ व
सुप्रयोजननिवृत्तिषु ॥ ९२ ॥ निषानागमयोस्तीर्थमृषिजुष्टेजले
गुरौ ॥ समर्थस्त्रिषु शक्तिस्थे संवदार्थे हितेऽपि च ॥ ९३ ॥ दशमीस्थोऽ
क्षीणगगवृद्धौ वीथीपदव्यपि ॥ आस्थानीयतन्मयोगास्था प्रस्थोऽस्त्री
सानुमानयोः ॥ ९४ ॥ शास्त्रद्विगाया योगुन्धः संस्थाधारे स्थितौ मृतौ
॥ अभिप्रायवशो ह्यन्दावदौ जीमूतवत्सरौ ॥ ९५ ॥ अपवादौ तु नि
न्दान्ते दयादौ मुतवांधवौ ॥ पादारश्मिस्तु तुर्यां शास्त्रान्दाग्न्यकारणमो

अमर
१३०

नुदः॥ ९६ ॥ निर्वादो जनवादेऽपि शादोजंवालशययोः॥ आगवेरुदि
तेत्रातर्याकंदोदारुगोरगो॥ ९७ ॥ स्यात्प्रसादोऽनुरगोपि मृदस्याद्यं
जनेऽपि च॥ गोष्ठाध्यक्षेऽपि गोविंदो हर्षेऽप्यामोदवन्मदः॥ ९८ ॥ प्राधा
न्येराजलिङ्गे च वृषाङ्गे ककुदोऽस्त्रियाम्॥ स्त्रीसंविज्ञानसंभाषा क्रिया
कागजिनामसु॥ ९९ ॥ धर्मैरुहस्यपनिषत्स्यादृतौ वत्सरे शरत्॥ पदं व्य
वसितत्राणस्थानलक्ष्मांघ्रिवसुषु॥ १०० ॥ गोव्यदंसेवितेमानेप्रः
तिष्ठाकृत्यसास्यदम्॥ त्रिष्विष्टमधुरौ स्वाद् मृद्चातीक्ष्णाकोमलो॥ १ ॥

अमर
१३०

मूलात्पापदुर्निर्भागा मंदाः सुर्धौ तु सारदौ ॥ प्रत्यगा प्रतिभौ विद्वत्सु
प्रगल्भौ विशारदौ ॥ २ ॥ व्यामो वटश्च न्यगो धावुत्सेधः काय उन्नतिः
पर्याहारश्च मार्गश्च विवधौ वा वधौ च तौ ॥ ३ ॥ परिधिर्यज्ञियतरोः
शारवाया मुपसूर्यके ॥ वंधकं व्यसनं चेत्तः पीडा धिस्तानमाधयः ॥ ४
॥ स्युः समर्थं न नीवा कनियमाश्च समाधयः ॥ दोषोत्पादे तु वंधः स्या
त्प्रकृत्या दिवि नश्चरे ॥ ५ ॥ मुख्यानुयायिनी शिशो प्रकृतस्यानुव
र्तने ॥ विधुर्विषो च च्छमसि परिच्छेदे विलेऽवधिः ॥ ६ ॥ विधिर्वि

अमर
१३१

धानेदेवेपि प्रणिधिः प्रार्थनेचरे ॥ बुद्धवृद्धौ पण्डितेपि स्कंधसमुदये
ऽपिच ॥ ७ ॥ देशेनदविशेषेक्षौ सिंधुनासरिति स्त्रियाम् ॥ विधाविः
धौ प्रकारेच साधुरम्येऽपिच त्रिषु ॥ ८ ॥ वधुर्जायास्तुषास्त्रीच सु
धात्तेपोऽमृतंस्तुहिः ॥ संधाप्रतिज्ञामर्यादाश्रद्धासंप्रत्ययः स्पृहा ॥
९ ॥ मधुमद्येपुष्यारसे क्षौद्रेऽस्रध्वंतमस्यपि ॥ अतस्त्रिषु समुन्नद्धौ
पण्डितं मन्यगर्वितौ ॥ १० ॥ ब्रह्मबंधुरधिक्षेपे निर्देशोऽथावलम्बि
तः ॥ अविद्गोऽप्यवष्टब्धः प्रसिद्धौ ख्यातभूषितौ ॥ ११ ॥ सूर्यवह्नि

गुरुः
१३१

चित्रभानु भानूरश्मिदिवाकरौ ॥ भूतात्मानौ धातुदेहौ मूर्खनीचौ पृ
थग्जनौ ॥ १२ ॥ यावाणौ शैलपाषाणौ पत्रिणौ शरयक्षिणौ ॥ तरु
शैलौ शिखरिणौः शिखिनौ वह्निवहिर्णौ ॥ १३ ॥ प्रतियन्तावुभो
लिप्सोऽपगुहावथसादिनौ ॥ द्वौ सारथिह्वयाग्रेहौ वाजिनोऽभ्येषु प
क्षिणौ ॥ १४ ॥ कुलेऽप्यभिजनो जन्म भूम्या मय्यथहायनाः ॥ वयार्चि
र्वीहिभेदाश्च चंद्राग्न्यर्काविरोचनाः ॥ क्लेशेऽपि वृजिनो विष्वक्कर्माः
कर्मसुरशिल्पिनौ ॥ १५ ॥ आत्मा यत्नो धृतिर्वृद्धिः स्वभावो वृत्तवर्त्मः

अमर
१३२

च॥ १६ ॥ शक्रो घातुकमजेभो वर्षवाहो घनाघनः॥ घनो मेघे मूर्तिः
गुणो विषु मूर्ते निरंतरं॥ १७ ॥ अभिमानोऽर्थादिदर्ये ज्ञाने प्रणय
हिंसयोः॥ इनसूर्ये प्रभोगजा मृगां केक्षत्रिये नृपे॥ १८ ॥ वाणि
न्योनर्तकी इत्यो स्रवन्त्यामपि बाहिनी॥ क्रादिन्यो वज्रतडितौ वं
दायामपि कामिनी॥ १९ ॥ त्वग्देहयोऽपितनुः सूनाधोजिहिः
कापि च॥ क्रतुविस्तारयोस्त्रीरे वितानं विषुतच्छके॥ २० ॥ मंदे
थ केतनं कृत्ये केतावुपनिमंत्रणे॥ वेदस्तत्त्वंतपो वृक्षं वृक्षाविष

गुरु
१३२

प्रजापतिः॥ २१ ॥ उत्साहनेचहिंसायां सूचनेचापिगंधनम्॥ आतं
चनंप्रतीवापजवनाप्यायनार्थकम्॥ २२ ॥ व्यंजनंलांछनंश्मश्रु
निश्चानावयवेष्टपि॥ स्यात्कौलीनंलोकवादेयुद्धेयश्चहिपक्षिणा
म्॥ २३ ॥ स्यादुद्यानंनिःसारो वनभेदेप्रयोजने॥ अवकाशेस्थि
तौस्थानंकीडादावपिदेवनम्॥ २४ ॥ उत्थानंपौरुषेतंत्रेसन्निवे
ष्टौकृमेऽपिच॥ व्युत्थानंप्रतिरोधेचविरोधाचरणोऽपिच॥ २५ ॥
मारणोमृतसंस्कारेगतौद्रव्येऽर्थदायने॥ निर्वर्जनोपकरणानुव्रज्या

अमर
१३३

सुचसाधनम् ॥ २६ ॥ निर्यातनं वैरशुद्धौ दानेन्यासार्पणोऽपि च ॥ व्यः
सनं विपदि भ्रंशो दोषे कामजकोपजे ॥ २७ ॥ पश्माक्षिलो म्रिकिंजत्के
तन्वाद्यंशोऽप्यणीयसि ॥ तिथिभेदे क्षणोपर्ववर्त्मने च च्छुदेऽध्वनि ॥
२८ ॥ अकार्षगुह्ये कौपीनं मैथुनं संगतौ रते ॥ प्रधानं परमात्माधीः
प्रज्ञानं बुद्धिचिह्नयोः ॥ २९ ॥ प्रसूनं पुष्पफलयोनिधनं कुलना
शयोः ॥ कंदनेरोदनाक्षाने वर्ष्मदेहप्रमाणायोः ॥ ३० ॥ गृहदेहत्वि
द्विप्रभाधामान्यथचतुर्थथे ॥ सनिवेशे च संस्थानं लक्ष्मचिह्नप्रधा

गुरु
१३३

नयोः॥ ३१ ॥ आच्छादनेसंपिधानमयवारणमित्युभे॥ आशधनंसाध
नेस्यादवाप्योतोषणोऽपिच॥ ३२ ॥ अधिष्ठानंचक्रपुरप्रभावाध्यास
नेष्वपि॥ एतंस्वजातिश्रेष्ठेऽपि वनेसलिलकानने॥ ३३ ॥ तलिनंवि
रलेस्तोकेवाच्यलिङ्गतथोत्तरे॥ समानाःसत्समैकेस्यःपिशुनौखलस
चकौ॥ ३४ ॥ हीनन्यूनावनगह्योवेगाश्रूणैतरस्त्विनौ अभिपन्नोऽप
राद्योऽभिगुप्तव्यापकतावपि॥ ३५ ॥ कलापोभूषणोवर्हेतूणीरेसं
हतावपि॥ परिच्छेदपरीवापःपर्युप्तोसलिलस्थितो॥ ३६ ॥ गोधुग्गो

अमर
१३४

शृपतीगोयौ हरविशारदवाकपी॥ वाव्यमृश्राश्रकशिपुत्वन्नमाच्छः
दनंद्वयम्॥ ३७ ॥ जल्पंशयादृशारेषु लम्बेऽपि विटपोऽस्त्रियाम्॥ प्रा
प्ररूपस्वरूपाभिरूपाबुधमनोज्ञयोः॥ ३८ ॥ भेद्यलिङ्गाअमीकूर्मीः
वीणाभेदश्चकच्छपि॥ कटपोमृगरोमोत्थपटेचाक्षोऽष्टमेऽशके॥
३९ ॥ रवर्गोपुंसिरेफः स्यात्कुत्सितेवाच्यलिङ्गकः॥ अंतराभवसत्त्वेऽध्वे
गंधर्वोदिव्यगायने॥ ४० ॥ कसुर्नावलये शंखे द्विजिह्वौ सर्पस्रवकौ
॥ पूर्वोऽन्यलिङ्गः प्रागाहपुंवकृत्वेऽपि पूर्वजान्॥ ४१ ॥ कंभौघटेभ

गुरुः
१३४

भमूर्द्धांशो डिभौ तु शिशुवा लिशो ॥ संभौ स्थूणा जडी भावौ शंभूवसं चि
लोचनौ ॥ ४२ ॥ कुक्षिभूणा भकागर्भा विस्वम्भः प्रणयेऽपि च ॥ स्या
द्भेयां दुंदुभिः पुंसि स्यादक्षे दुंदुभिः स्त्रियाम् ॥ ४३ ॥ स्यान्महारज
ने लीवं कुसुंभं करके पुमान् ॥ स त्रियेऽपि च नाभिर्ना सुरभिर्गवि
च स्त्रियाम् ॥ ४४ ॥ सभासं सदिसभ्ये च चिद्यधक्षेऽपि वस्त्रभः ॥
किराण प्रगृहो रश्मी कपिभे कौस्तुभं गमौ ॥ ४५ ॥ इच्छा मनो भवो
कामो शौर्यो द्यौगो पराक्रमो ॥ धैर्यः पुण्ययमन्यायस्वभावाच्चा

अमर
१३५

रसोमपाः॥ ४६॥ उपायपूर्वआरंभउपधाचायुपक्रमः॥ वणिका
थःपुर्ववेदोनिगमोनागरोवणिक॥ ४७॥ नैगमोद्वौवलेगमोनी
लचारुसितेत्रिषु॥ शरादिपूर्वोवन्देऽपिग्रामःक्रांतौचविक्रमः
॥ ४८॥ स्तोमःस्तोत्रेऽध्वरेवन्देजिह्वसुकटिलेऽलसे॥ उद्योऽपिद्य
र्मश्चेष्टालंकारेभ्रांतौचविभ्रमः॥ ४९॥ गुल्मारुकस्तम्बसेनाश्च
जामिःस्वसृकुलस्त्रियोः॥ क्षितिशांत्योःक्षमायुक्तेक्षमंशक्तेहिने
त्रिषुः॥ ५०॥ त्रिषुश्यामोहरिक्लृषोश्यामास्याच्छारिवानिशा

गुरुः
१३५

॥ ललामं पुच्छुः पुण्ड्राश्च भूषा प्राधान्यकेतुषु ॥ ५१ ॥ स्रक्ष्मसध्यात्म
मप्याद्ये प्रधाने प्रथमस्त्रिषुः ॥ वामौ वल्गु प्रतीपो द्वावधमौ न्यूनक
स्मितौ ॥ ५२ ॥ जीर्णं च परिभुक्तं च यातया समिदं द्वयम् ॥ तुरंगग
रुडौ ताक्ष्यौ निलया पचयाक्षयो ॥ ५३ ॥ श्वश्रूयौ देवश्चात्मानौ भ्रा
तृव्यौ भ्रातृजद्विषौ ॥ पर्जन्योऽसद्वन्द्वौ स्यादयः स्वामिवैश्वर्ययोः
॥ ५४ ॥ तिष्यः पुष्ये कलियुगे पर्यायोऽवसरे क्रमे ॥ प्रत्ययोऽधीनश्च
पथज्ञानविश्वासहेतुषु ॥ ५५ ॥ रंध्रेशदेऽथानुशयो दीर्घद्वेष्टानुता

अमर
१३६

पयोः॥ स्थूलोच्चयस्त्वसाकल्पे नागानां मध्यमे गते॥ ५६॥ समयाः
शपथाचारकालसिद्धान्तसंविदः॥ व्यसनान्यशुभं दैवं विपदित्यन
यास्त्रयः॥ ५७॥ अत्ययोऽति क्रमे क्लृप्ते दोषे दण्डेऽप्यथापदि॥ युः
यत्नोः संपरायः पूज्यस्तु श्वशुरेऽपि च॥ ५८॥ पश्चादवस्थायिव
लं समवायश्च संनयौः॥ संघाते सन्निवेशे च संस्त्यायः प्रणयास्त्वः
मी॥ ५९॥ विसंभयाच्चाप्रेमाणो विरोधेऽपि समुच्छ्रयः॥ विष
यो यस्य यो ज्ञातस्तत्र शब्दादिकेऽपि॥ ६०॥ निर्यासेऽपि कथायो

अमर
१३६

स्त्रीसभायांच प्रतिश्रयाः॥ प्रायोभूम्भ्यंत गमने मन्युर्दैन्ये कृतौ कुक्षि॥
६१ ॥ रहस्योपस्थयोगुहं सत्यंशपथतथयोः॥ वीर्यवले प्रभावे च द्र
व्यं भवो गुणाश्रये॥ ६२ ॥ धिष्णं स्थाने गृहे भेऽनो भाग्यं कर्म शुभा
शुभम् कशेरुहे स्त्रीर्गाङ्गेयं विशल्या दंतिकापि च॥ ६३ ॥ वृषाक
पायी श्रीगौर्यो रभिरव्यानामशोभयोः॥ आरंभो निष्कृतिः शिक्षा पूजनं
संप्रधारणम्॥ ६४ ॥ उपायः कर्म चेष्टा च चिकित्सा च नवक्रियाः॥
छाया सूर्यप्रिया कांतिः प्रतिविंबमनातपः॥ ६५ ॥ कक्षा प्रकोष्ठेऽ

अमर
१३७

हर्म्यादेः कक्षांमध्ये भवं धने ॥ कृत्या क्रिया देवतयोस्त्रिषु भेदे धनादि
भिः ॥ ६६ ॥ जन्यं स्याज्जननवादेऽपि जघन्योऽन्नेऽधमेऽपि च ॥ गर्हाधी
नोच वक्तव्यौ कल्पो सज्जनिरामयो ॥ ६७ ॥ आत्मवाननपेतोऽर्था
दर्थोऽप्यणं तु चार्थपि ॥ रूप्यप्रशस्त रूपेऽपि वदान्यो वल्गुवागपि ॥
६८ ॥ न्यायोऽपि मध्यं सौम्यं तु सुंदरं सौमदैवते ॥ निवहावसरो वा
गैः संस्तरो वस्तुगधरो ॥ ६९ ॥ गुरुगिर्पतिपित्राद्यौ दायगैः युगसंश
यो ॥ प्रकारैर्भेदसादृश्ये आकाराविंगिता कृता ॥ ७० ॥ किंसारूस

गुरु
१३७

स्यश्रूकेषु सरूधन्वधराधरो ॥ अदयोऽस्मशैलाकाः स्त्रीसनादोपयोधरो
॥ ७१ ॥ धांतादिदानवाहृचावलिहस्तांशवः कशः ॥ प्रदशभंगनारीरू
ग्वाणा अस्त्राः कचा अपि ॥ ७२ ॥ अजातशृंगो गौः कालेऽप्यश्मश्रुर्नाः
चतुर्वशो ॥ स्वर्गोपिराः परिकारः पर्यङ्कपरिवारयोः ॥ ७३ ॥ मुक्ताशुद्धौ
चतारः स्याच्छाशेवायो मतुत्रिषु ॥ कर्तुरेऽथ प्रतिज्ञाजिसंविदापत्सुसं
गरः ॥ ७४ ॥ वेदभेदे गुप्तवादे मंत्रो मित्रो रवावपि ॥ मन्त्रेषु यूपखण्डे
पिस्वरुर्गृह्येऽप्यवस्करः ॥ ७५ ॥ आडम्बरसूर्यारवे गजेन्द्राणां च गः

अमर
१३८

जिते॥ अभिहारोऽभियोगे च चौर्ये संनहनेऽपि च॥ ७६॥ स्याज्जङ्गमे प
रीवारः खड्गकोषे परिच्छदे॥ विष्टो विटपीदर्भमुष्टीपीठाद्यमासनः
म्॥ ७७॥ द्वारिद्वस्थे प्रतीहारः प्रतीहार्यप्यनन्तरे॥ विपुलेन कुले वि
शो वभूर्नापिंगले त्रिषु॥ ७८॥ सारो वले स्थिरांशे च न्याये क्लीवं व
रे त्रिषु॥ दुरोदरो घृतकारे पणो घृते दुरोदरम्॥ ७९॥ महारणे पदुर्ग
पठे कांतारं पुनः पुंसकम्॥ मत्सरोऽन्यशुभद्वेषे तद्वत्कृपणायो स्त्रि
षु॥ ८०॥ देवावृते वरः श्रेष्ठे त्रिषु क्लीवं मना कप्रिये॥ वंशाकरे क

गुरु
१३८

रीशेऽस्त्रीतरुभदेघटेचना ॥ ८१ ॥ नाचमूजघनेहस्तसूत्रेप्रतिसरोऽ
स्त्रियाम् ॥ यमानिलेन्दुचन्द्रार्कविष्णुसिंहांशुवाजिषु ॥ ८२ ॥ शुका
हिकपिभेकेषु हरिर्नाकपिलेत्रिषु ॥ शर्कराकर्परांशेषि यात्रास्याधा
पनेगतौ ॥ ८३ ॥ इराभूवाकुशसुस्यातन्दीनिद्राप्रमालयोः ॥ धात्री
स्यादुयमातापि क्षितिर्ग्यामलकपि ॥ ८४ ॥ शुद्रावंगानटीवेऽ
श्या सरधाकण्टकारिका ॥ त्रिषु क्रूरेऽधमेऽल्पेऽपि शुद्रं मात्रापरिच्छ
दे ॥ ८५ ॥ अल्पेचपरिमाणेमा मात्रंकात्स्नेऽवधारणे ॥ आलेख्याश्च

अमर
१३९

र्ययोश्चित्रं कलत्रं श्रोणिभार्ययोः ॥ ८६ ॥ योगभाजनयोः पात्रं पत्रं
वाहनपक्षयोः ॥ निदेशग्रंथयोः शास्त्रं शस्त्रमायुधलोहयोः ॥ ८७ ॥
स्याजटांशुकयोर्नेत्रं क्षत्रं पत्नीशरीरयोः ॥ सुखाग्रे कोडहलयोः पोत्रं
गोत्रं तु नास्त्रिच ॥ ८८ ॥ सत्रमाच्छादने यज्ञे सदा दाने वने पिच ॥ अ
जिरं विषये कायेऽप्यस्त्रं व्योम्नि वाससि ॥ ८९ ॥ चक्रं शस्त्रेऽप्यस्त्रं तु
मोक्षेऽपि क्षारमसुच ॥ स्वर्गेऽपि भूरि चन्द्रौ द्यौः क्षारमात्रेऽपि गोपुरम्
॥ ९० ॥ गुहादं भोगकुरे द्वेरहोऽजिकमुपकुरे ॥ पुरेऽधिकमुपर्यगा-

गुरु
१३९

रणगारेनगरेपुरम् ॥ ९१ ॥ मंदिरं चाथराष्टोऽस्त्री विषये स्यादुपद्रवे ॥
दशोऽस्त्रियां भवेच्च भुवजोऽस्त्री हीरके पवो ॥ ९२ ॥ तत्र प्रधाने सिद्धां
ने सूत्रवाये परिच्छुद ओशीरश्चामरे दण्डेऽप्योशीरं शयनाशने ॥
९३ ॥ पुष्करं करिहस्ताग्रे वाद्यभाण्डमुखे जले ॥ व्योम्नि खड्गफले पद्मे
तीर्थौ यद्वि विशेषयोः ॥ ९४ ॥ अंतरं मवकाशावधि परिधानान्नधि
भेदतादर्थ्यं ॥ छिद्रात्माय विनावहिरवसरमध्येऽत एव निच ॥ ९५ ॥
॥ मुष्टेऽपि पिठं राजा कशेरुण्यपि नागरम् ॥ शार्वरं त्वं धत्तमसे घातुके ॥

अमर
१४०

भेद्यल्लिङ्गकेम् ॥ १६६ ॥ गौरोऽरुणोऽसिते पीते वृणाकार्यपरुष्करः ॥ जठर
कठिनेऽपि स्यादधस्तादपि चाधरः ॥ १६७ ॥ अनाकुलेऽपि चैकाग्रो व्य
ग्राव्यासक्त आकुले ॥ उपर्युदीच्य श्रेष्ठेष्वप्युत्तरः स्यादनुत्तरः ॥ १६८
॥ एषां विषयये श्रेष्ठे इहानात्मोत्तमाः पराः ॥ स्वादु प्रियोऽनुमधुरौ कू
रौ कठिननिर्दयो ॥ १६९ ॥ उदाशे दान्तमहत्तोरितरस्त्वन्यनीचयोः ॥ मं
दस्वच्छंदयोः स्वैरः शुभमुदीप्तशुल्कयोः ॥ २०० ॥ चूडाकिरीटंकेशा
श्च संयतामौलयस्त्रयः ॥ दुमप्रभेदमातंगकाण्डपुष्पाणि पीलवः ॥

गुरु
१४०

॥ १ ॥ कृतांतानेहसोः कालश्चतुर्थेऽपियुगेकलिः ॥ स्यात्कर्गोऽपिकम
लः प्रावारेऽपिचकम्बलः ॥ २ ॥ कशेषहारयोः पुंसिवलिः प्राणपङ्क
जेस्त्रियाम् ॥ स्थोल्पसामर्थ्यसैन्येषु वलंताकाकसीरिणोः ॥ ३ ॥ वा
तूलः पुंसिवात्यायामपिवातासहेत्रिषु ॥ भेद्यलिङ्गेः शठे व्यालः पुंसि
श्चापदसर्पयोः ॥ ४ ॥ मलोऽस्त्रीपापविद्किद्यान्यस्त्रीभूलंरूगायु
धम् ॥ शङ्कावपिद्वयोः कीलः पालिः स्वाश्रयङ्कपङ्क्तिषु ॥ ५ ॥ कालाः
शिल्पकालभेदेऽप्यालीसख्यावलीअपि ॥ अध्यासुविकृतौवेलाकाः

अमर
१४९

लमर्योदयोरपि॥ ६॥ वहुलाः कृतिकागावो बहुलोऽग्नौ शितौ त्रिषु॥
लीलाविलासक्रिययो रूपलाशर्करापिच॥ ७॥ शोशितेऽभसिकीला
लं मूलमाद्येशिफाभयोः॥ जालं समूह आनाय गवाक्षक्षारकेष्वपि॥
८॥ शीलं स्वभावे सद्गते सस्ये हेतु कृतं फलम्॥ हृदिर्नेत्ररुजोः क्लीवं
समूहे पटलं नना॥ ९॥ अधः स्वरूपयोरस्त्री तलं स्याच्चा मिषे पलम्
॥ और्वानलेऽपि पातालं चैलं वस्त्रेऽधमे त्रिषु॥ १०॥ कुकूलं शंकुभिः
कीर्णैश्च भ्रुवोर्नातुतुषानले॥ निर्णीते केवलमिति त्रिलिंगं त्वेककृत्स्नः॥

गुरुः
१४९

योः॥ ११ ॥ पर्याप्तिक्षेमपुणेषु कुशलं शिक्षिते त्रिषु॥ प्रवालमंकरेऽ
प्यस्त्री त्रिषु स्थूलं जडेऽपि च॥ १२ ॥ कशले दंतुरे तुंगे चारौ दक्षे च येश
लः॥ मूर्खेऽर्भकेऽपि बालः स्यात्क्षोलश्चल सतृषा योः॥ १३ ॥ दवदावो
वनारण्यवह्नी जन्महर्षौ भवौ॥ मंत्री महायः सचिवौ पति शाखिनराः
धवा॥ १४ ॥ अवयः शैलमेषाका आशा क्त्वा नाधरा हवाः॥ भावः सत्तास्त्र
भावाभिप्रायचेष्टात्मजन्मसु॥ १५ ॥ स्यादुत्पादे फले पुष्टौ प्रसवोग
र्भसोचने॥ अविश्वासेऽप्यह्वेऽपि निहता वपि निहवः॥ १६ ॥ उत्से

अमर
१४२

कामर्षयोरिच्छा प्रसरे महउत्सवः॥ अनुभावः प्रभावे च सतां च सति नि
श्चये॥ १७॥ स्याज्जन्महेतुः प्रभवः स्थानं चाद्योपलब्धये॥ भूदायां विप्र
तनये शस्त्रे पारशवो मतः॥ १८॥ कुवो भभेदे क्लीवंतु निश्चितेशाश्च
ते त्रिषु॥ स्वो ज्ञाता वात्मनि स्वं त्रि सात्मीये खोऽस्त्रियां धने॥ १९॥ स्त्री
कटी वस्त्रबंधेऽपि नावी परिपणोऽपि च॥ शिवा गौरी फेरवयोर्द्वंद्वं क
लहयुग्मयोः॥ २०॥ द्रव्यासु व्यवसायेषु सत्त्वमस्तीतु जंतुषु॥ क्ली
वंतपुंसकं षण्ठे वाच्यलिङ्गमविक्रमे॥ २१॥ द्यौर्विशो वैश्यमनुजौ

गुरु
१४२

द्वौचराभिमर्शस्यशौ॥द्वौराशिपुंजमेवाशौद्वौवंशौकुलमस्करौ॥ २२
रहःप्रकाशौबीकाशौनिर्वेशौभृतिभोगयोः॥कृतांतेपुंसिकीनाशःशु
द्धकर्षकयोस्त्रिषु॥ २३॥पदेलक्ष्येनिमित्तेऽपदेशःस्यात्कशमप्सुच
दशावस्थानेकविधाप्पाशानृणापिचायता॥ २४॥वशास्त्रीकरि
णाचस्याद्गज्ञानेज्ञातश्चिन्त्रिषु॥स्यात्कर्कशःसाहसिकःकठोरमसृः
णावपि॥ २५॥प्रकाशोऽतिप्रसिद्धेपिशिशवज्ञेचवालिशः॥कोशो
ऽस्त्रीकुञ्जलेखपिधानेऽर्थोद्यदिवयोः॥ २६॥सुरमस्यावनिमि

अमर
१४३

बौ पुरुषावात्ममानवौ ॥ काक मत्स्या त्वगौ धा इक्षौ कक्षौ तु तृणावीरुः
धौ ॥ २१ ॥ अभीषुः प्रगृहे रश्मौ प्रेषः प्रेषण मर्दने ॥ पक्षः सहायेऽप्युणा
षः शिरोवेष्टकिरीटयोः ॥ २८ ॥ शुक्रले मूषके श्रेष्ठे सुकृते वृषभे
वृषः ॥ द्यूतेऽक्षे शारिफलकेऽप्याकर्षोऽथाक्षमिन्द्रिये ॥ २९ ॥ नाशूता
ङ्गे कर्षचक्रे व्यवहारे कलिद्रुमे ॥ कर्षु वार्त्ता करीषाग्निः कर्षू कल्याभि
धायिनी ॥ ३० ॥ पुंभावेन क्रियायां च पौरुषं विषममुच्यते ॥ उपादा
नेऽप्यामिषं स्यादपराधेऽपि किल्बिषम् ॥ ३१ ॥ स्याद्दृष्टौ लोकधात्व

गुरुः
१४३

शेवत्सरेवर्षमस्त्रियाम्॥ प्रेक्षानृत्येक्षणं प्रज्ञा भिक्षासेवार्थनाभृतिः॥
३२॥ त्विदशोभापि त्रिपरे न्यक्षं कात्स्न्यनिकृष्टयोः॥ प्रत्यक्षेऽधिक्रतेऽध्य
क्ष्यो रूक्षस्त्वप्रेमापचिक्रणो॥ ३४॥ एविश्वेतच्छदोहंसौ सूर्यवद्भूवि
भावम्॥ वत्सोत्तर्णाकवर्षोद्वौ सारंगाश्चदिवौकसः॥ ३५॥ शृंगा
द्वौ विषे वीर्ये गुणो गगद्वे रसः॥ पुस्युतं सावतंसौ द्वौ कर्णपूचशे
खरे॥ ३६॥ देवभेदेऽनले रश्मौ वसून्नेधने वसु॥ विषो च वेधाः
स्त्रीत्वा शार्हिता शंसा हि दंष्ट्रयोः॥ ३७॥ लालसे प्रार्थनौ सुको हिंसा

अमर
१४४

चौर्यादिकर्मच॥ प्रसरश्चापि भूयावौ रौ दस्यौ रौ दसी च ते॥ ३८॥ ज्वाला
भासौ न पुंस्यर्चि ज्योतिर्भद्योतदृष्टिषु॥ पापापराधयोगगः खगवाल्पा
दिनोर्वयः॥ ३९॥ तेजःपरीषयोर्वर्चो महत्सूतमवतेजसोः॥ रजोग
णोचस्त्रीपुष्येणहौ ध्वांते गुणोत्तमः॥ ४०॥ छन्दःपद्येभिलाषे च तप
ःकृच्छादिकर्मच॥ सहोवलं सहामार्गो नभःखंश्रावणो नभाः॥ ४१
॥ ओकः सद्भाश्रयश्चोकाः पयः क्षीरं पयोऽसुच॥ ओजो दीप्तौ वलेखो
त इन्द्रिये निम्नगारये॥ ४२॥ तेजप्रभावे दीप्तौ च वलेशुक्तेऽप्यतस्त्रि

गुरु
१४४

षु॥ विद्याविदंश्चवीभक्तो हिंस्रोऽप्यतिशयेत्वमी॥ ४३ ॥ वृद्धप्रशस्य
योज्यायान्कनीयांस्तुयुवाल्पयोः॥ वरीयांस्तूरुवारयोः साधीयान्साधु
वाठयोः॥ ४४ ॥ दलेपिवर्हं निर्वधो यणगाकारदयोग्रहाः॥ दार्यापी
डेकाथरसे निर्व्यूहो नागदन्तके॥ ४५ ॥ तुलासूत्रेऽश्वादि रश्मो प्रणा
हः प्रगृहोपि च॥ पत्नी परिजनाशनमूलशायः परिगृहाः॥ ४६ ॥ दा
रिषु च गृहाः श्रोण्या मण्यारो हो वरस्रियाः॥ व्यूहो वृन्देऽप्यहिर्द्वित्रेऽप्य
मीन्द्वर्कास्तमोपहाः॥ ४७ ॥ परिच्छन्दे नृपाहर्थे वरिवर्होऽव्ययाः य

अमर
१४५

रो॥ आङी षदर्थेऽभिव्याप्नोसीमार्थे धातुयोगजे॥ ४८ ॥ आप्रगृह्यः स्मृतौ
वाक्येऽप्यास्तु स्यात्कोपपीडयोः॥ पापकृत्से षदर्थे कधिङ् निर्भर्त्सननिः
न्दयोः॥ ४९ ॥ चान्वाचयसमाहारे तरेतरसमुच्चये॥ स्वस्त्याशीः क्षेम
पुण्यादौ प्रकर्षे लङ् नेऽप्यति॥ ५० ॥ खित्यश्चेचवितर्के च तु स्याद्भे
देऽवधारणे॥ सकृत्सहैकवारे चाप्यागद्वयसमीपयोः॥ ५१ ॥ प्रतीः
च्यांचरमेपश्चादुताप्यर्थे विकल्पयोः॥ पुनः सहार्थयोः शश्वत्साक्षात्
प्रत्यक्षतुल्ययोः॥ ५२ ॥ खेदानुकम्पासंतोषविस्मयामंत्रणो वत्॥

गुरुः
१४५

हन्तर्हर्षेऽनुकम्पायां वाक्यारम्भविधादयोः॥ ५३ ॥ प्रणिप्रतिनिधौवी
प्सा लक्षणादौ प्रयोगतः॥ इति हेतुप्रकरणप्रकाशादिसमाप्तिषु॥
५४ ॥ प्राच्यां पुरस्तात्प्रथमे पुरार्थेऽगुत इत्यपि॥ यावत्तावच्च सा कल्पेऽ
वधौ मानेऽवधारणे॥ ५५ ॥ मङ्गलान्तर्गतरम्भप्रश्नकार्त्वे च्चथो अ
थ॥ वृथानिरर्थका विधौ नानानेकोभयार्थयोः॥ ५६ ॥ नुपृच्छायां वि
कल्पे च पश्चात्सादृश्यो रनु॥ प्रश्नावधारणानुज्ञानुनयामंत्रणेनः
नु॥ ५७ ॥ गर्हसमुच्चयप्रश्नशंकासंभावनास्वपि॥ उपमायां विकल्पे

अमर
१४६

वा सामित्वर्धे जुगुप्सिते ॥ ५८ ॥ अमासह समीपे च कच्चारिणि च मूर्धः
नि ॥ इवेत्यमर्थयोरेव नूनं तर्कः ॥ ५९ ॥ तूष्णीमर्थे सुखे जा
यं किं पृच्छायां जुगुप्सने ॥ नाम प्राकाशसंभाव्य क्रोधोपगमकत्सने ॥
६० ॥ अलंभूषणपर्याप्ति शक्तिवारणावाचकम् ॥ हं वितर्के परिप्रश्ने
समयान्तिकमध्ययोः ॥ ६१ ॥ पुनरप्रथमे भेदे निनिश्चयनिषेधयोः ॥
स्यात्प्रबंधे विराताते निकटागामिके पुरा ॥ ६२ ॥ ऊर्यूरीचोरीच
विस्तारेऽङ्गीकृतौ त्रयम् ॥ स्वर्गोपरचलोके स्ववार्तासंभाव्ययोः किलः ॥

गुरु
१४६

६३ ॥ निषेधवाक्यालंकार जिज्ञासानुनयेखलु ॥ समीपोभयतः शीघ्र
साकल्याभिमुखेऽभितः ॥ ६४ ॥ नामप्राकाश्योः प्रादुर्मिथोऽन्योन्यं
रहस्यपि ॥ तिरोऽन्तर्धौतिर्यगर्थे हाविषादश्रुगतिषु ॥ ६५ ॥ अहहेः
त्यङ्गतेखेदेहिहेताववधारणे ॥ २६६ ॥ इति नानार्थवर्गः ॥ ॥
चिरयचिरात्राय चिरस्याद्याश्चिरार्थकाः ॥ मुहुः पुनः पुनः शब्ददभी
क्षणमसकृत्समाः ॥ १ ॥ स्वाङ्गुटित्यञ्जसाक्षाय डाङ् मङ्गु सपदिङ्
ते ॥ वलवत्सुष्टुकिमुत्तस्वतीतीवचनिर्भरे ॥ २ ॥ पृथग्विनान्नरेणार्जे

अमर
१४७

हिरुङ् नानाचवर्जने॥ यजयतस्ततो हेता वसाकल्येतुचिञ्चन॥ ३ ॥
कादाचिज्जातुसाध्वंतु साकंसचासमंसह॥ आनूकल्पार्थकंप्राध्वं व्य
र्थकेतुवृथासुधा॥ ४ ॥ आहोउजाहो किमुतविकल्पे किं किमुतच॥
तुहिचस्महवैपादपूरणोपूजनेस्वति॥ ५ ॥ दिवाङ्गीत्यथदोषाच
नक्तंचरजनाविति॥ निर्यगर्थसाचितिशेष्यथसंबोधनार्थकाः॥
६ ॥ स्युःप्यादपाडङ्गहेहैभोःसमयानिकषाहिरुक्॥ अतर्किनेतु
सहसास्यात्पुःपुरुतोऽगतः॥ ७ ॥ स्वाहादेवहविर्दानेश्रौषट्वौ

गुरुः
१४७

षट् वषट् स्वधा ॥ किंचिदीषन्मनागल्पे प्रेत्यामुत्रभवान्तरे ॥ ८ ॥ ववा
यश्चातथैवैवं सामेहोहीचविस्मये ॥ मौनेतुतूषां तूषां कां सद्यः सप
दितक्षणे ॥ ९ ॥ दिष्ट्यासमुपजोषं चेत्यानंदेऽथान्तरेऽनरा ॥ अन्तरेणा
चमध्येस्यः प्रसह्यतुह्यार्थकम् ॥ १० ॥ युक्ते द्वेसांप्रतं स्थानेऽभीक्षा
शब्ददनात्ते ॥ अभावेन ह्यनोनापि मास्ममालं च वारणे ॥ ११ ॥ यक्षां
तरे चेशदिचतत्वेत्वद्वां जसा ह्ययम् ॥ प्राकाशे प्रादुराविः स्यादोमेवं
परमं मते ॥ १२ ॥ समंततस्तु परितः सर्वतो विघ्नगित्यपि ॥ अकामानु

अमर
१४८

मतौ काम मस्योपगमेऽस्तु च ॥ १३ ॥ ननु च स्याद्विरोधोक्तौ कचित्का
मप्रवेदने ॥ निषमंडुःषमंगर्ह्ययथास्वं तु यथायथम् ॥ १४ ॥ मृषामि
था च विजथे यथार्थं तु यथा तथम् ॥ स्परेवं तु पुनर्वै वै त्यवधारणा वा
चकाः ॥ १५ ॥ प्रागतीतार्थकं नूनमवश्यं निश्चये द्वयम् ॥ सम्वद
र्षेऽवरेत्वर्वा गामेवं स्वयमात्मना ॥ १६ ॥ अल्पे नीचैः महत्पुञ्चैः प्रा
यो भूम्न्यदुजेशनैः ॥ सनानित्ये वहिर्वाद्ये स्मातीतेऽस्तु मददर्शने ॥ १७
॥ अस्ति सत्त्वे रूषोक्ता बुक्ता प्रश्नेऽनुनये च यि ॥ इतर्के स्यादुवाशने ख

गुरु
१४८

सानेनमोनतो॥ १८ ॥ पुनरर्थेऽङ्गनिन्दायां दुष्टमुष्टुप्रसंशने॥ सा
यंसायेप्रगेयातःप्रभातेनिकषांतिके॥ १९ ॥ परुत्परायैषसोऽदेः
पूर्वपूर्वतरेयति॥ अथात्राह्यथपूर्वेऽङ्गीत्यादौपूर्वोत्तरापरान्॥
२० ॥ तथाधरा न्यायतरेतरात्पूर्वेद्युगदयः॥ उभयद्युश्चोभयेद्युः॥
परेत्वङ्गिपरेयवि॥ २१ ॥ द्योगतेनागतेऽङ्गीश्वःपरश्वस्तुपरेऽहनि
॥ तदातदानीयुगपदेकदासर्वदासदा॥ २२ ॥ एतर्हि सम्यतीदाः
नीमधुनासाम्यतंतथा॥ दिग्देशकालेपूर्वादौ प्रागुदक्प्रत्यगादः

अमर
१४९

यः॥ २३ ॥ इति अवयववर्गः॥ ❀ ॥ सलिङ्गशास्त्रैः सन्नादि कृत
द्वितसमासजैः॥ अनुक्तैः संगृहे लिङ्गसंकीर्णवदिहो न्नयेत्॥ १ ॥
लिङ्गशेषविधिव्यापी विशेषैर्यद्यवाधितः॥ स्त्रियामाहृद्विशमैका
क्ययोनिप्राणिनामच॥ २ ॥ नामविद्युन्निशावल्लीवीणादिभूत
दीह्रियाम्॥ अदनैर्द्विगुरेकार्थो न स पात्रयुगादिभिः॥ ३ ॥ तत्त्वं दे
येनिकल्पत्रावैरमैथुनिकादिवन्॥ स्त्रीभावादावनिक्तिशुल्काचाव
क्यव्युजिजङ्निशाः॥ ४ ॥ उणादिषु निरूरीश्चङ्गावूङ् तं चलं स्थि

गुरुः
१४९

रम्॥ तत्कीडायां प्रहरां चेन्मोष्टापालवाणादिक॥ ५ ॥ घञोञः॥
साक्रियास्यां चेद्दाण्डपाता हि फाल्गुनी॥ श्येनं पाता च मृगया तैलं
पाता स्वधेतिदिक॥ ६ ॥ स्त्री स्यात्काचिन्मृणाल्यादिविवक्षा पचः
येयदि॥ लंकाशे फालिकाटीका धातुकी पंजिका ठकी॥ ७ ॥ सिधु
कासारिका हिक्का प्राचिकोल्कापिपीलिका॥ तिन्दुकी कणिका भंः
गिः सुरंगास्त्रचिमाठयः॥ ८ ॥ पिच्छावितरण्डाकाकिरणश्चूर्णिः॥
शाणी दूणी दरम्॥ सातिः कन्थानथासन्दीनाभीराजसभापिच॥

अमर
१५०

॥ ८ ॥ रुक्मरीचर्चरीपारीहोशलक्षचसिध्वाला ॥ लाक्षालिक्षाचगराद
षागृधुसीचमसीमसी ॥ १० ॥ पुंस्त्वसभेदानुचराः सपर्यायाः सुरा
सुराः ॥ स्वर्गयागादिमेघाधिदुकालासिशारयः ॥ ११ ॥ करगरण्डो
ष्ठदोदन्तकण्ठकेशनखस्तनाः ॥ अङ्गाहन्ताः श्वेडभेदागन्ताः प्रा
गसंख्यकाः ॥ १२ ॥ श्रवेष्टाश्चनिर्यासा असन्ता अवाधिताः ॥
कशेरुजतुवस्तूनी हित्वातुरुविणमकाः ॥ १३ ॥ कषणभमरोपां
तायद्यदन्ता अमी अथ ॥ पथनयसटोपान्ता गोत्राख्याश्चरणा ह्

गुरु
१५०

याः॥ १४ ॥ नाम्न्यकर्तृभावेच घञ जव्वङ्गणघाथचः॥ ल्युःकर्तृभा
मनिज्भावे कोघोःकिः प्रादितोऽन्यतः॥ १६ ॥ द्वन्द्वेऽश्ववडवावश्च
वडवानसमाहते॥ कांतःसूर्येन्दुपर्याय पूर्वोऽयःपूर्वकोऽपिच॥
१७ ॥ वटकश्चानुवाकश्च रत्नकश्चकुडङ्गकः॥ पुंस्वन्यूरवःसमुद्गश्च
विटपट्टधटाःखटाः॥ १८ ॥ कोटारघट्टहटाश्च पिण्डगोण्डपिचः
ण्डवत्॥ कडुःकरण्डोलगुडोवरण्डश्चकिणोद्युगाः॥ १९ ॥ दृतिमी
मंतहरितोरोमंथोक्षीथबुधुदाः॥ कासमर्दोऽवदःकुंदःफेनसूपोस

अमर
१५१

यूपको ॥ २० ॥ आतपः क्षत्रियेनाभिः कृणपक्षुरकेदराः ॥ पूरक्षुरप्रचु
क्राश्च गोलहिङ्गुलपुङ्गलाः ॥ २१ ॥ वेतालभल्लमलाश्च पुरौडशोऽपि
पट्टिशः ॥ कल्पावोरभसश्चैव सकटाहः पतङ्गहः ॥ २२ ॥ द्विहीनेऽ
न्यश्चरवारणपपर्णाश्च भ्रहिमोदकम् ॥ शीतोष्णामांसरुधिरमुखाः
क्षिद्रविशांवलम् ॥ २३ ॥ फलहेमशुत्वलोहमुखदुःखशुभाशुभं
॥ जलयुष्याणिलवणं व्यंजनान्यनुलेपनम् ॥ २४ ॥ कोद्याः शतादि
संख्यान्या वालक्षानियुतं चतत् ॥ द्यक्कमसिसुसंनतं यदनान्तमक

तर्हि॥ २५ ॥ त्रान्तं सलोपधं शिष्टं एतन् प्रकृतं ख्यायान्वितम्॥ पाचाद्यदन्ते
रेकार्थो द्विगुलक्ष्यानुसारतः॥ २६ ॥ द्वन्द्वैकत्वावयवीभावौ पथः सं
ख्याव्ययात्यरः॥ षष्ठ्याश्छायावहूनांचेद्विच्छायां संहतो सभा॥ २७
॥ शाल्वार्थापि पणराजामनुव्याथोदराजकात्॥ दासी सभं नृप सभं र
क्षः सभसिमादिशः॥ २८ ॥ उपशोपक्रमान्तश्च तदादित्वप्रकाश
ने॥ कोपज्ञकोपक्रममादिकन्थोशीतरनामसु॥ २९ ॥ भावेनराकचि
ज्योऽन्ये समूहे भावकर्मणोः॥ अदन्तप्रत्ययाः पुण्यमुदिताभ्यां त्वहः

अमर
१५२

परः॥ ३० ॥ क्रियाव्ययानां भेदकान्येकत्वेऽप्युक्त्यनोटके॥ चोचंपिच्छं
गृहस्थशांतिरीटं मर्मयोजनम्॥ ३१ ॥ राजसूर्यं वाजपेयं गद्यपद्येक
नौकवेः॥ माणिक्यभाष्यसिंदूरचीरचीवरपिंजरः॥ ३२ ॥ लोकायतं
हरितालं विदलस्थालवाह्निकम्॥ पुंनपुंसकयोः शेषोऽर्धचपिण्ण
ककशटकाः॥ ३३ ॥ मोदकलण्डकष्टकशटकः कर्पणोऽवृद्धः॥ पात
कोद्योगचरकतमालामलकानडः॥ ३४ ॥ कष्टं मुण्डं शिखुवुस्तं श्वे
डितं क्षेमकुट्टिमम्॥ संगमं शतमानामं शम्बलाव्ययताण्डवम्॥ ३५

गुरुः
१५२

॥ कवियंकंदकार्पासं पाणवारं युगंधरम् ॥ यूपं प्रणीव पात्रीवे यूपं
चमसचिक्रसौ ॥ ३६ ॥ अर्धचादौ घृतादीनां पुंस्त्वाद्यं वैदिकं क्र
वम् ॥ तं नोक्तमिह लोकेऽपि तच्चेदस्य सुशेषवत् ॥ ३७ ॥ स्त्रीपुं
सयोरपत्यान्ता द्विचतुःषट्पदो रगाः ॥ जातिभेदाः पुमाख्याश्च स्त्री
योगैः सह मल्लकः ॥ ३८ ॥ ऊर्मिर्वराटकः स्वातिर्वर्णकोऽराटलिर्म
नः ॥ मूषासृपाटीकर्कश्वर्यष्टिः शाटी कटी कुटी ॥ ३९ ॥ स्त्रीनपुंस
कयोः भावक्रिययोः व्यञ्जकविच्चतुर् ॥ औचित्यमौचित्यमैत्रीमै

अमर
१५३

त्र्यंबुज्यागुदाहृतः॥ ४० ॥ वस्यंत प्राक्यदाः सेना छाया शाला मुनि
शाः॥ स्याद्धानृसेनंश्च निशं गोशालमिती चदिक्॥ ४१ ॥ आवन्नः
नोत्तरपदो द्विगुश्चापुंसिनश्च लुप्॥ त्रिखट्वंच त्रिखट्वा च त्रितः
क्षंच त्रितक्ष्यपि॥ ४२ ॥ त्रिषु यात्री पुटी वाटी पेटी कुवलदाडिमै
॥ परं लिङं स्वप्रधाने द्वन्द्वे तत्पुरुषे पितृत्॥ ४३ ॥ अर्थात्ताः प्राद्य
लं प्राप्तापन्नपूर्वाः परोपगाः॥ तद्विनाथो द्विगुः संख्या सर्वनामत
दंतकाः॥ ४४ ॥ वक्रुव्रीहिर्दिङ्नाम्ना मुन्नेयंत डुदाहृतम्॥ गुः

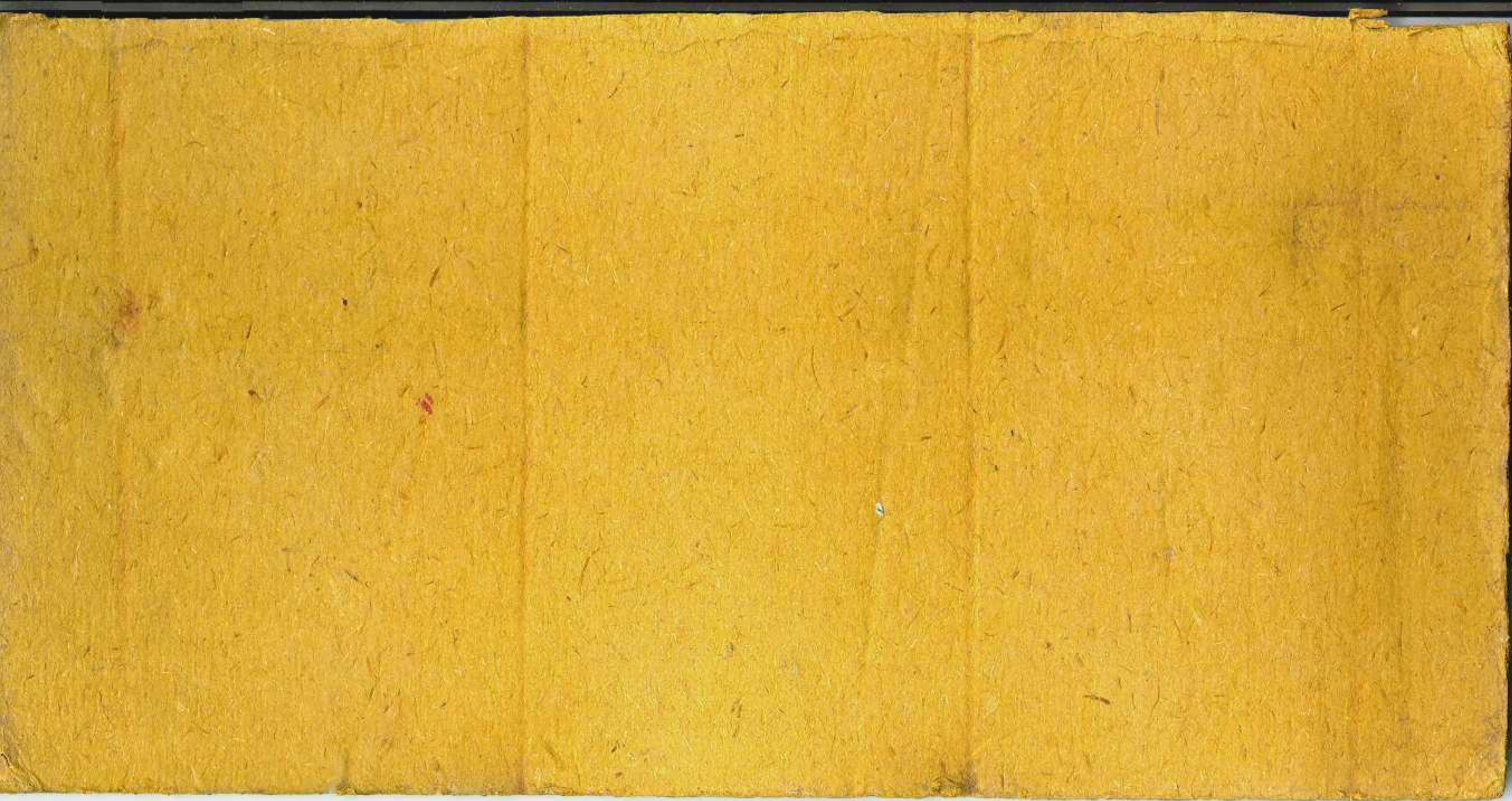
गुरु
१५३

णाद्व्यक्रियायोगोपाधिभिः परागामिनः ॥ ४५ ॥ कृतः कर्तयसंज्ञाः
 यां कृत्याः कर्तरिकर्मणि ॥ आणाद्यन्तास्तेन रक्ताद्यर्थे नानार्थभेदका
 ॥ ४६ ॥ षट्संज्ञकास्त्रिषु समायुक्तस्मृतिद्वयम् ॥ परं विरोधे
 शेषं तु ज्ञेयं शिष्टप्रयोगतः ॥ ४७ ॥ इति लिङ्गादिसंग्रहवर्गः ॥
 ॥ ॥ इत्यमरसिंहकृतौ नामलिङ्गानुशासने सामान्यकाराड
 लृतीयः साङ्ग एव समर्थितः ॥ ॥ समाप्तम् ॥ ॥ शुभम् ॥ ९६
 सम्वत् १०३२ मिति वैशाख कृष्ण द्वादशे मंगलवारधदिनसप्तमिद्वये

अमर
१५४

कादिनजुल॥ लिखितं वं वा हाल तोल वस्मच महाविहारदभ्यंतरगृः
हे प्रसूता श्रीवज्राचार्यमानवीरसिंहेनेति॥ ॐ ॥ शुभम् ॥ भूयात् ॥

गुरु
१५४

1.606
ASNA Archives